

प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजनेंतर्गत प्रति थेंब अधिक पीक घटकाची सन २०१८-१९ मध्ये राज्यात अंमलबजावणीसाठी रु.७८९४१ लक्ष निधीच्या कार्यक्रमास प्रशासकीय मान्यता प्रदान करणे आणि सर्वसाधारण प्रवर्गासाठी रु.७६४४ लक्ष निधी वितरीत करणे.....

महाराष्ट्र शासन
कृषी, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: सुसियो- ०६१८/प्र.क्र.१९१/१८/१४अ
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
तारीख: १९ जून, २०१८

वाचा-

- १) प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजना- प्रति थेंब अधिक पीक (सूक्ष्म सिंचन) घटकाच्या केंद्र शासनाने निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सूचना.
- २) प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजनेंतर्गत - प्रति थेंब अधिक पीक- पाणी व्यवस्थापन पुरक बाबी (Volume-II) च्या केंद्र शासनाने निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सूचना.
- ३) कृषि व पदुम विभागाचे पत्र क्र.०३१८/प्र.क्र.८१/१४-अ, दि.२ एप्रिल, २०१८
- ४) कृषि व पदुम विभागाचे पत्र क्र.०४१८/प्र.क्र.१११/१४-अ, दि. ११ एप्रिल, २०१८.
- ५) कृषि व पदुम विभागाचे शासन निर्णय क्र.०४१८/प्र.क्र.१५५/१४-अ, दि.२७ एप्रिल, २०१८
- ६) केंद्र शासनाच्या कृषी व शेतकरी कल्याण मंत्रालयाचे पत्र क्र.१७-२/२०१८-आरएफएस-III, दि.१० एप्रिल, २०१८.
- ७) केंद्र शासनाच्या कृषी व शेतकरी कल्याण मंत्रालयाचे पत्र क्र.१८-१२/२०१८-आरएफएस-III, दि.२९ मे, २०१८ (तीन पत्रे).

प्रस्तावना:

सन २०१३-१४ पर्यंत केंद्र पुरस्कृत सूक्ष्म सिंचन योजना, राष्ट्रीय सूक्ष्म सिंचन अभियान म्हणून राबविण्यात येत होती. यामध्ये केंद्र व राज्य हिश्याचे प्रमाण ८०:२० असे होते. सन २०१४-१५ या वर्षात सदर योजना, केंद्र पुरस्कृत राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियानांतर्गत - शेतावरील पाणी व्यवस्थापन उप अभियान म्हणून राबविण्यात आली. सदरहू उप अभियानामध्ये केंद्र व राज्य हिश्याचे प्रमाण ८०:२० असे होते. सन २०१५-१६ पासून, केंद्र पुरस्कृत सूक्ष्म सिंचन योजना, प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजनेंतर्गत- प्रति थेंब अधिक पिक (सूक्ष्म सिंचन) या घटकांतर्गत राबविण्यात येत आहे. यामध्ये केंद्र राज्य हिश्याचे प्रमाण ६०:४० असे आहे.

प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजनेंतर्गत, सन २०१७-१८ पर्यंत, प्रति थेंब अधिक पीक घटकाखाली सूक्ष्म सिंचन व इतर घटक असे दोन उपघटक स्वतंत्रपणे राबविण्यात येत होते. सदर दोन घटकासाठी निधी सुध्दा स्वतंत्रपणे उपलब्ध करून देण्यात येत होता. केंद्र शासनाने संदर्भाधीन अ.क्र. ६ येथील दि. १० एप्रिल, २०१८ च्या पत्रान्वये महाराष्ट्र राज्यासाठी प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजनेंतर्गत- प्रति थेंब अधिक पिक घटकाची राज्यात अंमलबजावणी करण्यासाठी रु.४८००० लाख नियतव्यय मंजूर केला आहे व यामधील रु.४०००० लाख निधी सूक्ष्म सिंचनासाठी व रु.८००० लाख निधी पाणीसाठे निर्मिती व जलसंवर्धनाच्या (Water Harvesting/ Water Conservation) कामावर खर्च करण्याचे सुचित केले व त्यानुसार वार्षिक कृती आराखडा तयार करून

राज्यस्तरीय मान्यता समितीच्या (SLSC) मान्यतेने सादर करण्याबाबत कळविले. तथापि, पाणीसाठे निर्मिती व जलसंवर्धनाची कामे स्वतंत्रपणे न राबविता सुक्ष्म सिंचनाशी संलग्न (Integrated with Micro Irrigation) राबविण्यात यावीत अशाही सूचना केंद्र शासनाने दिल्या.

इतर उप घटकाचे नामांतरण “पाणीव्यवस्थापन पुरक बाबी” असे करून सदर उप घटकाच्या मार्गदर्शक सूचना सुध्दा निर्गमित केल्या आहेत. त्यामध्ये पाणीसाठे व जलसंवर्धनांतर्गत अनुज्ञेय बाबी, त्यावरील अनुज्ञेय खर्च व अनुदान मर्यादा विहित केली आहे. त्यानुसार, तयार केलेल्या सुक्ष्म सिंचनाच्या रु.६५६०८ लाख (केंद्र हिस्सा रु. ४०००० लाख व राज्य हिस्सा रु. २५६०८ लाख) व पाणी व्यवस्थापन पुरक बाबी उप घटकाच्या रु. १३३३३ लक्ष (केंद्र हिस्सा रु. ८००० लाख व राज्य हिस्सा रु. ५३३३ लाख) अशा एकूण रु. ७८९४९ लाख रक्कमेच्या कार्यक्रमास राज्यस्तरीय मान्यता समितीने (SLSC) दि.२५ मे, २०१८ च्या बैठकीत मान्यता दिली.

केंद्र शासनाने संदर्भाधीन अनु.क्र.७ येथील दि. २९ मे, २०१८ च्या पत्रान्वये प्रति थंब अधिक पीक घटकासाठी रु.९८०० लाख निधीचा पहिल हप्ता वितरीत केला आहे. सदर निधीचा प्रवर्गनिहाय व उप घटक निहाय तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

(रु. लाखात)

अ.क्र.	प्रवर्ग	सुक्ष्म सिंचन	पाणी व्यवस्थापन बाबी	एकूण
१.	सर्वसाधारण	६३७१	१२७३	७६४४
२.	अनुसूचित जाती	९८०	१९६	११७६
३.	अनुसूचित जमाती	८१७	१६३	९८०
	एकूण	८१६८	१६३२	९८००

त्यानुसार, प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजनेंतर्गत - प्रति थंब अधिक पीक घटकाच्या रु.७८९४९ लाख रक्कमेच्या वार्षिक कृती आराखड्यास प्रशासकीय मान्यता देण्याचा व सर्वसाधारण प्रवर्गाचा केंद्र हिश्याचा रु. ७६४४ लाख निधी आयुक्त कृषी यांना वित्तीय व्यवस्थापन प्रणालीवर (BDS) वितरीत करण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता. अनुषंगाने खालील प्रमाणे निर्णय घेण्यात आला आहे.

शासन निर्णय :

१. मंजूर कार्यक्रम:-

१.१. प्रधान मंत्री कृषी सिंचन योजनेंतर्गत प्रति थंब अधिक पीक घटकाची सन २०१८-१९ मध्ये अंमलबजावणी करण्यासाठी, केंद्र हिस्सा रु.४८००० लाख (अक्षरी रु. चारशे ऐंशी कोटी फक्त) व त्यास पूरक राज्य हिस्सा रु.३०९४९ लाख (अक्षरी रुपये तीनशे नऊ कोटी एकेचाळीस लाख फक्त) अशा एकूण रु. ७८९४९ लक्ष (अक्षरी रु. सातशे ऐकोणनव्वद कोटी एकेचाळीस लाख फक्त) निधीच्या वार्षिक कृती आराखड्यास प्रशासकीय मान्यता देण्यात येत आहे.

१.२. सदर मंजूर आराखड्याचा उप घटकनिहाय तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

(रु.लाखात)

अ.क्र.	उप घटकांचे नाव	केंद्र हिस्सा	राज्य हिस्सा	एकूण
१.	सूक्ष्म सिंचन	४००००	२५६०८	६५६०८
२.	पाणी व्यवस्थापन पुरक बाबी	८०००	५३३३	१३३३३
	एकूण	४८०००	३०९४१	७८९४१

१.३. प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजनेंतर्गत- प्रति थेंब अधिक पीक घटकासाठी राज्य हिश्याचा निधी, जिल्ह्यांचे जिल्हा नियोजन समितीमार्फत वितरीत करण्यात येतो. याबाबतची कार्यपध्दती राज्य शासनाच्या नियोजन विभागाचा शासन निर्णय क्र.जिवायो-१००७/प्र.क्र.३९/कार्यासन-१४१४, दि. १६ फेब्रुवारी, २००८ अन्वये निश्चित करण्यात आली आहे. सदरहू शासन निर्णयानुसार, उपरोक्त मान्यतेनुसार राज्य हिश्याचा आवश्यक निधी जिल्हास्तरावर उपलब्ध करून देण्याची कार्यवाही जिल्हाधिकारी यांनी करावी.

१.४. सन २०१८-१९ या वर्षात उपलब्ध होणारा निधी, सन २०१८-१९ या आर्थिक वर्षात व या योजनेतील पूर्व परवानगीने बसविण्यात आलेल्या संचासाठीच वापरण्यात यावा.

२.वित्तीय मान्यता :-

२.१. उपरोक्त अनुक्रमांक.१.१ व १.२ येथील प्रशासकीय मान्यतेस अनुसरून, सन २०१८-१९ या वर्षात प्रति थेंब अधिक पीक घटकाची सर्वसाधारण प्रवर्गासाठी अमलबजावणी करण्यासाठी रु.७६४४ लाख निधी वित्तीय व्यवस्थापन प्रणालीवर (बीडीएस) आयुक्त कृषी यांना वितरीत करण्यात येत आहे.

२.२. सदर निधीपैकी रु. ६३७१ लक्ष (अक्षरी रुपये त्रेसष्ट कोटी एकाहात्तर लाख फक्त) निधी सूक्ष्म सिंचनासाठी व रु.१२७३ लाख (अक्षरी रुपये बारा कोटी त्र्याहत्तर लाख फक्त) निधी पाणी व्यवस्थापन पुरक बाबीच्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार अनुज्ञेय बाबीवर खर्च करण्यात यावा.

२.३. सदर खर्च खालील लेखाशिर्षाखालील सन २०१८-१९ च्या मंजूर तरतुदीत भागविण्यात यावा.

मागणी क्र.डी-३,
२४०१, पिक संवर्धन,
११३ कृषि अभियांत्रिकी
(००)(०७) प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजना - (सूक्ष्म सिंचन) (केंद्र हिस्सा),
(२४०१२५०४),
३३ अर्थसहाय्य

२.४. केंद्र हिश्याच्या प्रमाणात राज्य हिश्याचा आवश्यक निधी जिल्हा विकास निधीमधून उपलब्ध करून घेण्याची कार्यवाही संबंधित जिल्ह्याच्या जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकार्यांनी करावी.

३.योजनेची व्याप्ती :-

प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजनेतर्गत- प्रति थंब अधिक पिक घटकाची अमलबजावणी मुंबई व मुंबई उपनगर जिल्हे वगळून राज्यातील उर्वरित संपूर्ण ३४ जिल्ह्यात करण्यात यावी.

४.पात्र लाभार्थी:-

खालील अटींची पूर्तता करणारे शेतकरीच सदर योजनेचा लाभ घेण्यास पात्र असतील:-

४.१ शेतकऱ्यांच्या नावे मालकी हक्काचा ७/१२ व ८-अ उतारा असावा.

४.२ सूक्ष्म सिंचन उपघटकाचा तसेच पाणी व्यवस्थापण पुरक बाबी उप घटकांतर्गत पंपसंच, डिझेल इंजिन, सोलार इंजिन इ. बाबीचा लाभ घेणाऱ्या शेतकऱ्याकडे सिंचनाची सुविधा उपलब्ध असावी व त्याची नोंद ७/१२ उताऱ्यावर असावी. ७/१२ उताऱ्यावर सिंचनाच्या सुविधेबाबतची नोंद नसल्यास विहीर किंवा शेततळ्याबाबत शेतकऱ्याकडून स्वयं घोषणापत्र घेण्यात यावे. इतर साधनाद्वारे (बंधारे/कॅनॉल) सिंचनाची व्यवस्था असल्यास संबंधित (जलसंधारण/जलसंपदा) विभागाच्या अधिकाऱ्याचे प्रमाणपत्र शेतकऱ्याकडून घेण्यात यावे.

४.३ सामुहिक सिंचनाची सुविधा उपलब्ध असल्यास इतर संबंधितांचे करारपत्र असावे.

४.४ विद्युत पंपाकरिता कायमस्वरूपी विद्युत जोडणी असावी. त्या पृष्ठ्यर्थ शेतकऱ्यांकडून मागील नजीकच्या काळाची विद्युत बिलाची प्रत प्रस्तावासोबत घेण्यात यावी. सोलर पंपाची व्यवस्था असल्यास सोलर पंप बसवून घेतल्याबाबतचे पत्र व सोलर पंपाबाबतची कागदपत्रे प्रस्तावा सोबत घेण्यात यावीत.

४.५ शेतकऱ्याकडे आधारकार्ड असणे आवश्यक आहे.

४.६ एखादा लाभधारक योजनेत सहभागी होण्यास पात्र आहे, मात्र त्याच्याकडे आधार क्रमांक नाही, अशा लाभधारकांना आधार क्रमांक प्राप्त होईपर्यंत, आधार नोंदणी पावती/मतदार ओळखपत्र/पॅन कार्ड/ पासपोर्ट/ रेशनकार्ड/शासकीय कर्मचारी असल्यास ओळखपत्र/बँक किंवा पोस्ट ऑफिस पासबुक/मनरेगा कार्ड/किसान फोटो यापैकी पूरावा सादर केल्यास योजनेचा लाभ देण्यात यावा.

४.७ अनुदानाची रक्कम थेट शेतकऱ्यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यात PFMS प्रणालीद्वारे जमा करण्यात यावी.

४.८ पात्र शेतकऱ्यास ५ हेक्टर क्षेत्राच्या मर्यादेत लाभ देण्यात यावा. मात्र सन २०१७-१८ पूर्वी ज्या क्षेत्रावर मागील १० वर्षांच्या कालावधीत सूक्ष्म सिंचनाचा लाभ घेतला असेल अशा क्षेत्रावर लाभ अनुज्ञेय असणार नाही. तशाप्रकारचे “लेखी निवेदन” शेतकऱ्याकडून घेण्यात यावे. त्याचप्रमाणे तालुका कृषी अधिकारी कार्यालयातील नोंदीवरून त्याची प्रत्यक्षात खात्री करून घेण्यात यावी. याबाबतची खातरजमा करण्याची संपूर्ण जबाबदारी कृषी सहायक / कृषी पर्यवेक्षक/ तालुका कृषी अधिकारी यांची राहिल.

५.देय अनुदान:-

५.१. सूक्ष्म सिंचन :-

केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार सदर योजनेअंतर्गत लाभार्थ्यांना देय असलेले अनुदान खालीलप्रमाणे असेल:

अल्प व अत्यल्प भूधारक शेतकरी	-	५५ %
इतर शेतकरी	-	४५ %

५.२. पाणी व्यवस्थापन पुरक बाबी -

प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजना- प्रति थेंब अधिक पीक घटकांतर्गत, पाणी व्यवस्थापन पुरक बाबी उपघटकाच्या मार्गदर्शक सूचना मधील Annexure-XV मध्ये नमूद बाबींसाठी ठरवून दिलेल्या खर्च प्रमाणकानुसार विहित मर्यादेत अनुदान अनुज्ञेय राहिल.

६.योजनेची अमलबजावणी :-

६.१. प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजनेंतर्गत - प्रति थेंब अधिक पीक घटकांतर्गत सूक्ष्म सिंचन संच बसविण्यासाठी सन २०१८-१९ या वर्षात शेतकऱ्यांकडून ऑनलाईन प्रणालीद्वारे अर्ज स्विकारण्यास या विभागाच्या संदर्भाधीन अ.क्र.३ व ४ येथील अनुक्रमे दि.२ एप्रिल, २०१८ व दि.११ एप्रिल, २०१८ च्या पत्रान्वये कृषी आयुक्तालयास परवानगी दिलेली आहे. त्यानुसार कृषी आयुक्तालयाने अर्ज घेण्यास सुरवात केली आहे. तरीसुद्धा सूक्ष्म सिंचन व पाणी व्यवस्थापन बाबीं उप घटकांतर्गत राबवावयाच्या बाबींना प्रसिध्दी देण्याच्या दृष्टीकोनातून सदर योजनेंतर्गत लाभार्थ्यांकडून अर्ज प्राप्त करून घेण्यासाठी योजनेस ऑल इंडिया रेडीओ/ दूरदर्शन व लोकराज्य अंक यांच्या माध्यमातून तसेच एस.एम.एस.द्वारे, ग्रामपंचायतींच्या नोटीस बोर्डवर, कृषी सहायक, कृषी पर्यवेक्षक, मंडळ कृषी अधिकारी, उपविभागीय कृषी अधिकारी, तालुका कृषी अधिकारी, जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी, पंचायत समिती, तहसील व जिल्हा परिषद या कार्यालयांमध्ये दर्शनी भागावर माहिती पत्रके लावून योजनेस व्यापक प्रसिध्दी देण्यात यावी. माहिती पत्रकामध्ये अर्ज ई-टिबक प्रणालीद्वारे ऑनलाईन पध्दतीने स्विकारणे, योजनेचा लाभ घेण्यासाठी आवश्यक असलेल्या अटी व शर्ती, अर्जदाराने अर्जासोबत सादर करावयाची कागदपत्रे यांचा स्पष्ट उल्लेख करण्यात यावा.

६.२. प्रशासकीय मान्यतेच्या मंजूर कार्यक्रमाच्या मर्यादेत कृषी आयुक्तालयाने जिल्ह्यांना लक्षांक ठरवून द्यावेत.

६.३. शेतकऱ्यांकडून अर्ज फक्त ई-टिबक आज्ञावलीमध्ये ऑनलाईन प्रणालीद्वारेच स्विकारण्यात यावेत.

६.४. सूक्ष्म सिंचन व पाणी व्यवस्थापन बाबीं या उप घटकासाठी वैयक्त लाभार्थ्यांकडून स्वतंत्र अर्ज ऑनलाईन प्रणालीवर स्विकारण्यात यावेत.

६.५ अर्ज स्विकारण्यासाठी खालील प्रमाणे कार्यपध्दती अवलंबिण्यात यावी.

१. प्रति थेंब अधिक पीक घटकांतर्गत ऑनलाईन अर्ज करू इच्छिणाऱ्या अर्जदाराने सर्वप्रथम स्वतःची नोंदणी करून घ्यावी, नोंदणीमध्ये पुढील बाबी नमूद कराव्यात:-

अ) स्वतःचे नाव व पत्ता (पीन कोडसह) (बँकेच्या पासबुक व आधार कार्डवर दर्शविल्याप्रमाणे)

आ) आधार कार्ड क्रमांक

इ) बँक खाते क्रमांक

ई) मतदान ओळखपत्र क्रमांक (असल्यास)

उ) पॅन क्रमांक (असल्यास)

ऊ) मोबाईल क्रमांक

ए) ई-मेल आय डी (असल्यास)

II. नोंदणी झाल्यानंतर अर्जदाराच्या मोबाईल/ई-मेल वर गोपनीय क्रमांक (secret code) पाठवून ती बरोबर असल्याची खात्री करण्यात यावी.

६.६. अर्जदाराने स्वतःची नोंदणी केल्यानंतर अर्ज करण्याची प्रक्रिया सुटसुटीत असावी. त्यामध्ये मी सुक्ष्म सिंचन संच बसविलेला नाही व पूर्वसंमती मिळाल्याशिवाय बसविणार नाही, अशाप्रकारच्या प्रमाणपत्राचा समावेश असेल.

६.७. अर्ज पूर्ण भरून झाल्यानंतर तो बरोबर असल्याची खात्री करणेकरिता view व Print ची सुविधा असेल. एकदा लाभार्थ्याने अर्ज submit केल्यानंतर त्यात बदल करण्याची सुविधा असणार नाही.

६.८. लाभार्थी नोंदणी ते लाभार्थ्यांच्या बँक खात्यावर अनुदानाची रक्कम वर्ग करण्यापर्यंतच्या कार्यवाहीबाबत महत्वाच्या वेगवेगळ्या टप्प्यावर लाभधारकास एकूण ४ ते ५ एस.एम.एस.द्वारे वेळोवेळी कळविण्यात यावे.

६.९. लाभार्थी शेतकऱ्यांना ई-टिबक आज्ञावलीमध्ये युजर आयडी व पासवर्ड द्यावा. दुबार अर्जाची नोंदणी टाळण्यासाठी मोबाईल नंबरच्या माध्यमातून वन टाईम पासवर्ड द्यावा.

६.१०. लाभार्थ्यांने ऑनलाईन अर्ज सादर केल्यानंतर स्वयंचलित संगणकीय प्रणालीद्वारे शेतकऱ्यांना चालू वर्षी योजनेंतर्गत मंजूर कृती आराखड्याच्या १००% मर्यादेत (भौतिक व आर्थिक) ऑनलाईन पूर्वसंमती देण्यात यावी.

६.११. सूक्ष्म सिंचन संच बसविण्यासाठी पुर्वमान्यता प्राप्त झाल्यानंतर, लाभार्थी शेतकऱ्यांने पूर्व मान्यता प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून या शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट "अ" मधील अनुक्रमांक ३ येथील नमूद कालावधीत, कृषी आयुक्तालयाकडे नोंदणीकृत असलेल्या सूक्ष्म सिंचन संच उत्पादक अथवा त्यांचे प्राधिकृत विक्रेते/वितरकाकडून त्यांच्या पसंतीच्या कंपनीचा संच खरेदी करावा व प्रत्यक्षात त्यांच्या क्षेत्रावर कार्यान्वित करून बील ईनव्हाईस व अनुदान मागणीचा प्रस्ताव आवश्यक अभिलेखांच्या प्रतिसह ऑनलाईन प्रणालीद्वारे सादर करावा.

६.१२. लाभार्थी शेतकऱ्यांने पूर्व मान्यता मिळाल्यानंतर, सूक्ष्म सिंचन संचाची उभारणी करून विहित कालावधीत बील ईनव्हाईस व अनुदान मागणीचा प्रस्ताव आवश्यक अभिलेखांच्या प्रतिसह ऑनलाईन प्रणालीमध्ये न भरल्यास त्याची पूर्व मान्यता संगणकीय प्रणालीद्वारे आपोआप रद्द होईल .तथापि, त्यास पुन्हा नव्याने अर्ज करण्याची संधी उपलब्ध राहिल .

६.१३. पुर्वसंमती प्राप्त अर्जदाराने सूक्ष्म सिंचन संच बसवून बील ईनव्हाईस व अनुदान मागणीचा प्रस्ताव आवश्यक अभिलेखांच्या प्रतिसह ऑनलाईन प्रणालीवर सादर केल्यानंतर, तालुका कृषी अधिकारी यांनी, प्रस्तावाची, कागदपत्रांची/ अभिलेखांची तपासणी या शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट "अ" मधील अ.क्र.४ मधील नमूद कालावधीत करावी व संबंधित पर्यवेक्षक यांना मोक्या तपासणीसाठी आदेशीत करावे.

६.१४ संबंधित पर्यवेक्षकानी त्यांच्य कार्यक्षेत्रातील लाभार्थ्यांनी बसविलेल्या १००% प्रकरणाची मोक्या तपासणी या शासन निर्णया सोबतच्या परिशिष्ट " अ " मधील अ ५.क्र.मधील नमूद कालावधी करून तपासणी अहवाल संगणकीय प्रणालीवर अपलोड करावा .

६.१५. मोका तपासणी अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर, तालुका कृषि अधिकारी यांनी, संगणकीय प्रणालीद्वारे अनुदानाची परिगणना करून, शेतकऱ्यांना अनुदान अदा करण्यासाठीचा प्रस्ताव जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी यांच्याकडे शिफारशीसह या शासन निर्णया सोबतच्या परिशिष्ट - अ मधील अ.क्र.६ मधील नमुद कालावधीत ऑनलाईन सादर करावा.

६.१६. तालुका कृषी अधिकारी यांच्याकडून अनुदानाची परिगणना करून, अनुदान अदायगीसाठी ऑनलाईन प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर, जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी यांनी या शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट - अ मधील अनु.क्र.७ मधील नमुद कालावधीत अनुदानाची रक्कम शेतकऱ्यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यात PFMS प्रणालीद्वारे जमा करावी.

६.१७ पूर्व मान्यता न घेता शेतकऱ्यांने सुक्ष्म सिंचन संचाची उभारणी केली असेल किंवा पाणी व्यवस्थापन घटकांतर्गत बाबीची खरेदी करून/काम करून अनुदानासाठीचा प्रस्ताव सादर केला असेल तर अशा शेतकऱ्यांस अनुदान अनुज्ञेय असणार नाही.

६.१८. जिल्हा पातळीवरील अंमलबजावणी यंत्रणेने लाभार्थ्यांची निवड आणि अनुदानाचे वितरण पारदर्शक पध्दतीने व त्वरेने होईल याची खातरजमा करावी व सर्व ठिकाणी एकसमान पध्दती अवलंबण्यात यावी.

६.१९. या शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट- अ अन्वये ठरवून दिलेल्या वेळापत्रकानुसार योजनेची अंमलबजावणी करण्याची संपूर्ण जबाबदारी संचालक, फलोत्पादन यांची राहिल.

६.२०. तालुका/ जिल्ह्यास ठरवून दिलेल्या आर्थिक / भौतिक उद्दिष्टांएवढे अर्ज लाभार्थ्यांकडून विहित कालावधीत (योजनेची प्रगती पाहून अर्ज सादर करण्याची मुदत दि.१५ मार्च, २०१९ पर्यंत वा अन्य कोणत्याही तारखे पर्यंत) ऑनलाईन भरून घेण्यासाठी तालुका कृषी अधिकारी / जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी यांनी व्यापक प्रयत्न करावेत.

७. योजना अंमलबजावणीसाठी मार्गदर्शक सूचना-

प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजनेंतर्गत केंद्र पुरस्कृत सुक्ष्म सिंचन योजना राबविताना पुढील सूचनांचे काटेकोरपणे पालन करण्यात यावे.

७.१ केंद्र शासनाच्या योजनेंतर्गत सुक्ष्म सिंचन संचासाठी अनुदानाचा लाभ घेण्यासाठी शेतकऱ्यांनी कोणत्या सुक्ष्म सिंचन साहित्य उत्पादक कंपन्यांकडून सुक्ष्म सिंचन संच बसवून घ्यावेत त्या कंपन्यांची माहिती सार्वजनिक करण्यात यावी.

७.२ प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजना- प्रति थेंब अधिक पीक (सूक्ष्म सिंचन) घटकाच्या केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांमधील परिच्छेद क्र.१४.१३ नुसार सन २०१८-१९ या वर्षासाठी सुक्ष्म सिंचन साहित्य उत्पादकांना स्वतःचे घटक निहाय दर आकारण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. तथापि, कंपन्यांना वर्षाच्या सुरुवातीला सुक्ष्म सिंचन साहित्यांचे दर सादर करणे आवश्यक राहिल. अनुदानासाठीची खर्च मर्यादा या शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट “ब” (ठिबक सिंचन) व परिशिष्ट “क” (तुषार सिंचन) प्रमाणे असेल.

७.३ सदर योजनेची अंमलबजावणी करताना केंद्र शासनाने प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजना- प्रति थेंब अधिक पीक (सूक्ष्म सिंचन) घटक, व पाणी व्यवस्थापन पुरक बाबी (Volume-II) घटकाच्या निर्गमित केलेल्या

संदर्भाधीन अनुक्रमे अ.क्र.१ व २ येथील मार्गदर्शक सूचना, संदर्भाधीन अ.क्र.५ येथील उन्नत शेती समृद्ध शेतकरी अभियानाच्या दि.२७ एप्रिल,२०१८ च्या शासन निर्णयान्वये निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सूचना, संदर्भाधीन अनु.क्र.६ व ७ येथील अनुक्रमे दि १० एप्रिल, २०१८ व दि. २९ एप्रिल, २०१८ कृषी व शेतकरी कल्याण मंत्रालयाच्या पत्रातील अटी व शर्ती यांचे काटेकोरपणे पालन करण्यात यावे.

७.४ प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजनेतर्गत केंद्र पुरस्कृत सुक्ष्म सिंचन योजनेचा भर टिबक व तुषार सिंचन, पाणी उपयोजन आणि वितरण व्यवस्था, दुय्यम साठवणूक आणि निचरा विकास यासारखे तंत्रज्ञान यथायोग्य विकसित करुन पाण्याचा काटकसरीने वापर करण्याची क्षमता वाढविण्यावर असेल.

७.५ शेतकऱ्यांवर भुर्दंड पडणार नाही अशा स्थळ आणि पिकनिहाय विनिर्दिष्ट तांत्रिक सिंचन यंत्रणा अवलंबण्यात यावी. (Cost Effective Micro Irrigation System) म्हणजेच भौगोलिक संरचना व पिकांचा प्रकार विचारात घेवून सिंचन संच बसवावा.

७.६ सुक्ष्म सिंचनासाठी फळबागा तसेच कृषी पिके यांच्यासाठीही अनुदान देण्यात येते. तथापि, मंजूर अनुदानापैकी कमीत कमी २५ % अनुदानाचा वापर पिक क्षेत्रासाठी करण्यात यावा.

७.७ पाण्याचे परिणामकारक व्यवस्थापन, पिक व जमिनीचे विकास व्यवस्थापन उपाययोजना यासाठी आवश्यक प्रशिक्षण देण्यात यावे.

७.८ उचित तंत्रज्ञान, शेती पध्दती आणि तांत्रिक मदत यांच्या निवडीसाठी ICAR संस्था, राज्यातील कृषी विद्यापीठे, कृषी विज्ञान केंद्रे, आत्मा आणि नामांकित स्वयंसेवी संस्था यांचा सल्ला घेण्यात यावा.

७.९ संबंधित कृषी पर्यवेक्षकांनी त्यांच्या क्षेत्रातील लाभार्थीनी बसविलेल्या १००% सूक्ष्म सिंचन संचाची मोका तपासणी या शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट "अ" मधील अनु.क्र.५ मधील नमुद कालावधीत पुर्ण करावी, जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी १%, विभागीय कृषी सहसंचालक प्रतिमाह ५ संच, संचालक फलोत्पादन प्रतिमहा १ संच यांनी याप्रमाणे बसविण्यात आलेल्या संचाची मोका तपासणी करावी.

७.१० योजनेच्या योग्य संनियंत्रणासाठी विभागीय स्तरावर पथक निर्माण करावेत व या पथकामार्फत कमीत कमी ५% आंतरविभागीय मोका तपासणीची पुनर्पडताळणी करण्यात यावी. यासाठी लागणारी वहाने भाडेतत्वावर घेण्यात यावीत व यासाठीचा खर्च केंद्र शासनाच्या निकषाप्रमाणे प्रशासकीय निधी वापरुन करावा.

७.११ मार्गदर्शक सूचनामधील तरतुदी व मानकांनुसार शेतकऱ्यांचे उपकरणे बसविलेली आहेत यांची खातरजमा केल्यानंतरच अनुदानाची रक्कम अदा करण्यात यावी.

७.१२. संपूर्ण राज्यातील जिल्हानिहाय लाभार्थ्यांची यादी आयुक्तालय स्तरावर एकत्रित करुन राज्य शासनाच्या संकेत स्थळावर प्रसिध्द करण्यात यावी. मंजूर अनुदानापैकी कमीत कमी ५०% अनुदान अल्प व अत्यल्प भूधारक प्रवर्गातील शेतकऱ्यांसाठी वापरण्यात यावे. ३० % लाभार्थी महिला असाव्यात (अल्प व अत्यल्प प्रवर्गातील महिला १५% व इतर प्रवर्गातील १५%) अनुसूचित जाती / अनुसूचित जमातीसाठी उपलब्ध करुन दिलेला निधी त्याच प्रवर्गासाठी वापरण्यात यावा.

७.१३. प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजना- प्रति थेंब अधिक पीक घटकांतर्गत पाणी व्यवस्थापण बाबी उप घटकाची क्षेत्रीय स्तरावर अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने संचालक, फलोत्पादन यांनी शासन मान्यतेने सविस्तर कार्यपद्धती विहित करावी.

७.१४. पाणी व्यवस्थापण बाबी उप घटकाचा लाभ दिलेल्या वैयक्तिक लाभार्थ्यांस किंवा सामुदायिक/सार्वजनिक बाबीच्या क्षेत्रातील लाभार्थ्यांस सूक्ष्म सिंचनाचा लाभ प्राधान्याने देण्यात यावा.

७.१५ लाभार्थ्यांची यादी व त्यांना देण्यात आलेले अनुदान याबाबतची माहिती ग्रामपंचायतीच्या फलकावर दर्शनी भागावर लावण्यात यावी. त्याचप्रमाणे शासनाच्या संकेत स्थळावर प्रसिध्द करावी.

७.१६ योजनेचा सविस्तर त्रैमासिक प्रगती अहवाल पुढील त्रैमासिकाच्या पहिल्या महिन्याच्या १० तारखेपर्यंत त्याचप्रमाणे वार्षिक प्रगती अहवाल आर्थिक वर्ष संपल्यानंतर ३ महिन्यांच्या कालावधीत कृषी व सहकार विभाग, कृषी मंत्रालय, भारत सरकार यांच्याकडे तसेच राज्य शासनाकडे पाठविण्यात यावा.

७.१७ प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजनेतर्गत केंद्र पुरस्कृत सुक्ष्म सिंचन योजनेच्या संकेत स्थळावर मंजूर वार्षिक कृति आराखडा प्रसिध्द करण्यात यावा. त्याचप्रमाणे प्रत्येक महिन्याला योजनेची भौतिक आणि आर्थिक प्रगती याबाबतची माहिती केंद्र शासनाच्या MIS प्रणालीमध्ये प्रत्येक महिन्याच्या ५ तारखेपर्यंत अद्ययावत करण्यात यावी.

७.१८ जनजाती उपयोजना (TSP) आणि अनुसूचित जाती उपयोजना (SCSP) या घटकांच्या भौतिक आणि आर्थिक प्रगती बाबतची माहिती कृषी व सहकार विभागास विहित प्रपत्रात कृषी मंत्रालय, भारत सरकार तसेच राज्य शासनाकडे सादर करण्यात यावी.

७.१९ सुक्ष्म सिंचन संचांना पूर्वमान्यता ही जिल्ह्याला मंजूर लक्षांकाच्या मर्यादेत देण्यात यावी. कोणत्याही परिस्थितीत त्या वर्षाच्या अनुदानापेक्षा जास्त रकमेच्या प्रस्तावांना मान्यता देवून अतिरिक्त दायित्व निर्माण करू नये. आर्थिक वर्षात पूर्वमान्यता दिलेले प्रस्ताव प्रलंबित राहिल्यास संबंधित जिल्हा अधिक्षक, कृषी अधिकारी यांना जबाबदार धरून त्यांचेविरुध्द शिस्तभंगाची कार्यवाही करण्यात येईल.

७.२० राष्ट्रीय फलोत्पादन अभियान, राष्ट्रीय कृषी विकास योजना आणि इतर योजनांमधून सुक्ष्म सिंचन संचासाठी दिलेल्या अनुदानासाठी स्वतंत्र लेखापुस्तक ठेवण्यात यावे.

७.२१ योजनेचा लाभ घेणऱ्या लाभार्थ्यांने अर्जावर त्याचे छायांकित लावणे बंधनकारक करण्यात यावे.

७.२२ संपूर्ण राज्यातील जिल्हा निहाय लाभार्थ्यांची यादी आयुक्तालय स्तरावर एकत्रित करून राज्य शासनाच्या संकेत स्थळावर प्रसिध्द करण्यात यावी.

७.२३ शेतकऱ्यांना पुरविण्यात आलेल्या सुक्ष्म सिंचन साहित्याच्या गुणवत्तेच्या अनुषंगाने केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांमधील परिच्छेद १७ नुसार कार्यवाही अवलंबिण्यात यावी.

७.२४ सदर योजनेकरिता केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचना विचारात घेवून त्यानुसार या कार्यक्रमाची अंमलबजावणी राज्यातील सर्व जिल्ह्यात करण्याकरिता उपरोक्त सर्व सूचना/ अटी समाविष्ट करुन मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्याकरिता संचालक (फलोत्पादन), महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांना प्राधिकृत करण्यात येत आहे. अनुदान वाटपाची कार्यवाही चालू आर्थिक वर्षातच पूण करण्यात यावी.

७.२५ मंजूर निधीचे जिल्हानिहाय वितरण करण्यास तसेच खर्चावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी कृषी संचालक, फलोत्पादन, कृषी आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांना राज्य नियंत्रक म्हणून घोषित करण्यात येत आहे. तसेच सदर योजनेतर्गत मंजूर केलेला निधी आहरित व संवितरीत करण्याचे अधिकार कृषी आयुक्तालय स्तरावर सहाय्यक संचालक, लेखा-१, जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी कार्यालयातील लेखा अधिकारी यांना प्राधिकृत करण्यात येत आहे.

७.२६ सदर शासन निर्णय वित्त विभागाचे परिपत्रक क्र. अर्थसं-२०१८/ प्र.क्र.६९/ अर्थ-३, दि.२ एप्रिल, २०१८ अन्वये विभागास प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकाराचा वापर करुन व सदर शासन परिपत्रकातील अटीची पूर्तता करुन मा.अपर मुख्य सचिव (कृषी) यांच्या मान्यतेने निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१८०६१९१८०६२०१५०१ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

Shrikant
Chandrakant
Andge

Digitally signed by Shrikant Chandrakant Andge
DN: cn=In, o=Government Of Maharashtra,
ou=Agriculture And ADF Department,
postalCode=400032, st=Maharashtra,
2.5.4.20=5d5ab93b4e4f2fcd87e12fe19b8965025d48
2b1bee0ffaa62085c34d6b6fd8c,
serialNumber=d8d9626c9e038380cd235c048f20d7c
e74cfd3a952ac3c192e9c991f358271, cn=Shrikant
Chandrakant Andge
Date: 2018.06.19 18:08:43 +05'30'

(श्रीकांत आंडगे)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) मा.मंत्री (कृषी व फलोत्पादन) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- २) मा.राज्यमंत्री (कृषी व पणन) यांचे खाजगी सचिव मंत्रालय, मुंबई.
- ३) प्रधान सचिव (कृषी) यांचे स्विय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) प्रधान सचिव (जलसंपदा), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ५) सचिव (जलसंधारण व रोजगार हमी योजना), ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
- ६) सचिव (ला.क्षे.वि.), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
- ७) आयुक्त (कृषी), कृषी आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- ८) संचालक (फलोत्पादन), कृषी आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- ९) जिल्हाधिकारी (सर्व)
- १०) मुख्य कार्यकारी अधिकारी (सर्व जिल्हा परिषदा)
- ११) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, वसुंधरा पाणलोट विकास यंत्रणा, पुणे

- १२) संशोधन संचालक, महात्मा फुले कृषी विद्यापीठ, राहुरी
- १३) संशोधन संचालक, वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषी विद्यापीठ, परभणी
- १४) संशोधन संचालक, डॉ.बाळासाहेब सावंत कोकण कृषी विद्यापीठ, दापोली
- १५) संशोधन संचालक, डॉ.पंजाबराव देशमुख कृषी विद्यापीठ, अकोला
- १६) सर्व संचालक, कृषी आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- १७) संचालक, कृषी हवामान शास्त्र विभाग, पुणे.
- १८) भारतीय हवामान शास्त्र विभाग, पुणे.
- १९) विभाग प्रमुख, एकात्मिक जल व्यवस्थापन, महात्मा फुले कृषी विद्यापीठ, राहुरी
- २०) विभाग प्रमुख, सिंचन व निचरा अभियांत्रिकी, महात्मा फुले कृषी विद्यापीठ, राहुरी
- २१) विभाग प्रमुख, सिंचन व निचरा अभियांत्रिकी, वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषी विद्यापीठ, परभणी
- २२) विभाग प्रमुख, सिंचन व निचरा अभियांत्रिकी, डॉ बाळासाहेब सावंत कोकण कृषी विद्यापीठ, दापोली
- २३) विभाग प्रमुख, सिंचन व निचरा अभियांत्रिकी, डॉ.पंजाबराव देशमुख कृषी विद्यापीठ, अकोला
- २४) सर्व विभागीय कृषी सहसंचालक
- २५) जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी (सर्व)
- २६) सर्व कृषी विकास अधिकारी/सर्व उपविभागीय कृषी अधिकारी/सर्व तालुका कृषी अधिकारी/
- २७) सर्व मंडळ कृषी अधिकारी
- २८) सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
- २९) महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखा परीक्षण) महाराष्ट्र -१/२ मुंबई/नागपुर
- ३०) संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई
- ३१) संचालक, लेखा व कोषागार, मुंबई
- ३२) मुख्य लेखा परीक्षक, स्थानिक निधी लेखा, नवी मुंबई, वाशी.
- ३३) उप मुख्य लेखा परीक्षक, स्थानिक निधी लेखा, कोकण/ नाशिक/ पुणे/ औरंगाबाद/ अमरावती/ नागपुर
- ३४) उप संचालक, लेखा व कोषागारे कोकण /नाशिक /पुणे/ औरंगाबाद/ अमरावती/ नागपुर
- ३५) सर्व कार्यासने व पर्यवेक्ष्य अधिकारी (कृषी) कृषी व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
- ३६) निवडनस्ती.

शासन निर्णय क्रमांक सुसियो-०६१८/प्र.क्र.१९१/१८/१४-अ, दि. १९ जून, २०१८ सोबतचे

परिशिष्ट - अ

प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजना- प्रति थेंब अधिक पीक घटकांतर्गत कार्यवाहीचे टप्पे व कालमर्यादा

अ.क्र.	कार्यवाहीचे टप्पे	जबाबदार अधिकारी/ व्यक्ती	कालावधी
१	जिल्हानिहाय आर्थिक व भौतिक लक्षांक वाटप करणे व वेळोवेळी निधी वितरण करणे.	संचालक (फलोत्पादन)	शासनाकडून अनुदान वितरीत झाल्यानंतर २ दिवसात.
२	तालुका कृषि अधिकाऱ्यांना आर्थिक व भौतिक लक्षांक वाटप करणे.	जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी	संचालक (फलोत्पादन) यांच्याकडून लक्षांक प्राप्त झाल्यानंतर ७ दिवसात
३	अर्जदाराने पुर्वसंमतीच्या दिनांकापासून सूक्ष्म सिंचन संचाची ३० दिवसात उभारणी करणे व तदनंतर अनुदानाचा प्रस्ताव ऑनलाईन प्रणालीद्वारे सादर करणे.	पुर्वसंमती प्राप्त शेतकरी	शेतकऱ्यांनी सूक्ष्म सिंचन संचाची उभारणी करुन बील इनव्हाईस व अनुदानाचा प्रस्ताव आवश्यक अभिलेखांच्या प्रतीसह ऑनलाईन प्रणालीद्वारे ३० दिवसांच्या आत सादर करणे.
४	शेतकऱ्यांनी ऑनलाईन सादर केलेल्या अनुदानाच्या प्रस्तावाची छाननी करुन संबंधित कृषी पर्यवेक्षकांना मोका तपासणीसाठी आदेशित करणे.	तालुका कृषी अधिकारी	शेतकऱ्यांनी अनुदानासाठी ऑनलाईन प्रस्ताव सादर केल्यापासून ७ दिवसांच्या कालावधीत
५	शेतकऱ्यांनी उभारणी केलेल्या सूक्ष्म सिंचन संचाची मोका तपासणी करणे.	कृषी पर्यवेक्षक	तालुका कृषी अधिकारी यांच्याकडून आदेश प्राप्त झाल्यानंतर १० दिवसांत
६	अनुदानाची परिगणना करुन शेतकऱ्यांना अनुदान अदा करण्यासाठीचा प्रस्ताव जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी यांच्याकडे शिफारशीसह ऑनलाईन सादर करणे.	तालुका कृषी अधिकारी	मोका तपासणी झाल्यानंतर कार्यालयीन कामकाजाच्या ७ दिवसात
७	तालुका कृषी अधिकारी यांच्याकडून शेतकऱ्यांना अनुदान अदा करण्याचा प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर अनुदानाची रक्कम शेतकऱ्यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यात PFMS प्रणालीद्वारे जमा करणे.	जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी	प्रस्ताव ऑनलाईन प्रणालीवर प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून १५ दिवसांच्या कालावधीत.

शासन निर्णय क्रमांक सुसियो-०६१८/प्र.क्र.१९१/१८/१४-अ, दि. १९ जून, २०१८ सोबतचे

परिशिष्ट - ब

प्रधानमंत्री कृषि सिंचन योजना- प्रति थेंब अधिक पीक (सूक्ष्म सिंचन) घटकाच्या केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनातील परिच्छेद-८ नुसार विविध लॅटरल आंतर व प्लॉट साईजनुसार ठिबक सिंचन संचाचे अनुदान परिगणना करण्यासाठीचे मापदंड

(मापदंड खर्च रुपये)

लॅटरल अंतर (मिटर)	०.४० हेक्टर	१.०० हेक्टर	२.०० हेक्टर	३.०० हेक्टर	४.०० हेक्टर	५.०० हेक्टर
१२x१२	१५८५३	२१६४३	३४४१७	५३४३७	६६४८०	८४६५३
१०x१०	१६४१९	२३०४७	३७१७१	५७६४७	७२२०५	९१८०६
९x९	१६८२६	२४०३५	३९१४५	६०६१०	७६२३८	९६८५२
८x८	१७३५१	२५३३२	४१६५०	६४५००	८१५२७	१०३४५९
६x६	१९०९६	३०५३४	५१०४५	८२४७२	१०००१६	१२५४९८
५x५	२०६७४	३४६६४	५९१५४	८५४८४	१०८६३५	१४५९६४
४x४	२१४१४	३६५६२	६४०८४	९९९६५	१३०८८४	१५५७७८
३x३	२३०५५	४२०३४	७२७५९	११२०६५	१४०९३६	१७६४५७
२.५x२.५	३११५६	६००६५	१०९३४५	१६७०११	२३४३९६	२८६२९७
२x२	३६३५८	७३१३८	१४१९५७	२०६२३२	२८६५०४	३५१६६७
१.५x१.५	४१३६९	८५६०३	१६३१३७	२४३६३३	३३६४८४	४१४००२
२.५x०.६	३०८१०	६३१४५	११६०४२	१७७३४५	२४६२७६	३०२३१८
१.८x०.६	३७८४५	८०५९९	१५२५५१	२२९६३७	३१२७८४	३८९५११

शासन निर्णय क्रमांक सुसियो- ०६१८/प्र.क्र.१९१/१८/१४अ, दि. १९ जून, २०१८ सोबतचे

परिशिष्ट - क

सन २०१७-१८ च्या केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनातील परिच्छेद-११ नुसार तुषार सिंचन संचाचे अनुदान परिगणना करण्यासाठीचे मापदंड

(मापदंड खर्च रुपये)

चल सिंक्रलर (पोर्टेबल)

क्षेत्र (हे)	६३ मी.मी.	७५ मी.मी.	९० मी.मी.
१.०० हे.पर्यंत	१९५४२	२१९०१	०
२.०० हे.पर्यंत	२८२१३	३१३७२	०
३.०० हे.पर्यंत	लागू नाही	लागू नाही	४२३४५
४.०० हे.पर्यंत	लागू नाही	लागू नाही	५३४०४
५.०० हे.पर्यंत	लागू नाही	लागू नाही	६०४५९

मायक्रो सिंक्रलर

क्षेत्र (हे)	अंतर ५६५ मी.	अंतर ३६३ मी
०.४०	२९६१३	३४६३७
१.००	५८९३२	६७२२१
२.००	१०३५८१	१२११३८
३.००	१४९३०५	१७२९६८
४.००	२०१६१२	२३८८४५
५.००	२५४८७२	२९०९९५

मिनी सिंक्रलर

क्षेत्र (हे)	अंतर १०६१० मी.	अंतर ८६८ मी
०.४	४१३६३	४३०२३
१	८५२१२	९४०२८
२	१६००१३	१७०११८
३	२४२९८२	२६३३६१
४	३१२७५२	३४४०१३
५	३८३१२३	४२५३५५

सेमी पर्मानेंट इरिगेशन सिस्टीम

क्षेत्र (हे)	खर्च मर्यादा (रुपये)
०.४	२२५५७
१	३६६०७
२	६९८०४
३	९४२१८
४	१२०३९२
५	१४६०५३

लार्ज व्हालूम स्प्रिंकलर इरिगेशन सिस्टीम (रेनगन)

क्षेत्र (हे)	६३ मी.मी.	७५ मी.मी.	९० मी.मी.
१	२८६८१	३४५१३	लागू नाही
२	लागू नाही	४३७८६	लागू नाही
३	लागू नाही	लागू नाही	५६८१८
४	लागू नाही	लागू नाही	६५८५६
५	लागू नाही	लागू नाही	७२३२२

Operational Guidelines
of
Per Drop More Crop (Micro Irrigation)
Component of PMKSY

2017

Government of India
Ministry of Agriculture & Farmers Welfare
Department of Agriculture, Cooperation & Farmer Welfare
Division of Rain-fed Farming System (RFS)
Krishi Bhavan, New Delhi

Contents

Sl. No	Particulars	Page No.
	Salient Features of the Scheme	1
1	Introduction	3
2	Programme components of PMKSY	3
3	Programme Architecture	3
4	Nodal Department	4
5	District and State Irrigation Plans (DIPs& SIPs)	4
6	Objectives of Per Drop More Crop (Micro Irrigation)	5
7	Implementation Strategies	5
8	Drip Irrigation System for states where it has been well accepted by farmers and good infrastructure is available	7
9	Drip Irrigation System in states with low penetration	9
10	Drip Irrigation System for North Eastern and Himalayan States	9
11	Sprinkler Irrigation	10
	11.3 Portable Sprinkler Irrigation System	11
	11.4 Micro Sprinklers (up to 3 m radius of throw)	11
	11.5 Mini Sprinklers (more than 3 m up-to 10 m radius of throw)	12
	11.6 Semi-Permanent Sprinkler Irrigation System	12
	11.7 Large Volume Sprinkler Irrigation System (Rain gun)	13
12	Optional Components	13
13	Key Administrative requirements	14
14	Registration of manufacturing companies	16
15	After sales services & campaigns	17
16	Violations & Penalties	19
17	Quality Control	19
18	Human Resource Development and Media	21
19	Pattern of Assistance & funding pattern	22
20	Progress reporting, monitoring and evaluation	22
21	Release of Funds	23
22	Administrative Expenses and Contingencies	24
	Layout Design of Drip & Sprinkler Irrigation Systems	54

Annexures

Annexure I	Recommended norms for use of treated sewage quality for specific activities at point of use
Annexure II	Format for Micro-irrigation Action Plan in Synchronisation with the Clusters identified for Other Interventions under Per Drop More Crop component of PMKSY
Annexure III a	Format for Physical Progress Monitoring Report for Per Drop More Crop (Micro Irrigation) component of PMKSY
Annexure III b	Format for Financial Progress Monitoring Report for Per Drop More Crop (Micro Irrigation) component of PMKSY
Annexure IV a	Drip Irrigation Technology-Indicative Bill of Quantities 0.4 ha
Annexure IV b	Drip Irrigation Technology-Indicative Bill of Quantities 1.0 ha
Annexure IV c	Drip Irrigation Technology-Indicative Bill of Quantities 2.0 ha
Annexure IV d	Drip Irrigation Technology-Indicative Bill of Quantities 3.0 ha
Annexure IV e	Drip Irrigation Technology-Indicative Bill of Quantities 4.0 ha
Annexure IV f	Drip Irrigation Technology-Indicative Bill of Quantities 5.0 ha
Annexure IV g	NEH States -Drip Irrigation Technology-Indicative Bill of Quantities 0.4 ha
Annexure IV h	NEH States -Drip Irrigation Technology-Indicative Bill of Quantities 1.0 ha
Annexure IV i	NEH States -Drip Irrigation Technology-Indicative Bill of Quantities 2.0 ha
Annexure IV j	NEH States -Drip Irrigation Technology-Indicative Bill of Quantities 3.0 ha
Annexure IV k	NEH States -Drip Irrigation Technology-Indicative Bill of Quantities 4.0 ha
Annexure IV l	NEH States -Drip Irrigation Technology-Indicative Bill of Quantities 5.0 ha
Annexure V	Indicative Bill of Quantities (BoQ) for Portable Sprinkler Irrigation System
Annexure VI	Indicative Bill of Quantities (BoQ) for Micro Sprinkler Irrigation System
Annexure VII	Indicative Bill of Quantities (BoQ) for Mini Sprinkler Irrigation System
Annexure VIII	Indicative Bill of Quantities (BoQ) for Semi Permanent Sprinkler Irrigation System
Annexure IX	Indicative Bill of Quantities (BoQ) for Rain-gun Sprinkler Irrigation System
Annexure X	Water Quality Criteria In Relation To Clogging
Annexure XI	Guidelines for Selection of Filter
Annexure XII	Indicative Price of Optional Components
Annexure XIII	Gazette Notification
Annexure XIV	List of BIS Standards

Abbreviations

AC&FW	Agriculture Cooperation & Farmers Welfare
AIBP	Accelerated Irrigation Benefit Programme
ATMA	Agriculture Technology Management Agency
BIS	Bureau of Indian Standards
CIPET	Central Institute of Plastics Engineering and Technology
CST	Central Sales Tax
DAC&FW	Department of Agriculture, Cooperation & Farmers Welfare
DBT	Direct Benefit Transfer
DIP	District Irrigation Plan
DLIC	District Level Implementation Committee
DoLR	Department of Land Resources
DONER	Development of North Eastern Region
DPR	Detailed Project Report
DRDA	District Rural Development Agency
GoI	Government of India
HDPE	High Density Polyethylene
HP	Horse Power
HRD	Human Resource Development
ICAR	Indian Council of Agricultural Research
ICT	Information Communication Technology
IDWG	Inter Departmental Working Group
IMD	Indian Meteorological Department
IPPE	Intensive Participatory Planning Exercise
ISRO	Indian Space Research Organisation
IWMP	Integrated Watershed Management Programme
KVK	Krishi Vigyan Kendra
LST	Local Sales Tax
MGNREGA	Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act
Mha	Million Hectare
MI	Micro Irrigation
MIS	Micro Irrigation System
MLALAD	Member of Legislative Assembly Local Area Development
MoA	Ministry of Agriculture
MoRD	Ministry of Rural Development
MoWR	Ministry of Water Resources
MPLAD	Member of Parliament Local Area Development
NABARD	National Bank for Agriculture & Rural Development
NABCONS	NABARD Consultancy Services
NCPAH	National Committee on Plasticulture Applications in Horticulture
NEC	National Executive Committee
NEH	North Eastern & Himalayan States
NGO	Non-Governmental Organisation
NRAA	National Rain-fed Area Authority
NRM	Natural Resource Management
NSC	National Steering Committee

PFDCs	Precision Farming Development Centres
PMKSY	Pradhan Mantri Krishi Sinchayee Yojana
PRI	Panchayati Raj Institutions
PVC	Poly Vinyl Chloride
RIDF	Rural Infrastructure Development Fund
RKVY	Rashtriya Krishi Vikas Yojana
SAC	Space Application Centre
SAGY	Sansad Adarsh Gram Yojana
SAU	State Agricultural university
SC	Schedule Caste
SCP	Special Component Plan
SIP	State Irrigation Plan
SLNA	State Level Nodal Agency
SLSC	State Level Sanctioning Committee
S&MF	Small & Marginal Farmers
ST	Schedule Tribe
TIN	Tax Identification Number
TSP	Tribal Sub – Plan
UC	Utilisation Certificate

Salient Features of the Scheme

- Pradhan Mantri Krishi Sinchayee Yojana (PMKSY) has been launched with the motto of providing "Har Khet Ko Paani" and end-to-end solutions in irrigation supply chain, viz. water sources, distribution network and farm level applications. It comprises of four components, namely (i) Accelerated Irrigation Benefit Programme (AIBP), (ii) Har Khet Ko Paani, (iii) Watershed Development and (iv) Per Drop More Crop.
- PMKSY has a two-tier structure at the Central level with National Steering Committee (NSC) under the Chairmanship of Hon'ble Prime Minister and National Executive Committee (NEC) under the Chairmanship of Vice Chairman, Niti Aayog.
- PMKSY Mission Directorate has been established in Ministry of Water Resources, River Development and Ganga Rejuvenation for mission mode implementation of 99 major and medium irrigation projects. The Mission is also responsible for overall coordination and outcome focused monitoring of all components of PMKSY for achieving its target.
- At the state level, PMKSY has a three-tier structure with State Level Sanctioning Committee (SLSC) under the Chairmanship of Chief Secretary; Inter-departmental Working Group (IDWG) under the Chairmanship of Agriculture Production Commissioner (APC)/Development Commissioner; and District Level Implementation Committee (DLIC) under the Chairmanship of District Collector/Magistrate.
- District Irrigation Plans (DIP) is the cornerstone for planning and implementation of different components of PMKSY which identifies gaps in irrigation chain after taking into consideration currently available resources and resources that would be added from ongoing schemes, both State and Central.
- The annual action plans is to be drawn from district irrigation plans/state irrigation plan focusing on cluster based approach and integrated development of different components in the irrigation chain.
- The scheme is to be implemented through the mechanism of Direct Benefit Transfer (DBT). Aadhaar details of the beneficiary are required to access the benefit of the programme. Aadhaar details need to be linked through a web based registration process.
- The scheme will be monitored through web-portal of PMKSY. Physical and Financial progress achieved during the preceding month is required to be uploaded by states on the web-portal of PMKSY by 5th of every month.
- More focus be given on promotion of micro irrigation for water intensive/guzzling crops to minimise water requirement.
- The pattern of assistance payable to the beneficiary under the micro irrigation scheme will be 55% for small and marginal farmers and 45% for other farmers which will be met by both Central Government and State Government in the ratio of 60:40 for all states except the North Eastern and Himalayan

states. In the case of these states, ratio of sharing is 90:10. For the Union Territories, funding pattern is 100% grant by the Central Government.

- The subsidy payable to the beneficiary will be limited to an overall ceiling of 5 hectare per beneficiary.
- The subsidy payment will be limited to the unit costs specified in the scheme guidelines. 25% higher amounts have been taken into calculation of subsidy for the North Eastern and Himalayan states and 15% higher for states with low penetration of MI namely Bihar, Chhattisgarh, Jharkhand, Odisha, Uttar Pradesh, West Bengal and Union Territories.
- The registration of manufacturers/companies under the scheme will be for a period of 5 years. The registration will be open round the year. The registration will, however, be subject to satisfactory performance by the company. In case of violations, penalty provisions have been specified in the guidelines. Repeated failures will lead to de-registration of the company with approval of SLSC.
- Only BIS marked systems/components can be supplied under the scheme.
- The company will provide free after sales service to the beneficiary for a period of at least three years from the date of installation of the system. If it fails to provide free after sales service, action as appropriate similar to other consumer products may be initiated.
- In case the company intends to supply imported components, it shall obtain prior approval from DAC&FW, MoA&FW, New Delhi subject to indigenization of manufacturing of the component within the country in a period of two years.
- Human resource development is an important component of the scheme and suitable provisions have been made in the guidelines for creating awareness, organizing training programmes, and exposure visits etc.

1. Introduction

Pradhan Mantri Krishi Sinchayee Yojana (PMKSY) was launched on 1st July, 2015 with the objective to achieve convergence of investments in irrigation sector at field level. The scheme aims at providing end-to-end solutions in irrigation supply chain, viz. water sources, distribution network and farm level applications. PMKSY not only focuses on creating water sources for assured irrigation, but it is also creating protective irrigation by harnessing rain water at micro level through 'Jal Sanchay' and 'Jal Sinchan'. Micro irrigation is an integral component of the scheme to maximise water use efficiency at farm level. PMKSY adopts state level planning and projectised execution that allows states to draw up their own irrigation development based on District irrigation Plans and State Irrigation Plan.

2. Programme components of PMKSY

Components of the PMKSY are as under:

- 2.1. **Accelerated Irrigation Benefit Programme (AIBP)** – to focus on faster completion of ongoing Major and Medium Irrigation projects – being implemented by MOWR, RD&GR.
- 2.2. **PMKSY (Har Khet KoPani)** – to focus on source augmentation, distribution, ground water development, lift irrigation, diversion of water from water plenty to water scarce areas, supplementing rain water harvesting beyond IWMP & MGNREGA, repair, restoration, renovation of traditional water bodies etc. – being implemented by MoWR, RD&GR.
- 2.3. **PMKSY (Per Drop More Crop)** – to focus on micro level storage structures, efficient water conveyance & application, precision irrigation systems, topping up of input cost beyond MGNREGA permissible limits, secondary storage, water lifting devices, extension activities, coordination & management - being implemented by DAC&FW.
- 2.4. **PMKSY (Watershed Development)** - to focus on ridge area treatment, drainage line treatment, soil and moisture conservation, water harvesting structure, livelihood support activities and other watershed works being implemented by DoLR.

3. Programme Architecture

- 3.1. Per Drop More Crops (Micro Irrigation) will adopt the institutional set up and architecture of overall PMKSY framework as given in the Operational Guidelines of PMKSY. The broad institutional structure as per PMKSY Guideline are:
  - a) National Steering Committee (NSC) under the Chairmanship of Hon'ble Prime Minister with Union Ministers from concerned ministries and Vice chairman, NITI Aayog as members to provide general policy strategic directions for programme implementation and overall supervision addressing national priorities etc.

- b) National Executive Committee (NEC) under the Chairmanship of Vice Chairman, Niti Aayog with Secretaries of concerned ministries/departments and Chief Secretaries of selected States as members to oversee programme implementation, allocation of resources, Inter-ministerial coordination, monitoring & performance assessment, addressing administrative issues etc.
- c) PMKSY Mission Directorate has been established in Ministry of Water Resources, River Development and Ganga Rejuvenation for mission mode implementation of 99 major and medium irrigation projects. The Mission is also responsible for overall coordination and outcome focused monitoring of all components of PMKSY for achieving its target.
- d) State Level Sanctioning Committee (SLSC) under the Chairmanship of Chief Secretary of the State to sanction projects and activities as recommended by IDWG.
- e) Inter Departmental Working Group (IDWG) under the Chairmanship of Agriculture Production Commissioner/ Development Commissioner with Secretaries of line departments as members. States, if they feel, may take the advice /input of MI manufacturers by inviting representative from manufacturers/ Micro Irrigation Industries as special invitee.
- f) District Level Implementation Committee (DLIC) under the Chairmanship of Collector/District Magistrate / CEO of Zila Parishad/ PD DRDA, Joint Director/Deputy director of line departments in the district and progressive farmers, representative of MI industry, and leading NGO as members to oversee PMKSY implementation and inter-departmental coordination.

4. Nodal Department

- 4.1. Since the final outcome of PMKSY is to ensure access to efficient delivery and application of water at every farm thereby enhancing agricultural production & productivity, State Agriculture Department may be the Nodal Department for implementation of PMKSY (Per Drop More Crop). However, State Govt. is free to identify the nodal department based on the established institutional set up and mandate of the department. All communication between Ministry of Agriculture (MoA) and State Government would be with and through the nodal department.
- 4.2. States are free to identify dedicated implementing agencies/departments for implementation of Per Drop More Crop (Micro Irrigation). If two departments are assigned for implementation, one department be designated as the nodal department.

5. District and State Irrigation Plans (DIPs& SIPs)

- 5.1. District Irrigation Plans (DIPs) are the cornerstone for planning and implementation of different components of PMKSY which will identify gaps in irrigation infrastructure after taking into consideration the District Agriculture Plans (DAPs) vis-à-vis irrigation infrastructure currently available and resources that would be added from ongoing schemes, both State and Central.

- 5.2. DIPs present holistic irrigation development perspective of the district outlining medium to long term development plans integrating three components viz. water sources, distribution network and water use applications.
- 5.3. The annual action plans for **Per Drop More Crop (Micro Irrigation)** will be drawn from DIPs and implemented in conjunction with the water sources created under PMKSY in cluster mode for holistic development as far as possible.

6. Objectives of Per Drop More Crop (Micro Irrigation)

The main objectives of Per Drop More Crop (Micro Irrigation) are as under

- 6.1. Increase the area under micro irrigation technologies to enhance water use efficiency in the country.
- 6.2. Increase productivity of crops and income of farmers through precision water management.
- 6.3. Promote micro irrigation technologies in water intensive/consuming crops like sugarcane, banana, cotton etc and give adequate focus to extend coverage of field crops under micro irrigation technologies.
- 6.4. Make potential use of micro irrigation systems for promoting fertigation.
- 6.5. Promote micro irrigation technologies in water scarce, water stressed and critical ground water blocks/districts
- 6.6. Link tube-well / river-lift irrigation projects with micro irrigation technologies for best use of energy both for lifting and pressurised irrigation as far as possible.
- 6.7. Establish convergence and synergy with activities of on-going programmes and schemes, particularly with created water source for its potential use, integration of solar energy for pressurised irrigation etc.
- 6.8. Promote, develop and disseminate micro irrigation technology for agriculture and horticulture development with modern scientific knowledge.
- 6.9. Create employment opportunities for skilled and unskilled persons, especially unemployed youth for installation and maintenance of micro irrigation systems.

7. Implementation Strategies

- 7.1. Water is becoming scarce commodity these days due to competitive demand and also due to the change in climatic behaviour, particularly the erratic nature of rainfall. The available water sources or the new sources those are being created need to be used in best possible manner to fulfil the vision of "Har Khet Ko Pani" and "Per Drop More Crop" of PMKSY through efficient water conservation (Jal Sanchaya) and water management (Jal Sinchan) practices. It is in this context more vital to link most of the water sources with micro irrigation to get extended coverage for a longer duration. Cluster approach

may be adopted in irrigation chain development, to have effective integration of source, connectivity, distribution and application.

- 7.2. It is desirable to make potential use of the available water for sustained growth in agriculture sector. Preference should be given to adopt Micro Irrigation technology in water guzzling crops like sugarcane, cotton, banana, etc. and the state implementing agencies should take suitable steps like publicity campaigns, policy provisions & sharing responsibilities with the Micro Irrigation industry so that adoption of technology is initiated in such crops. Industry related to the specific crops like sugar factories should be actively involved in promotion of micro irrigation to their farmers through incentivisation and technical supervision. Apart from horticulture and water guzzling crops, cereals and pulses may also be brought under the ambit of Micro irrigation.
- 7.3. In all the new irrigation commands where hydraulic heads are available, drip irrigation systems need to be encouraged as it can be operated without additional energy support.
- 7.4. Facilities of micro irrigation is underutilised if it is not used for fertigation. States should encourage the use of liquid fertilizers using micro irrigation systems. Availability of liquid fertilisers, awareness among farmers on the benefits of fertigation need to given desired attention for promoting fertigation.
- 7.5. Efforts may be made for integration of micro irrigation with solar pumping units. A solar water pump has a mini power house at its heart and consists of a calibrated and matching solar array of modules – tuned with the equivalent power of pump for that particular application. The solar water pumping system is capable of running all types of electrical water pumps with applications varying from irrigation to household demands. Irrigation pumps such as submersible, surface or deep well can also be coupled with drip irrigation systems to enhance the returns from this configuration. A 2000 Watt Peak (WP) solar water pump is capable of drawing and pumping approximately 80,000 litres of water per day from a source that is up to 10 meters deep. This is sufficient to irrigate about 1 ha of land with regular crops.
- 7.6. More focus and priority be given for promoting micro irrigation technologies in water scarce, water stressed and critical ground water blocks/districts to conserve water and get extended coverage in terms of area and time period for live saving irrigation. Where ever feasible efforts be made to Link tube-well / river-lift irrigation projects with micro irrigation technologies for best use of energy both for lifting and pressurised irrigation.
- 7.7. Assistance for installation of micro irrigation system is limited to five hectares per beneficiary. The land holding of a beneficiary to be covered under drip/sprinkler system could be located in one contiguous area or at different locations, but the financial assistance will be limited to the overall ceiling of 5 ha. Those beneficiaries, who have already availed subsidy benefits for his /her farm, can not avail the assistance for the next seven years. A beneficiary if availed the benefit of subsidy for micro irrigation for a particular farm would

be eligible for subsidy again for the same land only after the end of projected life of the micro irrigation system which is 7 years.

- 7.8. In case of Cooperative/group farming, members of cooperative societies, self-help groups, incorporated companies, panchayatiraj institutions, NGOs, Trusts, growers' associations will be entitled to avail financial assistance through their respective bodies. In such cases, the individual beneficiary will receive financial assistance only through the respective organizations with in the overall ceiling of 5 ha per beneficiary.
- 7.9. Beneficiaries/Institutions that have opted for contract farming or taken land on lease are also eligible for obtaining financial assistance under the scheme. However, to become eligible, the beneficiary/institution shall have to produce lease agreement for a minimum period of seven years from the date of approval of application by the MI implementing agency.
- 7.10. Raw material price of polymers & other costs varies a lot because of fluctuation in national/international prices. Accordingly, the Ministry of Agriculture, Government of India would consider revision of unit cost norms periodically if found necessary.
- 7.11. PFDCs, ICAR, CIPET, ATMA etc and other reputed NGOs may be involved in planning, implementation, demonstration, training and evaluation under the scheme. The implementing agency at the district level will ensure convergence of activities under the programme with the activities of various departments on water management to get the desired output.

8. Drip Irrigation System for states where it has been well accepted by farmers and good infrastructure is available

- 8.1. The scheme is well accepted by the farmers and substantial coverage has been made under micro irrigation system compared to other parts of the country with required infrastructure and service facilities in the States namely Andhra Pradesh, Delhi, Gujarat, Goa, Haryana, Karnataka, Kerala, Madhya Pradesh, Maharashtra, Punjab, Rajasthan, Tamil Nadu and Telangana. These states are considered to be category "A" States with comparatively better penetration of micro irrigation technologies.
- 8.2. Drip Irrigation technology involves irrigating root zone through emitters fitted on a lateral tube as well as inserted within the tubing as emitting pipe. The use of different emitters will depend upon specific requirements, which may vary from crop to crop.
- 8.3. Fertigation is important for getting the maximum benefits out of the micro irrigation technology. Therefore, it is mandatory to use a fertigation device by the farmers such as venturi injector or fertilizer tank on which the subsidy is available.
- 8.4. Water requirement, age of plant, plant to plant spacing, soil type, water quality and availability etc are some of the factors which decide the choice of emitting system. The indicative cost of drip irrigation systems (assuming peak water requirement with source of water at the corner of plot), for different lateral spacing and plot sizes has been provided in the guidelines. An

indicative list of system components required for installing a drip irrigation system in the areas ranging from 0.4 ha to 5 ha is at **Annexure-IV a to f**, on the basis of which subsidy will be calculated as per Table 1:

Table 1: Indicative cost of Drip Irrigation System for calculation of subsidy
(Cost in Rs.)

Spacing (mxm)	0.4 ha	1 ha	2 ha	3 ha	4 ha	5 ha
12x12	15853	21643	34417	53437	66480	84653
10x10	16419	23047	37171	57647	72205	91806
9x9	16826	24035	39145	60610	76238	96852
8x8	17351	25332	41650	64500	81527	103459
6x6	19096	30534	51045	82472	100016	125498
5x5	20674	34664	59154	85484	108635	145964
4x4	21414	36562	64084	99965	130884	155778
3x3	23055	42034	72759	112065	140936	176457
2.5x2.5	31156	60065	109345	167011	234396	286297
2x2	36358	73138	141957	206232	286504	351667
1.5x1.5	41369	85603	163137	243633	336484	414002
2.5x0.6	30810	63145	116042	177345	246276	302318
1.8x0.6	37845	80599	152551	229637	312784	389511
1.2x0.6 (or lower spacing)	50388	112237	213400	323019	435788	545181

- 8.5. In case of crops with plant spacing other than those mentioned in above table the amount of assistance could be calculated on pro rata/average basis of the nearest plant area (Row to row x plant to plant spacing in metres).
- 8.6. The unit cost of Drip Irrigation system varies with respect to plant spacing and location of the water source.
- 8.7. Assistance under the scheme is available for all types of drip irrigation systems such as on-line & in-line drip irrigation systems.
- 8.8. As small farm holdings may not have individual source of water, it would be preferable to encourage a group of farmers to avail the benefits of drip irrigation through a common water source.
- 8.9. A beneficiary having farms located at different places and having different water source may avail the subsidy as per the guidelines. However, a beneficiary cannot split area at one location into small pockets of the same crop for claiming assistance under the scheme. If a beneficiary has more than one crop with different crop spacing being grown separately in his/her land holding, assistance will be available for installing the drip irrigation system as per the individual crop spacing, the combined area of which will not exceed 5 ha per beneficiary.
- 8.10. In case of inter-cropping, assistance will be available for the prescribed plant spacing/ area, subject to the condition that the assistance will be provided only for one crop as per the farmers' choice.

9. Drip Irrigation System in states with low penetration

9.1. Based on the prevailing coverage and acceptance by farmers, states namely Bihar, Chhattisgarh, Jharkhand, Odisha, Uttar Pradesh, West Bengal and Union Territories have been identified as states with low penetration of micro irrigation technology. These states are considered as category "B" in terms of implementation of micro irrigation. The cost of drip system is likely to be higher in these states due to various factors such as lesser presence of manufacturing companies in these states leading to higher cost of transportation, the companies will have to make considerable efforts in making the farmers ready for adoption of technology, and higher cost involved in providing after sales service in these states etc. Thus, 15% higher cost has been taken in consideration while working out the unit cost of drip system in the table below for these states for the purpose of subsidy calculation as per indicative list of system components given at Annexure - IV a to f.

Table 2: Indicative cost of Drip Irrigation System for calculation of subsidy in the states where penetration level is low

Spacing (mxm)	(Cost in Rs.)					
	0.4 ha	1 ha	2 ha	3 ha	4 ha	5 ha
12x12	18231	24889	39579	61453	76452	97351
10x10	18882	26504	42747	66294	83036	105577
9x9	19350	27640	45017	69702	87674	111380
8x8	19954	29132	47897	74175	93756	118978
6x6	21960	35114	58702	94843	115018	144323
5x5	23775	39864	68027	98307	124930	167859
4x4	24626	42046	73697	114960	150517	179145
3x3	26513	48339	83673	128875	162076	202926
2.5x2.5	35829	69075	125747	192063	269555	329242
2x2	41812	84109	163251	237167	329480	404417
1.5x1.5	47574	98443	187608	280178	386957	476102
2.5x0.6	35431	72617	133448	203947	283217	347666
1.8x0.6	43522	92689	175434	264083	359702	447938
1.2x0.6 (or lower spacing)	57946	129073	245410	371472	501156	626958

9.2. In case of crops with plant spacing other than those mentioned in above table the amount of assistance could be calculated on pro rata/average basis of the nearest plant area (Row to row x plant to plant spacing in metres).

9.3. The assistance will be available for all types of drip irrigation systems; on-line and in-line drip irrigation systems.

9.4. In case of inter-cropping, assistance will be available for the prescribed plant spacing/area, subject to the condition that the assistance will be provided only for one crop as per the farmers' choice.

10. Drip Irrigation System for North Eastern and Himalayan States

10.1. The coverage of MI system in North Eastern and hilly region is much low due to poor infrastructure and difficult terrain. The states namely Assam, Arunachal Pradesh, Manipur, Meghalaya, Mizoram, Nagaland, Tripura, Sikkim, Jammu & Kashmir, Himachal Pradesh and Uttarakhand are considered under

category “C”. In the Hilly states, following points need to be kept in mind while designing a drip irrigation system keeping in view the sloppy and terraced land:

- It is difficult to lay PVC main and sub-main lines below the ground surface and therefore HDPE pipes are required in place of PVC.
- The undulating and vertical slopes would lead to comparatively larger length of pipes.
- To maintain uniform pressure and to irrigate upper most terrace of land, control valve should be provided at sub-main/main lines at 4m vertical drop. Accordingly, the number of flush valves will also increase.

10.2. The cost of drip system is likely to be higher in North Eastern & Himalayan states because of the terrain, higher transport cost, lesser presence of manufacturing companies etc. Therefore, unit cost of micro irrigation systems is taken 25% higher in these states for the purpose of subsidy calculations and is given in table 1b below (including 25%) for the indicative list of system components is at **Annexure -IV g to I**.

Table 3: Unit cost for NEH states

(Cost in Rs.)

Spacing (mxm)	0.4 ha	1 ha	2 ha	3 ha	4 ha	5 ha
12x12	20279	27158	46000	73591	111441	144264
10x10	20976	28920	50458	78775	119138	153071
9x9	21480	30486	52905	82438	123475	159309
8x8	22133	31809	56041	87264	130037	165828
6x6	24310	40360	67434	139730	159652	200611
5x5	26295	45339	77616	142545	169569	225871
4x4	27076	47365	81486	160455	197524	236371
3x3	29214	58655	92858	176213	209935	263341
2.5x2.5	40981	77990	136683	226489	333912	414657
2x2	47085	94259	179140	275295	398722	494350
1.5x1.5	52700	108205	204438	317146	454682	564102
2.5x0.6	41079	91160	163016	225796	368375	454067
1.8x0.6	50193	113788	210371	293601	454622	567120
1.2x0.6 (or lower spacing)	66444	158489	289296	414684	614137	768964

10.3. In case of crops with plant spacing other than those mentioned in above table the amount of assistance could be calculated on pro rata/average basis of the nearest plant area (Row to row x plant to plant spacing in metres).

11. Sprinkler Irrigation

11.1. In sprinkler irrigation, water is discharged under pressure in the air through a set of nozzles attached to a network of High Density Poly Ethylene (HDPE) pipes, simulating the rainfall. Sprinkler irrigation systems are suitable for irrigating crops where the plant density is very high. It is widely used for cereals; pulses; seeds; spices; and field crops.

11.2. Financial assistance would be restricted as per the cost of High Density Poly Ethylene (HDPE) pipes used in sprinkler irrigation systems, even though, the

beneficiaries may use aluminium pipes as well. The sprinkler irrigation systems may be portable, mini sprinklers, micro sprinklers, semi-permanent sprinklers or large volume sprinkler systems (Rain-guns). Additional 25% and 15% on the indicated unit cost may be considered for calculation of subsidy for Hilly states including NE region and low penetrating state respectively.

11.3 Portable Sprinkler Irrigation System

11.3.1 In portable sprinkler irrigation systems the HDPE pipes are used for mains and sub-mains which can be shifted from one place to another as per the irrigation schedule with respect to design layout. These can be used in both, plains as well as in undulating terrains.

11.3.2 The indicative number of components required for various area range of sprinkler irrigation system is annexed. Financial assistance will be provided based on the number of pipes procured by the beneficiary for the area under reference. An indicative list of system components required for installing portable sprinkler irrigation system is at Annexure-V on the basis of which subsidy will be calculated. The indicative cost for various area ranges and pipe sizes is given below in Table 4 below:

Table 4: Indicative Cost of Portable Sprinkler Irrigation System

Area	(Cost in Rs)		
	Pipe Dia. (mm)		
	63	75	90
Upto 1 ha	19542	21901	0
Upto 2 ha	28213	31372	0
Upto 3 ha	NA	NA	42345
Upto 4 ha	NA	NA	53404
Upto 5 ha	NA	NA	60459

Note: In case of low penetrating states and hilly states including NE region, 15% and 25% higher indicative cost respectively may be taken for calculation of subsidy.

11.4 Micro Sprinklers

11.4.1 Micro Sprinklers are mostly used for irrigating leafy vegetables, nurseries, hardening of seedlings and a few vegetables. Apart from providing irrigation, the micro sprinkler also helps in changing the micro climatic conditions near the plant. Micro sprinklers are low radius sprinklers. The selection of micro sprinklers depends on the type of crop, soil, types, etc.

11.4.2 An indicative list of system components required for installing a micro sprinkler system is at **Annexure-VI**. The indicative cost of Micro Sprinkler irrigation system at different lateral spacing & area is given in **Table 5**:

Table 5: Indicative cost of Micro Sprinkler Irrigation System

(Cost in Rs)

Area (ha)	Spacing (mxm)	
	5 x 5	3 x 3
0.4	29613	34637
1	58932	67221
2	103581	121138
3	149305	172968
4	201612	238845
5	254872	290995

Note: In case of low penetrating states and hilly states including NE region, 15% and 25% higher indicative cost respectively may be taken for calculation of subsidy.

11.5 Mini Sprinklers

11.5.1 They are commonly used for close growing crops like groundnut, potato, onion, ginger, short statured fodder crops, etc. Mini sprinklers are also suitable for frost protection. An indicative list of system components required for installing a mini sprinkler irrigation system is enclosed at **Annexure VII**. The indicative cost of Mini Sprinkler irrigation system at different lateral spacing and area is given below in **Table 6** below:

Table 6:- Indicative Cost of Mini Sprinkler Irrigation System

(Cost in Rs)

Area (ha)	Spacing (mxm)	
	10 x 10	8 x 8
0.4	41363	43023
1	85212	94028
2	160013	170118
3	242982	263361
4	312752	344013
5	383123	425355

Note: In case of low penetrating states and hilly states including NE region, 15% and 25% higher indicative cost respectively may be taken for calculation of subsidy.

11.6 Semi-Permanent Sprinkler Irrigation System

11.6.1 In Semi-Permanent Sprinkler System, the piping network for main line and lateral lines are permanently buried with risers fitted on the lateral lines. The sprinkler nozzles are fitted on each riser pipe and can be easily shifted from one place to another to irrigate the required area in shifts as per the irrigation schedule or the crop water requirement.

11.6.2 The indicative number of components required for various area ranges of semi-permanent sprinkler irrigation systems is enclosed at **Annexure VIII**.

The estimated unit cost for various area ranges is given below in **Table 7 below:**

Table 7: Indicative Cost of Semi-Permanent Sprinkler System.

Area (Ha)	Cost (in Rs)
0.4	22557
1	36607
2	69804
3	94218
4	120392
5	146053

Note: In case of low penetrating states and hilly states including NE region, 15% and 25% higher indicative cost respectively may be taken for calculation of subsidy.

11.7 Large Volume Sprinkler Irrigation System (Rain gun)

11.7.1 Large volume sprinkler irrigation systems (Rain guns) are used where larger areas are to be covered with one or two sprinklers. These sprinklers have a discharge ranging from 10,000 lph to 32,000 lph and radius of throw from 24 m to 36 m. These systems require high pressure and high discharge pipes & pumps to operate them. These are preferred for irrigating crops spread over large areas in short time. The indicative list of components is enclosed at **Annexure IX.**

11.7.2 Pivot Irrigation system is used for a much larger area & are not suitable for the beneficiaries targeted under PMKSY. However, if some beneficiary is interested, may avail financial assistance as per unit cost norms of rain-gun system.

11.7.3 The estimated unit cost for various area ranges is given in **Table 8:**

Table: 8 Indicative Cost of Large Volume Sprinklers (Rain-gun)

Area (Ha)	Pipe Dia. (mm)		
	63	75	90
1	28681	34513	NA
2	NA	43786	NA
3	NA	NA	56818
4	NA	NA	65856
5	NA	NA	72322

Note: In case of low penetrating states and hilly states including NE region, 15% and 25% higher indicative cost respectively may be taken for calculation of subsidy.

12. Optional Components

12.1 The use of optional components depends upon the agro climatic conditions of the place & requirement of the beneficiary. The provision is kept to provide the said component on the then existing rate of subsidy to the beneficiary; if required & provided. These components are:

12.2 Fertilizer tank - to increase fertilizer use efficiency, fertilizer tanks have been included in the list of equipment eligible for financial assistance. The

beneficiary can opt for either fertilizer tank or venturi system or automated dosing system equipment and financial assistance will be provided for either of those components.

- 12.3 Sand filters/media filters - to remove organic matter and inorganic contaminants from water sources like rivers, tanks and open wells. Sand/media filters have been included the financial assistance.
- 12.4 Hydro Cyclone Filters/Sand Separators - to remove particles of the size of 75 microns (200 mesh) which have a higher density than water, hydro cyclone filters/sand separators have been introduced as an optional item for which financial assistance will be provided. These equipments require minimum maintenance and are useful for cleaning river water, canal water and tube well water which may contain sand.
- 12.5 The detailed guideline for water quality & filters selection is provided at **Annexure X & XI** respectively. The indicative cost of optional components such as sand filters, hydro cyclone filters and fertilizer tanks is annexed at **Annexure XII**.

13 Key Administrative requirements

- 13.1 The unit cost norms indicated in the guidelines for various technologies/specifications are for the purpose of calculating subsidy ceiling amount only i.e. it can be less but not more than the indicated amount if the cost is more. The actual cost of the system, however, would vary as per design of the field and other agro climatic conditions. The unit cost for subsidy purpose would be exclusive of any taxes & fiscal levies. However, it is to be ensured that all compulsory system components are provided to the farmer. The BOQ given in the table is indicative & may vary case to case.
- 13.2 An individual eligible to receive the benefits under the scheme is required to furnish proof of possession of Aadhaar Number or undergo Aadhaar registration. If one individual is eligible but do not possess the Aadhaar number she/he can get enrolled visiting the Aadhaar enrolment centre. State Government/Union Territories Administration is required to offer Aadhaar registration facilities to the beneficiaries who are not enrolled and in case no Aadhaar enrolment centre is available in certain blocks/ taluka/ tahshil, the nodal department through its implementing agency is required to provide enrolment facilities at convenient locations in coordination with the Registrars of UIDAI. Till the time Aadhaar is assigned to individual, she/he can avail the benefit of the scheme on production of the following documents Aadhaar enrolment ID slip/ Copy of request for Aadhaar enrolment and Votor Identity Card/ PAN/ Passport/ Ration Card /Employee Govt. ID/Passbook of bank or post office/MGNREGS card/ Kissan photo passbook/ Driving Licence/ any other document as specified by State/UT.
- 13.3 Aadhaar details need to be linked through a web based registration process. The assistance if given in cash, need to be transferred to the bank account of the beneficiary and in case it is given in terms of kind through Companies, the intimation be conveyed as SMS to the beneficiary mobile phone with details of assistance. It should be ensured that no eligible beneficiary suffers for want of Aadhaar and it would be the responsibility of implementing agency to ensure

that Aadhaar enrolment of such beneficiaries is carried out on priority. The notification issued in this respect is given at **Annexure-XIII**

13.4 It must be ensured that at least 50% of the allocation is utilised for small, marginal farmers of which, at-least 30% should be women beneficiaries/farmers. Further, 16% and 8% of the total allocation or in proportion of SC/ST population in the district should be utilised for Special Component Plan (SCP) & Tribal Sub Plan (TSP) respectively.

13.5 Transparency in beneficiary selection – It should be ensured that the Implementing Agency follows uniform procedures and full transparency in selection of beneficiaries and release of assistance to the beneficiaries in an efficient manner. Enlisting of the beneficiaries should be open round the year facilitating submission of applications by beneficiaries any time for availing the benefit of financial assistance under the scheme. The state implementing agency need to adopt a web based IT model for implementation of the scheme. Implementing Agency should ensure that selection of beneficiaries is done as per details included in the Annual Action Plan for the component for the year which has been derived from the DIP.

13.6 Pre-installation activities

- The Implementing Agency need to widely publicise the scheme at the block and village levels through its existing networks.
- Appoint a nodal officer who is responsible for coordination of the scheme implementation with the districts.
- Disseminate the list of suppliers and rate list approved by SLSC to the farmers.
- Organize at least one District Level Seminar/Workshop with the participation of Industry.
- Compile the application submitted by the farmers and scrutinize, codify and forward the same to the company's/Manufacturer's local office indicated by the farmer.
- The beneficiary share may be deposited with manufacturer/their representative or the state nodal agency as per the practices to be adopted by the state with the approval of SLSC
- The beneficiary shall be free to purchase MI equipment from any MI manufacture out of the approved list of registered manufacturers.

13.7 The manufacturer company will do/provide the following:

- Assess the crop water requirement as per the crop for which the system is to be provided.
- Design the system as per the crop water requirement.
- Prepare an estimate of cost and submit it to Implementing agency duly indicating the time frame in which the system will be installed in the farmer's field once work order is issued.
- The Implementing agency will approve the estimate, issue work order and ensure installation

13.8 The Company will install the system and commission it to the satisfaction of the beneficiary duly ensuring that:

- Quality components having BIS marking are installed in the farmer's field, and while making payment the implementing agency will ensure the BIS standard of supplied equipment, whichever the BIS standard exists.
- The installed system should match the water requirement of the crop.
- Necessary orientation and training is given to the beneficiary on the system maintenance & irrigating the crop with drip/sprinkler irrigation.
- Proper warranty and a user's manual for running & maintenance of the system - whether drip or sprinkler or both as the case may be is provided to the beneficiary.
- A certificate towards successful installation/commissioning of the system is obtained from the beneficiary.

13.9 Disbursement of assistance post installation

- Financial assistance to the beneficiary will be limited to the prescribed subsidy as per unit cost as prescribed under the guidelines or the actual Bill of Quantities (BoQ) whichever is less. On physical verification of satisfactory installation of the system & a certificate to that effect from the beneficiary, Implementing Agency will release payment to the beneficiary electronically in his/ her bank account.
- The Implementing Agency shall ensure proper invoice with statutory commercial details i.e. Serial number, CST/LST/TIN number etc. printed on it and countersigned by the authorized representative of the MI System manufacturer is issued to the beneficiary & subsidy released on the same.
- The manufacturer will install the system as per the agreement with the state nodal agency and the procedure for payment as decided by the SLSC may be adopted. Electronic mode of payment is required to be followed for most of the transactions for implementation of the programme. In case the amount is placed with manufacturers/ companies/financial institutions on behalf of beneficiary, the consent of beneficiary is required and the transaction details need to be conveyed to him over SMS immediately and subsequently in writing too.

13.10 Micro irrigation system may be insured for the period of its expected life and the premium may be borne by beneficiary/state government based on the decisions to be taken by States.

14 Registration of manufacturing companies

14.1 Registration of micro irrigation system manufacturers shall be done with the approval of SLSC for a period of five years. The registration will be open round the year and a company can apply at any time. Only those manufacturing companies, which have all the facilities to ensure supply of quality product as per BIS standards and can provide prompt after sales services will be registered. The registration will be subject to the satisfactory performance of the company as assessed by the state implementing agency and repeated failures will lead to the de-registration by SLSC.

14.2 The companies willing to participate in the scheme should be manufacturing below mentioned components and own BIS in their name:

14.3 In the case of drip irrigation, company must manufacture at least laterals and emitting devices as specified conforming to BIS standards. For online drip

irrigation systems the company should be manufacturing lateral tubing as well as drippers as per BIS and for inline drip irrigation systems, the company should be a manufacturer of inline emitting pipe.

- 14.4 In the case of portable sprinkler irrigation system the company should manufacture coupled HDPE pipes or sprinklers and should possess respective BIS.
- 14.5 In the case of other sprinkler irrigation systems viz. Mini, Micro, Semi-permanent sprinkler systems the company should manufacture either of HDPE/PVC/PE pipes/nozzles and should possess respective BIS.
- 14.6 In the case of large volume sprinkler irrigation system (rain gun sprinklers) the company should manufacture HDPE pipes or nozzle and should possess respective BIS.
- 14.7 The company must provide guarantee of quality assurance of other components which are not manufactured by them in various technologies covered under the scheme.
- 14.8 The company must provide free after sales service to the farmers for three years from the date of installation of system. Moreover, they should set up service centres for providing technological support at the grass root level.
- 14.9 The registration under the scheme should be open throughout the year to enable maximum flexibility and open participation.
- 14.10 The company will supply only BIS marked material. The list of relevant BIS components is given at **Annexure XIV**
- 14.11 In case the company intends to supply imported components, it should obtain prior approval of DAC&FW subject to indigenize the manufacturing of component within a period of two years. In case of imported equipment, the techno- economic analysis report will be provided by NCPAH after proper examination and verification and submit report to DAC&FW for consideration.
- 14.12 The material should be supplied directly by the manufacturer or their authorized distributors/dealers. In all cases, the manufacturer should authenticate the invoices. Such manufacturers shall furnish a Bank Guarantee of quantum of which will be prescribed by SLSC valid for the period of registration.
- 14.13 Each company may have its own pricing system. However, the company would be required to submit the same to the Registering Authority/SLSC at the beginning of the year and as and when the prices are revised by the company.

15 After sales services & campaigns

- 15.1 Operation and Maintenance of the system requires adequate training of beneficiaries for system operation etc. The manufacturers should have required network for providing training and after sales service in their areas of operation. The manufacturers should provide detailed operational and

maintenance manual in the local vernacular language at the time of installation of the system. The beneficiaries should be advised to follow the instructions provided by the manufacturers for the operation and maintenance of drip/sprinkler irrigation systems.

- 15.2 Service centres and / or offices of drip / sprinkler system manufacturers / authorised distributors should have facilities to provide technical guidance on system maintenance schedules, supply spare parts and ensure satisfactory performance of the system during the warranty period. The manufacturer should also operate a toll free customer care number where beneficiaries can register their complaints. List of service centres/offices/offices of authorised distributors with full address/telephone numbers/e-mail should be widely published.
- 15.3 After sales service should be provided by the manufacturer/authorized distributor, free of cost for at least a period of three years. The company shall repair or replace any components/instruments of the MI system free of cost within warranty period, if they are found to have manufacturing defects or workmanship defects.
- 15.4 Due to normal wear and tear, if any parts/components require repairing/replacement, the company shall supply the same and recover the cost from the beneficiary after the free period is over. The company or its authorised representatives shall provide acid/chlorine treatment to drip system once during the first year of operation of the system.
- 15.5 If any system manufacturer fails to provide such service, the same should be brought to the notice of district level committee and SLSC. The manufacturer would be responsible for any dispute arising from the supply of their product/component directly or through their authorised distributors/dealers. The Implementing Agency/ SLSC of each State shall evolve a process and modus operandi to redress the disputes, if any. In cases where product quality related complaints from beneficiaries are received due sampling process mentioned in the guidelines shall be followed.
- 15.6 The SLSC may take measures against erring companies or their authorized dealers, as well as their own staff after due hearing in order to safeguard the interests of farmers/beneficiaries and to ensure effective utilization of public funds. However, before initiating any action, principle of natural justice should be followed.
- 15.7 There could be extension campaigns by the MI companies at a centralized location having area nodal officials, farmers & other related officials. Various aspects of system maintenance, acid treatment, fertigation etc. could be covered.
- 15.8 The campaigns by companies should cover all beneficiaries under warranty period & could be as under:

More than 5000 ha area coverage in the state	6 campaigns
1000-5000 ha area coverage in the state	4 campaigns
Less than 1000 ha area coverage in the state	2 campaigns

16 Violations & Penalties

- 16.1 The Central & State Governments, micro irrigation suppliers/manufacturers and other stake holders are putting in a lot of efforts for effective operations of micro irrigation systems. Any wrong operations could lead to system failure & financial loss to the beneficiary apart from loss of faith in the technology. It is, therefore, important to have well defined measures / terms for violation of norms by the stake-holders. Any violation to the quality, maintenance and other parameters need be viewed seriously. The list of violations mentioned below is not exhaustive and any other deviations, which affect the implementation of the scheme adversely may be considered by the DMIC/SLC as deemed fit for smooth functioning of the same.
- 16.2 A due process, where show cause is issued and adequate time is allowed for response, shall be followed and the MI companies as well as the beneficiary shall be adequately heard and natural justice provided.
- 16.3 In case of violations in respect of failure in quality control & quality assurance and to provide maintenance & after sales service, following penalties shall be imposed:
- First time in a year, a warning letter may be issued to the manufacturer instructing to rectify the shortcoming immediately.
  - Second time in same year, a warning letter may be issued to the manufacturer instructing to rectify the shortcoming immediately with a penalty of 10% of invoice value.
  - Third time in same year, a penalty of 25% of invoice value may be charged.
  - Fourth time in same year, a show cause notice may be issued to the company and the case may be refer to SLSC for de-listing the company for a period of one year or more as decided by SLSC.
- 16.4 The violations with regard to submission of bills without installation/partial installation, wrong invoicing, variations in component specifications, submission of wrong documents with reference to pump/system discharge, improper installation, quoting higher price than approved, deviations from prescribed material specifications etc. may be dealt with by the SLSC suitably apart from initiating suitable action under the relevant sections of Indian penal code and other relevant/ appropriate statutory enactments.
- 16.5 In case of sale of the MI system to other farmers before expiry of average life of the system, for which subsidy has been claimed by the beneficiary, legal proceedings against the beneficiary as per applicable law may be initiated and the beneficiary may be blacklisted from availing any government assistance in future.

17 Quality Control

- 17.1 Crucial aspect of supply of micro irrigation systems is the quality of hardware which is delivered to the farmer. It needs to be ensured that quality components having BIS marking (wherever applicable) are installed in the beneficiary field. Poor quality has an adverse impact on performance of the system which may affect yield of the crop, quantity of water applied, quantity

of fertilizer delivered to the plant etc. It may also increase energy consumption. In fact, sub-standard system will not only adversely impact performance, but could also reduce the durability and the life of the components and/or system.

- 17.2 The SLSC shall form joint inspection teams for field inspection and frequent surveillance by inspection teams will be a regular feature under the Scheme. They will draw random samples periodically from the field, within a period of three years from the date of installation of the system. At the time of inspection, the system should be fully functional. The report should be submitted to the competent authority under SLSC for further action.
- 17.3 While one surveillance visit per operative year shall be kept as the general norm, more or less inspections may be planned depending on the performance or specific guidelines issued by SLSC.
- 17.4 Samples for testing should be collected jointly by the joint inspection team, state nodal official and the company representatives in triplicate and properly labelled, sealed and signed. The samples are collected for all major system components, especially pipes & tubing. One set of samples should be sent to CIPET/BIS or any other approved product testing laboratory for testing as the SLSC may deem fit, another set is to be preserved in the custody of nodal officer and the third one is to be with the manufacturer. After collection of samples at random, they should be coded as per BIS guidelines for the purpose of security and further reference.
- 17.5 Collection of samples with batch number is mandatory. The samples may be collected from the beneficiaries' fields as well as the supply chain of the manufacturer after the product has been dispatched from the manufacturing unit.
- 17.6 The quantity of material required for conducting the test is as detailed below:

Sl. No.	Test	Test samples required
Laterals as per IS : 12786 & Emitting Pipes as per IS : 13488		
1	Identification & composition analysis	15 meters for laterals. 50 meters for emitting pipe.
2	Thickness	
3	Pressure Test	
4	Dimensions	
HDPE Pipes IS: 4984 & IS: 14151 (Pt.2)		
1	Identification & composition analysis	1 mts
2	Thickness	
3	Pressure Test	
4	Dimensions	
UPVC Pipes IS: 4985		
1	Identification & composition analysis	1 mts
2	Thickness	
3	Pressure Test	
4	Dimensions	
Emitters / drippers as per IS : 13487		
1	Identification & composition analysis	50 Nos
2	Flow Rate	

17.7 The expenditure towards the testing charges shall be met from the administrative charges under the scheme.

17.8 The state nodal officer will do proper scrutiny of the test report provided by the testing laboratory and draw conclusion from the findings regarding conformity or otherwise of the samples under the test. After scrutiny, the details of test report and results of conformity/non-conformity shall be placed before SLSC for consideration. In case of non-conformity, SLSC may take action against the company/its authorised dealers as per penalty clause mentioned in the scheme guidelines. The SLSC shall follow principle of natural justice and the company as well as the beneficiary shall be heard before taking a final action in the matter.

18 Human Resource Development and Media

18.1 Human resource development is an important component of the scheme. Under the programme training of farmers, entrepreneurs, field level workers, officers, micro irrigation technician and farm pond lining technician and trainers' training may be taken up.

The financial provisions for the same would be as under:

a) Training of stake holders		
i) Within the State	Rs. 1000/day per farmer including transport	100% of the cost.
ii) Outside the State	Project based as per actual	100% of the cost.
b) Exposure visit of stake holders		
i) Outside the State	Project based as per actual	100% of the cost.
ii) Outside India	Rs. 4.00 lakh/ participants	Project Based 100% of air/rail travel. Course fee cost to be funded under Mission Management
c) Study tour of technical staff/ field functionaries		
i) Within the State	Rs. 300/day per participant plus TA/ DA as admissible	100% of the cost.
ii) Study tour to progressive States/units (group of minimum 5 participants)	Rs. 800/day per participant plus TA/ DA as admissible	100% of the cost
iii) Outside India	Rs. 4.00 lakh per participant	100% of air/rail travel and course fee cost to be funded under Mission Management

18.2 For organization of a workshop/conference or participation in an international event the financial provision is given below. However, prior approval of DAC&FW will be required for participation in international events.

International level event	Rs. 7.50 lakh per event.	100% of the cost per event of 4 days, on pro rata basis.
National level event	Rs. 5.00 lakh per event.	100% of the cost per event of two days.
State level event	Rs. 3.00 lakh per event	100% of the cost per event of two days.
District level event	Rs. 2.00 lakh per event	100% of the cost per event of two days.

18.3 Area wise/District wise Awareness/Publicity creation - awareness creation and publicity of the micro irrigation technology will be undertaken through print and electronic media and other methods. The publicity campaigns at block/district/state level need be undertaken by the state nodal agencies and expenses for the same will be met from the administrative expenses earmarked under PMKSY.

19 Pattern of Assistance & funding pattern

19.1 The total financial assistance available to the beneficiary under the micro irrigation scheme from both Central and State Governments would be 55% for small & marginal farmers & 45% for other farmers. The unit cost would be limited to the Indicative costs mentioned in the guidelines for various technologies and areas as given at Annexure Nos. IV to IX.

19.2 Funding of financial assistance - under the Per Drop More Crop (Micro Irrigation) component of PMKSY the subsidy amount payable to the beneficiary will be shared in the ratio of 60:40 between the Central & State Governments for all states except North Eastern & Himalayan states, where the sharing will be in the ratio of 90:10. In the case of Union Territories, the scheme will be funded 100% by the Central Government.

20. Progress reporting, monitoring and evaluation

20.1 Government of India has been emphasising on the use of modern tools for online reporting and sharing of information. Accordingly, a web-based portal and information management system has been developed and operationalised for different components of PMKSY. The objective of this web-portal is to have effective monitoring of the progress under different components of PMKSY and sharing of information and documents. Therefore, the states must use this website for reporting the physical & financial progress under different components of PMKSY including micro irrigation scheme and get information/documents like fund release orders, circular letters etc. and other useful information through the web-portal. The web-portal links are as under:-

<http://pmksy.gov.in>Components>PerDropMoreCrop-MI>ProgressMonitoring>

<http://aps.DAC&FW.gov.in/MI/Login.aspx>

20.2 The physical & financial progress must be uploaded on web-portal on monthly basis by 5th of every month for the preceding month. It may be noted that annual data of the preceding year will be free-zed by 30th June and thereafter no changes could be made. It may also be ensured that "each micro irrigation installation will be given a unique digital code and the same will appear on the web portal of PMKSY". The physical/ financial progress report is to be submitted by 5th of next month as per the format at Annexure-IIIa and IIIb. Biometric registration of beneficiary & geo tagging should be made compulsory.

20.3 National Committee on Plasticulture Application in Horticulture (NCPAH) will be involved in monitoring and reviewing the progress of scheme at the National level. NCPAH secretariat will provide necessary logistic support to the ministry

for this purpose and maintain statistical data base/information on various aspects of the Micro Irrigation.

20.4 DAC&FW will evolve suitable mechanism for concurrent evaluation of implementation of PMKSY (Per Drop More Crop). DAC&FW may also engage suitable agency for conducting state specific/pan-India/ implementation monitoring and/or mid-term/end-term evaluation of the scheme. NRAA will be involved in the process of mid-term/end-term evaluation of the programme. An Impact Evaluation Study on Micro Irrigation at the National level will also be undertaken through an independent Agency with involvement of NCPAH once in every three years of implementation to assess the impact of the scheme in increasing water use efficiency, productivity, enhancement of farmers' income, technology adoption and other parameters. Twenty five percent (25%) of the projects sanctioned by the State shall have to be compulsorily taken up for third party monitoring and evaluation by the implementing states.

20.5 Action plan for monitoring and evaluation will be decided by SLSC at the beginning of every year based on project cost, importance of the project and other parameters, preferably covering all sectors. The State Government will be free to choose any reputed agencies for conducting the monitoring and evaluation work in their states. Requisite fees/cost towards monitoring & evaluation will be met by the state government from 5% allocation retained by them for administrative expenses. The performance of the states will be reflected in the Outcome Budget document of the respective Ministry/Department.

21. Release of Funds

21.1 Funds to the tune of 60% of annual allocation to the state under different components of PMKSY will be released as first instalment to the State upon receipt of proposal in the prescribed format along with specified documents including annual action plan approved by state level sanctioning committee (SLSC) along with minutes of SLSC meeting approving the annual action plan of the state. Suggestive formats for annual action plan are enclosed at **Annexure-II**. The concerned implementing ministry/department at the Centre will be responsible to ensure receipt of utilisation certificate and corresponding physical and financial progress report while releasing the funds for the specific component. The utilisation certificate is to be submitted by the respective implementing department/agency in the state.

21.2 Release of the second and final instalment would be considered on receipt of the following:

- More than 90% Utilisation Certificates (UCs) for the funds released up to previous financial year;
- Utilisation Certificates (UCs) of at least 50% of funds released in first instalment during current year;
- Performance report in terms of physical and financial achievements as well as outcomes, within the stipulated time frame in specified format.

21.3 If a State fails to submit proposal for release of funds with specified documents within reasonable period of time, the balance funds may be re-allocated to better performing States.

22. Administrative Expenses and Contingencies

22.1 Administrative expenses may be met on pro-rata basis from the programme not exceeding 5 percent at each level to strengthen coordination, scientific planning and technical support for effective implementation of different components of PMKSY including micro irrigation at the field level. Administrative expenditure for functioning of coordinating agency/Institutions responsible for implementing the components of PMKSY, engagement of contractual staff for monitoring and operating the MI System, payments to consultants, outsourcing of specific activities, recurring expenses of various kinds, procurement of android driven smart phones/tablets for uploading of App for geo tagging in Bhuvan Platform, staff costs etc. are admissible. However, no permanent employment can be created, nor vehicles can be purchased. States may supplement any administrative expenditure in excess of the 5% limit, from their own resources.

22.2 Govt. of India may retain 1.5% of the PMKSY provision for IEC activities and another 1.5% of the scheme allocation for administrative, monitoring, evaluation and any contingencies that may arise during the implementation of the scheme by each participating departments. DAC&FW may set up a technical support group by assigning dedicated officers and staff from its existing strength and engaging consultants, experts etc. DAC&FW may outsource some technical assignments to specific agencies including studies, training programmes relating to PMKSY activities and conduct activities such as workshops, conferences, awareness campaign, publicity, documentation etc.

Recommended norms for use of treated sewage quality for specified activities at point of use

S.N	Parameter	Toilet flushing	Fire Protection	Vehicle Exterior washing	Non-contact impoundments	Landscaping, Horticulture & Agriculture			
						Horticulture, Golf course	Crops		
							Non edible crops	Raw	Cooked
1	Turbidity (NTU)	<2	<2	<2	<2	<2	AA	<2	AA
2	SS	nil	Nil	nil	nil	nil	30	nil	30
3	TDS	2100							
4	pH	6.5 to 8.3							
5	Temperature °C	Ambient							
6	Oil & Grease	10	nil	nil	nil	10	10	nil	nil
7	Minimum Residual Chlorine	1	1	1	0.5	0	nil	nil	nil
8	Total Kjeldahl Nitrogen as N	10	10	10	10	10	10	10	10
9	BOD	10	10	10	10	10	20	10	20
10	COD	AA	AA	AA	AA	AA	30	AA	30
11	Dissolved Phosphorous as P	1	1	1	1	2	5	2	5
12	Nitrate Nitrogen as N	10	10	10	5	10	10	10	10
13	Faecal Coliform in 100 ml	nil	Nil	nil	nil	nil	230	nil	230
14	Helminthic Eggs/ litre	AA	AA	AA	AA	AA	<1	<1	<1
15	Colour	Colourless	Colourless	Colourless	Colourless	Colourless	AA	Colourless	Colourless
16	Odour	Aseptic which means not septic and no foul odour							

All units in mg/l unless specified; AA-as arising when other parameters are satisfied;

A tolerance of plus 5% is allowable when yearly average values are considered.

Format for Micro-irrigation Action Plan in synchronisation with the Clusters identified for Other Interventions

Sr.No.	District	No. of Clusters	Drip irrigation						Sprinkler irrigation						Total			Other Costs (administrative/ Contingency)	Grand total
			Field Crops			Horticultural Crops			Field Crops			Horticultural Crops							
			Area	Farmers to be benefitted	Cost	Area	Farmers to be benefitted	Cost	Area	Farmers to be benefitted	Cost	Area	Farmers to be benefitted	Cost	Area	Farmers to be benefitted	Cost		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16=4+7+10+13	17=5+8+11+14	18=6+9+12+15	19	20=18+19
Total AAP						Note: Major Crop wise details of both field & horticultural crops may be mentioned													
Central Allocation																			
State Share																			
Deficit/ Convergence/ farmers Share																			

Format for Physical Progress Monitoring Report for Per Drop More Crop (Micro Irrigation) component of PMKSY

	Name of the State:				Period of the report:							
	<i>Area in hectare:</i>											
Name of District	Physical Target				Total Physical Target	Physical Achievement				Total Physical Achievement	% Achievement	
	Horticulture		Agriculture			Horticulture		Agriculture				
	Drip	Sprinkler	Drip	Sprinkler		Drip	Sprinkler	Drip	Sprinkler			

Format for Financial Progress Monitoring Report for Per Drop More Crop (Micro Irrigation) component of PMKSY

Name of District	Name of the State:													Period of the report:			
	Rs. in Lakh																
	Financial Target								Financial Achievement								% Achievement
	Horticulture		Agriculture		Training	Seminar / Exhibition	Scheme Admin. Cost	Total Financial Target	Horticulture		Agriculture		Training	Seminar / Exhibition	Scheme Admin. Cost	Total Financial Achievement	
Drip	Sprinkler	Drip	Sprinkler	Drip					Sprinkler	Drip	Sprinkler						

Drip Irrigation Technology - Indicative Bill of Quantities for 0.4 ha

SN	Component/ Lateral to Lateral x Dripper spacing (mxm)	Unit	12 X 12	10 X 10	9 x 9	8 X 8	6 X 6	5 X 5	4 X 4	3 X 3	2.5 X 2.5	2 X 2	1.5 X 1.5	2.5 X 0.6	1.8 X 0.6	1.2 X 0.6
	Control Unit															
1	Screen filter 10 m3/hr	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	Ventury & manifold (1 1/2")	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
3	Air release Valve 1"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
4	Non Return Valve - 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5	By-pass Assembly - 1.5"x1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Field Unit															
6	PVC Pipe 63 mm, class-II; 4 kg/cm2	m	0	0	0	0	0	0	0	0	30	30	30	0	0	0
7	PVC Pipe 50 mm, class-III; 6 kg/cm2	m	96	96	96	96	96	96	96	96	66	66	66	96	96	96
8	Lateral 16 mm, Class II; 2.5 kg/cm2	m	0	0	0	0	0	0	0	0	1616	2020	2693	38	53	79
9	Emitting Pipe 12 mm; Class II: (0.6 m x 1 to 4 lph)	m	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1616	2245	3367
10	Lateral 12 mm, Class II ; 2.5 kg/cm2	m	339	406	452	508	677	813	1016	1355	0	0	0	0	0	0
11	Emitter/ Dripper 4/ 8 lph	No.	113	163	201	255	453	653	510	907	1293	2010	1796	0	0	0
12	Control Valve 63 mm	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0
13	Control Valve 50 mm	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
14	Flush Valve 63 mm	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0
15	Flush Valve 50 mm	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
16	Throttle Valve - 2"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
17	Throttle Valve - 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0
18	Fittings & Accessories @5%	set	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%

Drip Irrigation Technology - Indicative Bill of Quantities for 1.0 ha

SN	Component/ Lateral to Lateral x Dripper spacing (mxm)	Unit	12 X 12	10 X 10	9 x 9	8 X 8	6 X 6	5 X 5	4 X 4	3 X 3	2.5 X 2.5	2 X 2	1.5 X 1.5	2.5 X 0.6	1.8 X 0.6	1.2 X 0.6
Control Unit																
1	Screen filter 20 / 25 m ³ / hr	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	Ventury & manifold (2")	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
3	Air release Valve 1"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
4	Non Return Valve - 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5	By-pass Assembly - 1.5"x1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Field Unit																
6	PVC Pipe 75 mm, class-II; 4 kg/cm ²	m	0	0	0	0	0	0	0	54	54	54	54	54	54	54
7	PVC Pipe 63 mm, class-II; 4 kg/cm ²	m	0	0	0	0	54	156	156	102	102	102	102	102	102	102
8	PVC Pipe 50 mm, class-III; 6 kg/cm ²	m	156	156	156	156	102	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	Lateral 16 mm, Class II; 2.5 kg/cm ²	m	833	1000	1111	1250	1667	2000	2500	3333	4000	5000	6667	60	83	125
10	Emitting Pipe 16 mm; Class II: (0.6 m x 1 to 4 lph)	m	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4040	5611	8417
11	Emitter/ Dripper 4/ 8 lph	No.	278	400	494	625	1111	1600	1275	2267	3232	5050	4489	0	0	0
12	Control Valve 75 mm	No.	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0
13	Control Valve 63 mm	No.	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1
14	Control Valve 50 mm	No.	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	2
15	Flush Valve 63 mm	No.	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2
16	Flush Valve 50 mm	No.	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	Throttle Valve - 2"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
18	Fittings & Accessories @5%	set	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%

Drip Irrigation Technology - Indicative Bill of Quantities for 2.0 ha

SN	Component/ Lateral to Lateral x Dripper spacing (mxm)	Unit	12 X 12	10 X 10	9 x 9	8 X 8	6 X 6	5 X 5	4 X 4	3 X3	2.5 X 2.5	2 X 2	1.5 X 1.5	2.5 X 0.6	1.8 X 0.6	1.2 X 0.6
Control Unit																
1	Screen filter 20 / 25 m ³ / hr	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	Ventury& manifold (2")	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
3	Air release Valve 1"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
4	Non Return Valve - 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5	By-pass Assembly - 1.5"x1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Field Unit																
6	PVC Pipe 75 mm, class-II; 4 kg/cm ²	m	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78
7	PVC Pipe 63 mm, class-II; 4 kg/cm ²	m	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150
8	Lateral 16 mm, Class II; 2.5 kg/cm ²	m	1850	2130	2350	2600	3500	4200	5200	6900	8250	11000	14000	120	150	200
9	Emitting Pipe 16 mm; Class II: (0.6 m x 1 to 4 lph)	m	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8200	11500	17000
10	Emitter/ Dripper 4/ 8 lph	No.	600	800	1000	1300	2300	3300	2600	4800	6600	10400	9000	0	0	0
11	Control Valve 75 mm	No.	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1
12	Control Valve 63 mm	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2
13	Flush Valve 63 mm	No.	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2
14	Throttle Valve - 2"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
15	Fittings & Accessories @5%	set	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%

Drip Irrigation Technology- Indicative Bill of Quantities 3.0 ha

SN	Component/ Lateral to Lateral x Dripper spacing (mxm)	Unit	12 X 12	10 X 10	9 x 9	8 X 8	6 X 6	5 X 5	4 X 4	3 X3	2.5 X 2.5	2 X 2	1.5 X 1.5	2.5 X 0.6	1.8 X 0.6	1.2 X 0.6
Control Unit																
1	Screen filter 30 m ³ / hr	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
2	Screen filter 20 / 25 m ³ / hr	No	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0
3	Ventury & manifold (2")	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
4	Air release Valve 1"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5	Non Return Valve - 2"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
6	Non Return Valve – 1.5"	No	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
7	By-pass Assembly - 2"x1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Field Unit																
8	PVC Pipe 90 mm, class-II; 4 kg/cm ²	m	0	0	0	0	0	0	0	0	90	90	90	90	90	90
9	PVC Pipe 75 mm, class-II; 4 kg/cm ²	m	0	0	0	0	216	216	216	216	132	132	132	132	132	132
10	PVC Pipe 63 mm, class-II; 4 kg/cm ²	m	216	216	216	216	336	336	336	336	174	174	174	174	174	174
11	PVC Pipe 50 mm, class-III; 6 kg/cm ²	m	336	336	336	336	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	Lateral 16 mm, Class II; 2.5 kg/cm ²	m	2500	3000	3333	3750	5000	6000	7500	10000	12120	15150	20200	156	217	325
13	Emitting Pipe 16 mm; Class II: (0.6 m x 1 to 4 lph)	m	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12120	16833	25250
14	Emitter/ Dripper 4/ 8 lph	No.	833	1200	1481	1875	3333	2400	3750	6667	9696	15150	13467	0	0	0
15	Control Valve 90 mm	No	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
16	Control Valve 75 mm	No.	0	0	0	0	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2
17	Control Valve 63 mm	No.	1	1	1	1	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
18	Control Valve 50 mm	No	4	4	4	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19	Flush Valve 75 mm	No	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
20	Flush Valve 63 mm	No.	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
21	Throttle Valve - 2"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
22	Throttle Valve – 1.5"	No	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
23	Fittings & Accessories @ 5%	set	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%

Drip Irrigation Technology- Indicative Bill of Quantities 4.0 ha

SN	Component/ Lateral to Lateral x Dripper spacing (mxm)	Unit	12 X 12	10 X 10	9 x 9	8 X 8	6 X 6	5 X 5	4 X 4	3 X 3	2.5 X 2.5	2 X 2	1.5 X 1.5	2.5 X 0.6	1.8 X 0.6	1.2 X 0.6
Control Unit																
1	Screen filter 30 m ³ / hr	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
2	Screen filter 20/ 25 m ³ /hr	No	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0
3	Ventury& manifold (2")	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
4	Air release Valve 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5	Non Return Valve - 2"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
6	Non Return Valve – 1.5"	No	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
7	By-pass Assembly - 2"x1.5"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
8	By-pass Assembly – 1.5"x1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0
Field Unit																
9	PVC Pipe 90 mm, class-II; 4 kg/cm2	m	0	0	0	0	0	0	0	0	138	138	138	138	138	138
10	PVC Pipe 75 mm, class-II; 4 kg/cm2	m	222	222	222	222	222	222	222	222	276	276	276	276	276	276
11	PVC Pipe 63 mm, class-II; 4 kg/cm2	m	402	402	402	402	402	402	402	402	402	402	402	402	402	402
12	Lateral 16 mm, Class II; 2.5 kg/cm2	m	3400	4080	4533	5100	6800	8160	10200	13600	16160	20200	26933	180	250	375
13	Emitting Pipe 16 mm; Class II: (0.6 m x 1 to 4 lph)	m	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	16000	22000	33100
15	Emitter/ Dripper 4/ 8 lph	No.	1133	1632	2015	2550	4533	4896	7700	9244	12800	20000	17800	0	0	0
16	Control Valve 90 mm	No	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2
17	Control Valve 75 mm	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2
18	Control Valve 63 mm	No.	2	2	2	2	2	2	2	2	4	4	4	4	4	4
19	Flush Valve 75 mm	No	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
20	Flush Valve 63 mm	No.	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
21	Throttle Valve - 2"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
22	Throttle Valve – 1.5"	No	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
23	Fittings & Accessories @ 5%	set	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%

Drip Irrigation Technology- Indicative Bill of Quantities 5.0 ha

SN	Component/ Lateral to Lateral x Dripper spacing (mxm)	Unit	12 X 12	10 X 10	9 x 9	8 X 8	6 X 6	5 X 5	4 X 4	3 X3	2.5 X 2.5	2 X 2	1.5 X 1.5	2.5 X 0.6	1.8 X 0.6	1.2 X 0.6
Control Unit																
1	Screen filter 30 m ³ / hr	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
2	Screen filter 20/ 25 m ³ /hr	No	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0
3	Ventury& manifold (2 1/2")	No	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1
4	Ventury& manifold (2")	No.	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	Air release Valve 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
6	Non Return Valve – 2.5"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
7	Non Return Valve – 2"	No	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
8	By-pass Assembly – 2.5"x2"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
9	By-pass Assembly - 2"x1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
Field Unit																
10	PVC Pipe 90 mm, class-II; 4 kg/cm2	m	114	114	114	114	114	114	114	114	168	168	168	168	168	168
11	PVC Pipe 75 mm, class-II; 4 kg/cm2	m	168	168	168	168	168	168	168	168	342	342	342	342	342	342
12	PVC Pipe 63 mm, class-II; 4 kg/cm2	m	450	450	450	450	450	450	450	450	456	456	456	456	456	456
13	Lateral 16 mm, Class II; 2.5 kg/cm2	m	4250	5100	5667	6375	8500	10200	12750	17000	20200	25250	33667	268	373	559
14	Emitting Pipe 16 mm; Class II: (0.6 m x 1 to 4 lph)	m	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20200	28056	42083
15	Emitter/ Dripper 4/ 8 lph	No.	1417	2040	2519	3188	5667	8160	6500	11556	16160	25250	22444	0	0	0
16	Control Valve 90 mm	No	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2
17	Control Valve 75 mm	No.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
18	Control Valve 63 mm	No.	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
19	Flush Valve 75 mm	No	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
20	Flush Valve 63 mm	No.	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
21	Throttle Valve – 2.5"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
22	Throttle Valve – 2"	No	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
23	Fittings & Accessories @ 5%	set	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%

NEH States- Drip Irrigation Technology- Indicative Bill of Quantities for 0.4 ha

SN	Component/ Lateral to Lateral x Dripper spacing (mxm)	Unit	12 X 12	10 X10	9x9	8X8	6 X 6	5 X5	4 X 4	3 X3	2.5 X 2.5	2 X 2	1.5 X 1.5	2.5 X 0.6	1.8 X 0.6	1.2 X 0.6
	Control Unit															
1	HDPE Pipe 50 mm; 4 kg/cm ²	m	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104
2	HDPE Pipe 63 mm; 4 kg/cm ²	m	0	0	0	0	0	0	0	0	30	30	30	0	0	0
3	Lateral 12 mm, Class II ; 2.5 kg/cm ²	m	339	406	452	508	677	813	1016	1355	0	0	0	0	0	0
4	Lateral 16 mm, Class II; 2.5 kg/cm ²	m	0	0	0	0	0	0	0	0	1616	2020	2693	38	53	79
5	Emitting Pipe 16 mm; Class II: (0.2-0.3 m x 1 to 2-4 lph)	m	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1616	2245	3367
6	Pressure regulating Emitter/ Dripper 2/ 4/ 8 lph	No.	113	163	201	255	453	490	765	1360	1306	2010	3627	0	0	0
7	Control Valve 50 mm	No.	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	4	4	4
8	Control Valve 63 mm	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0
9	Flush Valve 50 mm	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4	4	4
10	Air release Valve 1"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
11	Non Return Valve - 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
12	Throttle Valve - 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
13	Screen filter 10 m ³ / hr	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
14	By-pass Assembly - 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
15	Ventury & manifold - 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
16	Fittings & Accessories	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%

NEH States - Drip Irrigation Technology- Indicative Bill of Quantities for 1.0 ha

SN	Component/ Lateral to Lateral x Dripper spacing (mxm)	Unit	12 X 12	10 X10	9x9	8X8	6 X 6	5 X5	4 X 4	3 X3	2.5 X 2.5	2 X 2	1.5X 1.5	2.5X0.6	1.8X0.6	1.2X0.6
	Control Unit															
1	HDPE Pipe 40 mm; 6 kg/cm ²	m	172	172	172	172	112	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	HDPE Pipe 50 mm; 4 kg/cm ²	m	0	0	0	0	60	172	172	172	172	172	172	0	0	0
3	HDPE Pipe 63 mm; 4 kg/cm ²	m	0	0	0	0	0	0	0	60	60	60	60	118	118	118
4	HDPE Pipe 75 mm; 4 kg/cm ²	M	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	62	62	62
5	Lateral 12 mm, Class II ; 2.5 kg/cm ²	m	980	1150	1300	1400	1800	2000	2500	3333	0	0	0	0	0	0
6	Lateral 16 mm, Class II; 2.5 kg/cm ²	m	0	0	0	0	0	0	0	0	4040	5050	6733	60	83	125
7	Emitting Pipe 16 mm; Class II: (0.2-0.3 m x 1 to 2-4 lph)	m	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4040	5611	8717
8	Pressure regulating Emitter/ Dripper 2/ 4/ 8 lph	No.	350	440	540	650	1150	1224	1913	3400	3232	5050	9067	0	0	0
9	Control Valve 40 mm	No.	10	10	10	10	0	0	0	0	7	7	7	0	0	0
10	Control Valve 50 mm	No.	0	0	0	0	10	10	10	0	3	3	3	4	4	4
11	Control Valve 63 mm	No.	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0	0	1	1	1
12	Control Valve 75 mm	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
13	Flush Valve 50 mm	No.	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	4	4	4
14	Flush Valve 63 mm	No.	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	1	1	1
15	Air release Valve 1"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
16	Non Return Valve - 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
17	Throttle Valve - 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
18	Screen filter 10 m3/ hr	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
19	By-pass Assembly - 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
20	Ventury & manifold - 2"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
21	Fittings & Accessories	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%

NEH States-Drip Irrigation Technology - Indicative Bill of Quantities for 2.0 ha

SN	Component Lateral to Lateral x Dripper spacing (mxm)	Unit	12x12	10x10	9x9	8x8	6x6	5x5	4x4	3x3	2.5x2.5	2x2	1.5x1.5	2.5x0.6	1.8x0.6	1.2x0.6
1	HDPE Pipe 50 mm; 4 kg/cm ²	m	165	165	165	165	165	165	165	165	165	165	165	120	120	120
2	HDPE Pipe 63mm; 4g/cm ²	m	88	88	88	88	88	88	88	88	88	88	88	80	80	80
3	HDPE Pipe 75mm; 4g/cm ²	m	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	90	90	90
4	Lateral 12 mm, Class II ; 2.5 kg/cm ²	m	1850	2130	2350	2600	3500	4200	5200	6900	0	0	0	0	0	0
5	Lateral 16 mm Class II, 2.5 kg/cm ²	m	0	0	0	0	0	0	0	0	8400	11400	14600	120	150	200
6	Emitting Pipe 16 mm; Class II: (0.2-0.3 m x 1 to 2-4 lph)	m	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8200	11500	17000
7	Pressure regulating Emitter/ Dripper 2/ 4/ 8 lph	No.	600	800	1000	1300	2300	2448	3825	6800	6600	10400	18133	0	0	0
8	Control Valve 50 mm	No.	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	8	8	8
9	Control Valve 63 mm	No.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	4	4
10	Control Valve 75 mm	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
11	Flush Valve 50 mm	No.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	8	8	8
12	Flush Valve 63 mm	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4	4	4
13	Air Release Valve 1"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
14	Non Return Valve 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
15	Throttle Valve 1.5"	No.	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
16	Throttle Valve 2"	No.	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
17	Screen Filter 10 m ³ /hr	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0
18	Screen Filter 30 m ³ /hr	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
19	By-pass Assembly-1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
20	Venturi & Manifold 2"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
21	Fittings & Accessories	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%

NEH States- Drip Irrigation Technology- Indicative Bill of Quantities 3.0 ha

SN	Component Lateral to Lateral x Dripper spacing (mxm)	Unit	12x12	10x10	9x9	8x8	6x6	5x5	4x4	3x3	2.5x2.5	2x2	1.5x1.5	2.5x0.6	1.8x0.6	1.2x0.6
1	HDPE Pipe 90mm; 4 kg/cm2	m	0	0	0	0	0	0	0	0	105	105	105	0	0	0
2	HDPE Pipe 75mm; 4 kg/cm2	m	0	0	0	0	240	240	240	240	144	144	144	105	105	105
3	HDPE Pipe 63mm; 4 kg/cm2	m	240	240	240	240	380	380	380	380	190	190	190	150	150	150
4	HDPE Pipe 50 mm; 4 kg/cm2	m	380	380	380	380	0	0	0	0	0	0	0	200	200	200
5	Lateral 16 mm Class II, 2.5 kg/cm2	m	0	0	0	0	0	0	0	0	12120	15150	20200	156	217	325
6	Lateral 12 mm, Class II ; 2.5 kg/cm2	m	2500	3000	3333	3750	5000	6000	7500	10000	0	0	0	0	0	0
7	Emitting Pipe 16 mm; Class II: (0.2-0.3 m x 1 to 2-4 lph)	m	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12120	16833	25250
8	Pressure regulating Emitter/ Dripper 2/ 4/ 8 lph	No.	833	1200	1481	1875	3333	3672	5738	10200	9696	15150	26933	0	0	0
9	Control Valve 90 mm	No	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0
10	Control Valve 75 mm	No	3	3	3	3	3	3	3	3	5	5	5	1	1	1
11	Control Valve 63 mm	No.	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	2	2	2
12	Control Valve 50 mm	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	8	8
13	Flush Valve 75mm	No.	3	3	3	3	3	3	3	3	5	5	5	0	0	0
14	Flush Valve 63mm	No.	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	1	1	1
15	Flush Valve 50mm	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4	4
16	Air Release Valve 1"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
17	Non Return Valve 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
18	Non Return Valve 2"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
19	Throttle Valve 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
20	Throttle Valve 2"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
21	Screen Filter 30 m ³ /hr	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
22	Screen Filter 20/25 m ³ /hr	No.	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0
23	Screen Filter 10 m ³ /hr	No.	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	0	0	0
24	By-pass Assembly-2"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
25	Venturi & Manifold 2 "	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
26	Fittings & Accessories	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%

NEH States- Drip Irrigation Technology- Indicative Bill of Quantities 4.0 ha

SN.	Component Lateral to Lateral x Dripper spacing (mxm)	Unit	12x12	10x10	9x9	8x8	6x6	5x5	4x4	3x3	2.5x2.5	2x2	1.5x1.5	2.5x0.6	1.8x0.6	1.2x0.6
1	HDPE Pipe 90mm; 4 kg/cm ²	m	0	0	0	0	0	0	0	0	160	160	160	150	150	150
2	HDPE Pipe 75mm; 4 kg/cm ²	m	245	245	245	245	245	245	245	245	300	300	300	300	300	300
3	HDPE Pipe 63mm; 4 kg/cm ²	m	275	275	275	275	275	275	275	275	275	275	275	275	275	275
4	HDPE Pipe 50 mm; 4 kg/cm ²	m	167	167	167	167	167	167	167	167	167	167	167	167	167	167
5	Lateral 16 mm Class II, 2.5 kg/cm ²	m	0	0	0	0	0	0	0	0	16160	20200	26933	180	250	375
6	Emitting Pipe 16 mm; Class II: (0.2-0.3 m x 1 to 2-4 lph)	m	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	16000	22000	33100
7	Lateral 12 mm, Class II ; 2.5 kg/cm ²	m	3400	4080	4533	5100	6800	8160	10200	13600	0	0	0	0	0	0
8	Pressure regulating Emitter/ Dripper 2/ 4/ 8 lph	No.	1133	1632	2015	2550	4533	4896	7700	13600	12800	20000	35911	0	0	0
9	Control Valve 90 mm	No.	0	2	0	0	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2
10	Control Valve 75 mm	No.	0	0	0	0	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2
11	Control Valve 63mm	No.	5	5	5	5	3	3	3	3	8	8	8	5	5	5
12	Control Valve 50mm	No.	3	3	3	3	2	2	2	2	4	4	4	3	3	3
13	Flush Valve 75mm	No.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1	1
14	Flush Valve 63mm	No.	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4	4	4
15	Flush Valve 50mm	No.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2
16	Air Release Valve 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
17	Non Return Valve 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
18	Non Return Valve 2"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0
19	Non Return Valve 2.5"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
20	Throttle Valve 1.5"	No.	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	Throttle Valve 2"	No.	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0	0	0
22	Throttle Valve 2.5"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
23	Screen Filter 30 m ³ /hr	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
24	Screen Filter 20/25 m ³ /hr	No.	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0	0	0
25	Screen Filter 10 m ³ /hr	No.	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
26	By-pass Assembly-2"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
27	By-pass Assembly-1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0
28	Venturi & Manifold 2 "	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
29	Fittings & Accessories	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%

NEH States- Drip Irrigation Technology- Indicative Bill of Quantities 5.0 ha

SN	Component Lateral to Lateral x Dripper spacing (mxm)	Unit	12x12	10x10	9x9	8x8	6x6	5x5	4x4	3x3	2.5x2.5	2x2	1.5x1.5	2.5x0.6	1.8x0.6	1.2x0.6
1	HDPE Pipe 90mm; 4 kg/cm ²	m	124	124	124	124	124	124	124	124	180	180	180	180	180	180
2	HDPE Pipe 75mm; 4 kg/cm ²	m	180	180	180	180	180	180	180	180	372	372	372	375	375	375
3	HDPE Pipe 63mm; 4 kg/cm ²	m	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	310	310	310
4	HDPE Pipe 50 mm; 4 kg/cm ²	m	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	200	200	200
5	Lateral 16 mm Class II, 2.5 kg/cm ²	m	0	0	0	0	0	0	0	0	20200	25250	33667	268	373	559
6	Emitting Pipe 16 mm; Class II: (0.2-0.3 m x 1 to 2-4 lph)	m	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20200	28056	42083
7	Lateral 12 mm, Class II ; 2.5 kg/cm ²	m	4250	5100	5667	6375	8500	10200	12750	17000	0	0	0	0	0	0
8	Pressure regulating Emitter/ Dripper 2/ 4/ 8 lph	No.	1417	2040	2519	3188	5667	6120	9563	17000	16610	25250	44889	0	0	0
9	Control Valve 90 mm	No.	2	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2
10	Control Valve 75 mm	No.	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	2	2	2
11	Control Valve 63 mm	No.	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
12	Control Valve 50 mm	No.	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
13	Flush Valve 75 mm	No.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1
14	Flush Valve 63 mm	No.	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
15	Flush Valve 50 mm	No.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
16	Air Release Valve 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
17	Non Return Valve 1.5"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
18	Non Return Valve 2.5"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
19	Throttle Valve 1.5"	No.	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	Throttle Valve 2"	No.	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0
21	Throttle Valve 2.5"	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
22	Screen Filter 30m3/hr	No.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
23	Screen Filter 20/25 m3/hr	No.	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0	0	0
24	Screen Filter 10 m3/hr	No.	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
25	By-pass Assembly-2.5"	No.	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
26	By-pass Assembly-2"	No.	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	Venturi & Manifold 2 "	No.	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
28	Fittings & Accessories	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%

Indicative Bill of Quantities (BoQ) for Portable Sprinkler Irrigation System

Using 63 mm coupler								
SN	Components/ Area (Ha)	Unit	0.4	1	2	3	4	5
1	HDPE Pipes with Quick coupled (Pipe of Class II; 3.2 kg/cm ² IS:14151 Part II 63 mm diameter & 6m long)	No	18	30	41	NA	NA	NA
2	Quick coupled HDPE 63mm Foot batten Assembly ;	No	3	5	9	NA	NA	NA
3	GI Riser Pipe 3/4" diameter x 75 cm long	No	3	5	9	NA	NA	NA
4	Sprinkler Assembly	No	3	5	9	NA	NA	NA
5	Quick coupled HDPE Bend with Coupler 90 ⁰ (63/50 mm) ;	No	1	1	1	NA	NA	NA
6	Quick coupled HDPE Pump Connecting Nipple 63 mm;	No	1	1	1	NA	NA	NA
7	Quick coupled HDPE End Plug (63 mm) ;	No	1	2	2	NA	NA	NA
8	Quick coupled HDPE Tee with Coupler (63mm) ;	No	1	1	1	NA	NA	NA
Using 75 mm coupler								
SN	Components/ Area (Ha)	Unit	0.4	1	2	3	4	5
1	HDPE Pipes with Quick coupled (Pipe of Class I; 2.5 kg/cm ² IS:14151 Part II, 75 mm diameter & 6m long)	No	NA	30	41	NA	NA	NA
2	Quick coupled HDPE 75mm Foot batten Assembly;	No	NA	5	9	NA	NA	NA
3	GI Riser Pipe 3/4" diameter x 75 cm long	No	NA	5	9	NA	NA	NA
4	Sprinkler Nozzles (1.7 to 2.8 kg/cm ²) ;IS 12232 Part I Brass	No	NA	5	9	NA	NA	NA
5	Quick coupled HDPE Bend with Coupler 90 ⁰ (75 mm) ;	No	NA	1	1	NA	NA	NA
6	Quick coupled HDPE Pump Connecting Nipple , 75 mm;	No	NA	1	1	NA	NA	NA
7	Quick coupled HDPE End Plug (75 mm) ;	No	NA	2	2	NA	NA	NA
8	Quick coupled HDPE Tee with Coupler (75 mm);	No	NA	1	1	NA	NA	NA
Using 90 mm coupler								
SN	Components/ Area (Ha)	Unit	0.4	1	2	3	4	5
1	HDPE Pipes with Quick coupled (Pipe of Class I; 2.5 kg/cm ² ; IS:14151 Part II, 90 mm diameter & 6m long)	No	NA	NA	NA	41	52	58
2	Quick coupled HDPE 90mm Foot batten Assembly ;	No	NA	NA	NA	11	14	16
3	GI Riser Pipe 3/4" diameter x 75 cm long	No	NA	NA	NA	11	14	16
4	Sprinkler Nozzles (1.7 to 2.8 kg/cm ²) ;IS 12232 Part I Brass	No	NA	NA	NA	11	14	16
5	Quick coupled HDPE Bend with Coupler 90 ⁰ (90 mm) ;	No	NA	NA	NA	2	2	4
6	Quick coupled HDPE Pump Connecting Nipple, 90 mm;	No	NA	NA	NA	1	1	1
7	Quick coupled HDPE End Plug (90 mm) ;	No	NA	NA	NA	2	2	2
8	Quick coupled HDPE Tee with Coupler (90 mm);	No	NA	NA	NA	1	1	2

Annexure-VI

Indicative Bill of Quantities (BoQ) for Micro Sprinkler Irrigation System

SN	Components/ Area (Ha)	5mx5m						3m x 3m						
		Unit	0.4	1.0	2.0	3.0	4.0	5.0	0.4	1.0	2.0	3.0	4.0	5.0
1	PVC Pipe 90 mm, class-II; 4 kg/cm ²	m	0	0	0	0	0	160	0	0	0	0	0	150
2	PVC Pipe 75 mm, class-II; 4 kg/cm ²	m	30	54	80	100	252	600	30	54	100	140	220	520
3	PVC Pipe 63 mm, class-II; 4 kg/cm ²	m	66	102	150	180	402	0	66	102	150	180	380	0
4	20 mm LLDPE plain laterals, Class II; 2.5 kg/cm ²	m	0	2000	4000	6000	8000	10000	0	3350	6660	10000	13330	16600
5	Lateral 16 mm, Class II; 2.5 kg/cm ²	m	800	0	0	0	0	0	1336	0	0	0	0	0
6	Micro sprinkler Set	No.	160	400	800	1200	1600	2000	444	1111	2222	3333	4444	5556
7	Control Valve 90 mm	No.	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	1
8	Control Valve 75 mm	No.	1	1	1	1	4	4	1	1	1	1	4	4
9	Control Valve 63 mm	No.	1	1	4	4	0	0	1	1	4	4	0	0
10	Flush Valve 75 mm	No.	0	0	0	0	4	6	0	0	0	0	4	4
11	Flush Valve 63 mm	No.	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0
12	Flush Valve 50 mm	No.	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	Air release Valve - 1"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
14	Non Return Valve - 2"	No.	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
15	Non Return Valve - 2.5"	No.	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
16	Throttle Valve - 2"	No.	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
17	Throttle Valve - 2 .5"	No.	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
18	Screen filter 30 m ³ / hr	No.	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1
19	Screen filter 20/25 m ³ /hr	No.	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
20	By-pass Assembly - 2 .5"x2"	No.	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	By-pass Assembly - 2"x1,5"	No.	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1
22	Venturi & manifold - 2"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
23	Fittings & Accessories @ 5%		5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%

Annexure-VII

Indicative Bill of Quantities (BoQ) for Mini Sprinkler Irrigation System

SN	Components/ Area (Ha)	Unit	10x10						8x8					
			0.4	1.0	2.0	3.0	4.0	5.0	0.4	1.0	2.0	3.0	4.0	5.0
1	PVC Pipe 90 mm, class-II; 4 kg/cm ²	m	0	0	80	210	235	310	0	0	80	210	235	310
2	PVC Pipe 75 mm, class-II; 4 kg/cm ²	m	30	60	150	320	420	480	30	60	150	320	420	480
3	PVC Pipe 63 mm, class-II; 4 kg/cm ²	m	66	110	0	0	0	0	66	110	0	0	0	0
4	32 mm LLDPE plain laterals, 2.5 kg/cm ² - Class II	m	400	1000	2000	3000	4000	5000	500	1250	2500	3750	5000	6250
5	Mini Sprinkler Head/ Nozzle	No.	40	100	220	300	400	500	63	156	312	470	625	780
6	M S Riser Rod & assembly	No.	40	100	220	300	400	500	63	156	313	470	625	781
7	Control Valve 90 mm	No.	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	2	2
8	Control Valve 75 mm	No.	0	1	1	1	4	4	0	1	2	4	4	4
9	Control Valve 63 mm	No.	1	1	2	0	0	0	1	1	2	0	0	0
10	Control Valve 32 mm	No.	0	20	34	52	68	84	0	24	36	54	72	90
11	Flush Valve 75 mm	No.	0	0	1	4	4	4	0	1	2	4	4	4
12	Flush Valve 63 mm	No.	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
13	Air release Valve - 1"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
14	Non Return Valve - 2.5"	No.	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1
15	Non Return Valve - 2"	No.	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
16	Throttle Valve 3"	No.	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	1
17	Throttle Valve - 2 .5"	No.	0	1	1	1	0	0	0	1	1	1	0	0
18	Throttle Valve - 2"	No.	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
19	Screen filter 30 m3/ hr	No.	0	0	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1
20	Screen filter 20/25 m3/hr	No.	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0
21	By-pass Assembly - 2"x1.5"	No.	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
22	By-pass Assembly - 1.5"x1.5"	No.	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0
23	Venturi & manifold - 2"	No.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
24	Fittings & Accessories @ 5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%

Indicative Bill of Quantities (BoQ) for Semi Permanent Sprinkler Irrigation System

SN	Particulars/ ha area	0.4	1	2	3	4	5
1	PVC Pipe 90 mm, class-II; 4 kg/cm ²	0	0	0	0	0	173
2	PVC Pipe 75 mm, class-II; 4 kg/cm ²	0	0	110	135	156	0
3	PVC Pipe 63 mm, class-II; 4 kg/cm ²	96	154	273	340	395	440
4	PVC Pipe 25 mm Class-V; 10 Kg/cm ²	350	950	1904	0	0	0
5	32 mm LLDPE plain laterals, 2.5 kg/cm ² - Class II	0	0	0	3006	4000	5014
6	Control Valve 63 mm	1	1	2	2	2	2
7	By-pass Assembly - 2 .5" x 2"	1	1	1	1	1	1
8	Control Valve 25 mm	12	20	42	51	80	88
9	Sprinkler Assembly	12	12	12	12	12	12
10	Screen filter 20/25 m ³ /hr	1	1	1	1	1	1
11	Fitting & Accessories @5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%

Indicative Bill of Quantities (BoQ) for Rain-gun Sprinkler Irrigation System

Using 63 mm coupler						
SN	Components/ Area (ha)	1	2	3	4	5
1	HDPE Pipes with Quick coupled (Pipe of Class 3; 4 kg/cm ² IS:14151 Part II 63 mm diameter & 6m long)	30	NA	NA	NA	NA
2	Raingun Sprinkler 1.25" female threaded connection	1	N.A	N.A	N.A	N.A
3	Tripod Stand with adapter to feeder line 1.25"x1.5 m	1	N.A	N.A	N.A	N.A
4	Quick coupled HDPE Bend with Coupler 900 (63/50 mm) ;	1	N.A	N.A	N.A	N.A
5	Quick coupled HDPE Pump Connecting Nipple 63 mm;	1	N.A	N.A	N.A	N.A
6	Quick coupled HDPE End Plug (63 mm) ;	1	N.A	N.A	N.A	N.A
7	Quick coupled HDPE Tee with Coupler (63mm) ;	1	N.A	N.A	N.A	N.A
8	Screen filter 20/25 m3/hr	1	N.A	N.A	N.A	N.A
9	By-pass Assembly - 2"x1,5"	1	N.A	N.A	N.A	N.A
Using 75 mm coupler						
SN	Components/ Area (ha)	1	2	3	4	5
1	HDPE Pipes with Quick coupled (Pipe of Class 3; 4 kg/cm ² IS:14151 Part II, 75 mm diameter & 6m long)	30	42	NA	NA	NA
2	Raingun Sprinkler 1.25" female threaded connection	1	1	N.A	N.A	N.A
3	Tripod Stand with adapter to feeder line 1.25"x1.5 m	1	1	N.A	N.A	N.A
4	Quick coupled HDPE Bend with Coupler 900 (75 mm) ;	1	1	N.A	N.A	N.A
5	Quick coupled HDPE Pump Connecting Nipple , 75 mm;	1	1	N.A	N.A	N.A
6	Quick coupled HDPE End Plug (75 mm) ;	1	1	N.A	N.A	N.A
7	Quick coupled HDPE Tee with Coupler (75 mm);	1	1	N.A	N.A	N.A
8	Screen filter 20/25 m3/hr	1	1	N.A	N.A	N.A
9	By-pass Assembly - 2"x1,5"	1	1	N.A	N.A	N.A
Using 90 mm coupler						
SN	Components/ Area (ha)	1	2	3	4	5
1	HDPE Pipes with Quick coupled (Pipe of Class 3; 4 kg/cm ² ; IS:14151 Part II, 90 mm diameter & 6m long)	NA	NA	45	52	60
2	Raingun Sprinkler 1.5" female threaded connection	N.A	N.A	1	1	1
3	Tripod Stand with adapter to feeder line 1.5"x1.5 m	N.A	N.A	1	1	1
4	Quick coupled HDPE Bend with Coupler 900 (90 mm);	N.A	N.A	1	1	1
5	Quick coupled HDPE Pump Connecting Nipple, 90 mm;	N.A	N.A	1	1	1
6	Quick coupled HDPE End Plug (90 mm) ;	N.A	N.A	1	1	1
7	Quick coupled HDPE Tee with Coupler (90 mm);	N.A	N.A	1	1	1
8	Screen filter 30 m3/ hr	N.A	N.A	0	1	1
9	Screen filter 20/25 m3/hr	N.A	N.A	1	0	0
10	By-pass Assembly - 2"x1,5"	N.A	N.A	1	0	0
11	By-pass Assembly - 2 .5"x2"	N.A	N.A	0	1	1

Water Quality Criteria in Relation to Clogging

The criteria for water quality for conventional irrigation is different from the one meant for irrigating through drip. The clogging hazard with different water qualities are presented below:

Extent of Clogging on the Basis of Quality of Irrigation Water

Quality of Water	Clogging Hazard		
	Slight	Moderate	Severe
Suspended Solids (ppm)	<50	50-100	>100
pH	<7.0	7.0-8.0	>8.0
TDS (ppm)	<500	500-2000	>2000
Manganese (ppm)	<0.1	0.1-1.5	>1.5
Iron (ppm)	<0.1	0.1-1.5	>1.5
Calcium and Magnesium (ppm)	<20	20-40	>40
Hydrogen sulphide (ppm)	<0.5	0.5-2.0	>2.0
Bacterial population (No./ml)	<10000	10000-50000	>50000

Source: Dasberg and Dani, 1999

Guidelines for Selection of Filter

Water Quality	Type of Filter	Remarks
Good without any physical and biological impurities.	Screen	Screen filters shall be suggested only if the physical impurity do not call for cleaning of filter element more than once a day
Water sources with heavy physical and biological impurities.	Only screen filter will not be sufficient	Additional filter is required depending upon the type of water impurity
Water sources with sand and other heavier particles.	Hydro cyclone Separator or Hydro cyclone of matching flow capacity.	Disc/Screen Filter shall be provided after hydro cyclone
Water sources with heavy of Biological impurities such as Algae, trash and other debris.	Media / sand filter	Disc/screen filter should be provided after Media filter
Water sources with heavy sand and other biological impurities such as Algae and trash.	Combination of Hydro Cyclone followed by a Sand Filter	Screen/disc filter should be after sand filter

Indicative Price of Optional Components

SN	Optional Component	Appr. Price (Rs)
1	Sand Filter with back wash assembly IS 14606	
a	10 m ³ /hr x 1.5	9775
b	20 m ³ /hr x 2	13225
c	25 m ³ /hr x 2	16100
d	30 m ³ /hr x 2.5	18400
2	Hydro cyclone Filter IS 14743	
a	20 m ³ /hr x 2	4025
b	25 m ³ /hr x 2	4600
c	30 m ³ /hr x 2.5	6325
3	Fertilizer Tank with Assembly IS 14483 - Part III	
a	30 litres	3220
b	60 litres	5750

रजिस्ट्री सं० डी० एल०-33004/99

REGD. NO. D. L.-33004/99

भारत का राजपत्र

The Gazette of India

असाधारण

EXTRAORDINARY

भाग II—खण्ड 3—उप-खण्ड (ii)

PART II—Section 3—Sub-section (ii)

प्राधिकार से प्रकाशित

PUBLISHED BY AUTHORITY

सं. 803]

नई दिल्ली, मंगलवार, मार्च 21, 2017/फाल्गुन 30, 1938

No. 803]

NEW DELHI, TUESDAY, MARCH 21, 2017/PHALGUNA 30, 1938

कृषि एवं किसान कल्याण मंत्रालय

(कृषि, सहकारिता एवं किसान कल्याण विभाग)

अधिसूचना

नई दिल्ली, 17 मार्च, 2017

का.आ. 893(अ).— सेवाओं या फायदों या सहायिकियों के परिदान के लिए एक पहचान दस्तावेज के रूप में आधार का उपयोग सरकारी परिदान प्रक्रियाओं का सरलीकरण करता है, पारदर्शिता और दक्षता लाता है और फायदाग्राहियों को सुविधापूर्वक और निर्बाध रीति में उनकी हकदारियों को मीधे प्राप्त करने में समर्थ बनाता है और आधार किसी व्यक्ति की पहचान को साबित करने के लिए बहुल दस्तावेज प्रस्तुत करने की आवश्यकता को समाप्त करता है;

और जबकि भारत सरकार में कृषि एवं किसान कल्याण मंत्रालय (जिसे इसमें इसके पश्चात मंत्रालय कहा गया है) अनुमोदित वित्त पोषण पद्धति के अनुसार राज्य सरकार अथवा संघ राज्य क्षेत्र प्रशासन के अधीन नोडल विभागों (जिसे इसमें इसके पश्चात विभाग कहा गया है) को अनुदान सहायता प्रदान करके केन्द्रीय प्रायोजित स्कीम के रूप में प्रधानमंत्री कृषि सिंचाई स्कीम (पीएमकेएसवाई) (जिसे इसमें इसके पश्चात स्कीम कहा गया है) के "प्रति बूंद अधिक फसल घटक" का कार्यान्वयन कर रहा है।

और जबकि स्कीम के अधीन दी जा रही अनुदान सहायता राज्य नोडल अभिकरणों अथवा रजिस्ट्रीकृत अथवा पैनलीकृत कम्पनियों (जिसे इसमें इसके पश्चात कार्यान्वयन अभिकरण कहा गया है) के माध्यम से किसानों (जिसे इसमें इसके पश्चात लाभार्थी कहा गया है) को सहायता प्राप्त सूक्ष्म सिंचाई प्रणालियां तथा अन्य फायदे अथवा अन्य सेवाएं प्रदान करने के लिए है।

और जबकि स्कीम के अधीन प्रदान किए गए फायदों में भारत की संचित निधि से उपगत पूर्ण अथवा आंशिक आवर्ती व्यय अंतर्लित है।

अतः अब, केन्द्रीय सरकार आधार (वित्तीय और अन्य सहायिकियों, प्रसुविधाओं और सेवाओं का लक्षित परिदान) अधिनियम, 2016 (2016 का 18) (जिसे इसमें इसके पश्चात अधिनियम कहा गया है) की धारा 7 के उपबंधों के अनुसरण में निम्नलिखित अधिसूचित करती हैं, अर्थात्:-

1. (1) स्कीम के अधीन फायदा प्राप्त करने के पात्र व्यक्ति से अपेक्षा की जाती है कि वह आधार संख्या रखने का सबूत प्रस्तुत करे अथवा आधार अधिप्रमाणन करवाए।

(2) इस स्कीम के अधीन फायदे प्राप्त करने के हकदार व्यक्ति, जिसके पाम आधार संख्या नहीं है अथवा जिसने आधार के लिए नामांकन नहीं करवाया है, परंतु वह इस स्कीम के अधीन फायदा प्राप्त करने का इच्छुक है, के लिए 31.12.2017 तक आधार नामांकन के लिए आवेदन करना आवश्यक है परन्तु वह उक्त अधिनियम की धारा 3 के अनुसार आधार अभिप्राप्त करने का हकदार हो और ऐसा व्यक्ति आधार के लिए नामांकन करवाने के लिए किसी भी आधार नामांकन केंद्र (भारतीय विशिष्ट पहचान प्राधिकरण की वेबसाइट www.uidai.gov.in पर उपलब्ध सूची) पर जा सकते हैं।

(3) आधार (नामांकन और अद्यतन) विनियम, 2016 के विनियम 12 के अनुसार कार्यान्वयन अभिकरणों राज्यों अथवा संघ राज्य क्षेत्रों में स्कीम के कार्यान्वयन का भारसाधक संबंधित विभाग, जो किसी व्यक्ति से आधार प्रस्तुत करने की अपेक्षा करता है, से अपेक्षा की जाती है कि वह उन फायदाग्राहियों को आधार नामांकन सुविधा प्रदान करे जिन्होंने आधार के लिए अभी तक नामांकित नहीं किया है और यदि संबद्ध ब्लॉक अथवा तालुका अथवा तहसील में कोई भी आधार नामांकन केंद्र स्थित नहीं है तो राज्यों अथवा संघ राज्य क्षेत्रों में स्कीम के कार्यान्वयन से संबंधित भारसाधक विभाग कार्यान्वयन अभिकरण के माध्यम से अपेक्षित है कि वह भारतीय विशिष्ट पहचान प्राधिकरण के वर्तमान रजिस्ट्रार के सहयोग से अथवा स्वयं भारतीय विशिष्ट पहचान प्राधिकरण रजिस्ट्रार बनकर सुविधाजनक स्थान पर आधार नामांकन सुविधाएं प्रदान करे।

परन्तु यह कि उस व्यक्ति को आधार समनुदेशित किए जाने के समय तक उक्त स्कीम के अधीन फायदा निम्नलिखित पहचान दस्तावेज प्रस्तुत करने के अधीन रहते हुए ऐसे व्यक्तियों को प्रदान किया जाएगा, अर्थात:-

(क) (i) आधार नामांकन पर्ची, यदि हिताधिकारी ने आधार के लिए नामांकन दिया है;

अथवा

(ii) हिताधिकारी द्वारा पैरा-2 के उप पैरा (ख) में यथा विनिर्दिष्ट आधार नामांकन के लिए किए गए अतुरोध की प्रति; और

(ख) (i) मतदाता पहचान पत्र; अथवा (ii) स्थाई खाता संख्यांक (पैन) कार्ड; अथवा (iii) पासपोर्ट; अथवा (iv) राशन कार्ड; अथवा (v) सरकारी कर्मचारी का आईडी कार्ड; अथवा (vi) बैंक/पोस्ट ऑफिस पासबुक फोटो के साथ; (vii) मनरेगा कार्ड; अथवा (viii) किसान फोटो पासबुक; अथवा (ix) मोटर अधिनियम, 1988 (1988 का 59) के अंतर्गत अनुज्ञापन प्राधिकारी द्वारा जारी चालन अनुज्ञप्ति; अथवा (x) सरकारी लैटर हैड पर किसी राजपत्रित अधिकारी अथवा तहसीलदार द्वारा जारी ऐसे सदस्य की फोटो वाला पहचान प्रमाण पत्र; अथवा (xi) राज्य सरकार अथवा संघ राज्यक्षेत्र प्रशासन द्वारा यथाविनिर्दिष्ट अन्य कोई दस्तावेज;

परन्तु यह और कि इस उद्देश्य के लिए राज्य सरकार अथवा संघ राज्य क्षेत्र प्रशासन द्वारा विनिर्दिष्ट रूप से पदाभिहित अधिकारी द्वारा उपयुक्त दस्तावेज की जांच की जाएगी।

2. इस स्कीम के अधीन हिताधिकारियों को सुविधाजनक व बाधामुक्त फायदे प्रदान करने के लिए अभिकरणों राज्य सरकार अथवा संघ राज्य क्षेत्र प्रशासन में स्कीम के कार्यान्वयन का भारसाधक संबंधित विभाग सभी आवश्यक व्यवस्थाएं, जिनमें निम्नलिखित भी हैं, करेंगे अर्थात:

(क) इस स्कीम के अधीन आधार की आवश्यकता के बारे में हिताधिकारियों को जागरूक बनाने के लिए कार्यान्वयन अभिकरणों के माध्यम से मीडिया व्यष्टिक सूचना के माध्यम से व्यापक प्रचार किया जाए और यदि आवेदक ने नामांकन नहीं

करवाया है तो उन्हें 31.12.2017 तक अपने क्षेत्रों में उपलब्ध निकटतम नामांकन केंद्रों पर नामांकन करवाने की सलाह दी जाए और उन्हें स्थानीय रूप से उपलब्ध नामांकन केंद्रों (www.uidai.gov.in पर सूची उपलब्ध) की सूची उपलब्ध कराई जाएगी।

(ख) यदि निकट आसपड़ोस जैसे ब्लॉक अथवा तहसील अथवा तालुका में नामांकन केंद्रों की अनुपलब्धता के कारण इस स्कीम के अधीन हिताधिकारी आधार के लिए नामांकन करवा पाने में समर्थ नहीं है, कार्यान्वयन अभिकरणों के माध्यम से राज्य सरकार या संघ राज्य क्षेत्र प्रशासन में स्कीम के कार्यान्वयन के भारसाधक संबंधित विभाग से सुविधाजनक अवस्थानों पर आधार नामांकन सुविधाएं सृजित करना अपेक्षित है और इस उद्देश्य के लिए कार्यान्वयन अभिकरणों अथवा वेब-पोर्टल के माध्यम से संबंधित अधिकारियों को अपना नाम, पता व मोबाइल नंबर और पैरा 1 के उप पैरा (3) के परंतुक में यथाविनिर्दिष्ट अन्य ब्यौरा देकर आधार नामांकन के लिए रजिस्ट्रीकरण करवाने का हिताधिकारियों से अनुरोध किया जाये।

3. यह अधिसूचना असम, मेघालय और जम्मू-कश्मीर को छोड़कर सभी राज्यों और संघ राज्य क्षेत्रों में राजपत्र में इसके प्रकाशन की तारीख से प्रभावी होगी।

[फा. सं. 19-59/2016-आरएफएम-III]

आर. बी. मिन्हा, संयुक्त सचिव

MINISTRY OF AGRICULTURE AND FARMERS WELFARE
(Department of Agriculture Cooperation and Farmers Welfare)

NOTIFICATION

New Delhi, the 17th March, 2017

S.O. 893(E).—Whereas, the use of Aadhaar as identity document for delivery of services or benefits or subsidies simplifies the Government delivery processes, brings in transparency and efficiency, and enables beneficiaries to get their entitlements directly in a convenient and seamless manner and Aadhaar obviates the need for producing multiple documents to prove one's identity;

And whereas, the Ministry of Agriculture and Farmers Welfare (hereinafter referred to as Ministry) in the Government of India is implementing the "Per Drop More Crop" component of the Prime Minister Krishi Sinchayee Yojana (PMKSY) (hereinafter referred to as the Scheme) as a Centrally Sponsored Scheme by providing Grant-in-Aid to the concerned nodal Departments (hereinafter referred to as Department) under the State Government or Union territory Administration, as per the approved funding pattern;

And whereas, the Grant-in-Aid given under the Scheme is meant for providing subsidized Micro-Irrigation System and other benefits or services (hereinafter referred to as the benefits) to the farmers (hereinafter referred to as beneficiaries) through the State Nodal Agencies or Registered or Empanelled Companies (hereinafter referred to as Implementing Agencies);

And whereas, the benefits offered under the Scheme involve full or partial recurring expenditures incurred from the Consolidated Fund of India;

Now, therefore, in pursuance of the provisions of section 7 of the Aadhaar (Targeted Delivery of Financial and Other Subsidies, Benefits and Services) Act, 2016 (18 of 2016) (hereinafter referred to as the said Act), the Central Government hereby notifies the following, namely:-

1. (1) An Individual eligible to receive the benefits under the Scheme is hereby required to furnish proof of possession of Aadhaar number or undergo Aadhaar authentication.
- (2) Any Individual entitled to receive the benefits under the Scheme, who does not possess the Aadhaar number or, has not yet enrolled for Aadhaar, but desirous of availing the benefits under the Scheme, is hereby required to make application for Aadhaar enrollment by 31.12.2017, provided she or he is entitled to obtain Aadhaar as per section 3 of the said Act and such individuals shall visit any Aadhaar enrolment centre (list available at Unique Identification Authority of India (UIDAI) website www.uidai.gov.in) to get enrolled for Aadhaar.
- (3) As per regulation 12 of Aadhaar (Enrolment and Update) Regulations, 2016, the concerned Department in charge of implementation of the Scheme in the States or Union territories through its Implementing Agencies, which requires an individual to furnish Aadhaar, is required to offer Aadhaar enrolment facilities for the beneficiaries who are not yet enrolled for Aadhaar, and in case there is no Aadhaar enrolment centre located in

the respective Block or Taluka or Tehsil, the concerned Department in charge of implementation of the Scheme in the States or Union territories through its Implementing Agencies is required to provide Aadhaar enrolment facilities at convenient locations in coordination with the existing Registrars of UIDAI or by becoming UIDAI Registrar themselves:

Provided that till the time Aadhaar is assigned to the individual, benefits under the Scheme shall be given to such individuals subject to the production of the following identification documents, namely:-

- (a) (i) if she or he has enrolled, her or his Aadhaar Enrolment ID slip; or
  - (ii) a copy of her or his request made for Aadhaar enrolment, as specified in sub-paragraph (b) of paragraph 2 below; and
- (b) (i) Voter Identity Card; or (ii) Permanent Account Number (PAN) Card; or (iii) Passport; or (iv) Ration Card; or (v) Employee Government ID Card; or (vi) Bank / Post office Passbook with Photo (vii) MGNREGS card; or (viii) Kisan Photo passbook; or (ix) Driving license issued by the Licensing Authority under the Motor Vehicles Act, 1988 (59 of 1988); or (x) Certificate of identity having photo of such member issued by a Gazetted Officer or a Tehsildar on an official letter head; or (xi) Any other document as specified by the State Government or Union territory Administration;

Provided further that the above documents shall be checked by an officer specifically designated by State Government or Union territory Administration for that purpose.

2. In order to provide convenient and hassle free benefits under the Scheme to the beneficiaries, the concerned Department in charge of implementation of the Scheme in the State Government or Union territory Administration, shall make all the required arrangements including the following, namely:-

(a) Wide publicity through media and individual notices through shall be given through its Implementing Agencies to the beneficiaries to make them aware of the requirement of Aadhaar under the Scheme and they may be advised to get themselves enrolled at the nearest Aadhaar enrolment centres available in their areas by 31.12.2017, in case they are not already enrolled and the list of locally available enrolment centres (list available at www.uidai.gov.in) shall be made available to them.

(b) In case, the beneficiaries under the Scheme are not able to enroll for Aadhaar due to non-availability of enrolment centres in the near vicinity such as in the Block or Taluka or Tehsil, the concerned Department in charge of implementation of the Scheme in State Government or Union territory Administration through its Implementing Agencies is required to create Aadhaar enrolment facilities at convenient locations, and the beneficiaries may be requested to register their requests for Aadhaar enrolment by giving their names, addresses, mobile numbers and other details as specified in the proviso to sub-paragraph (3) of paragraph 1, with the concerned official of the Implementing Agencies or through the web portal provided for the purpose.

3. This notification shall come into effect from the date of its publication in the Official Gazette in all States and Union territories except the States of Assam, Meghalaya and Jammu and Kashmir.

[F. No. 19-59/2016-RFS-III]

R. B. SINHA, Jt. Secy.

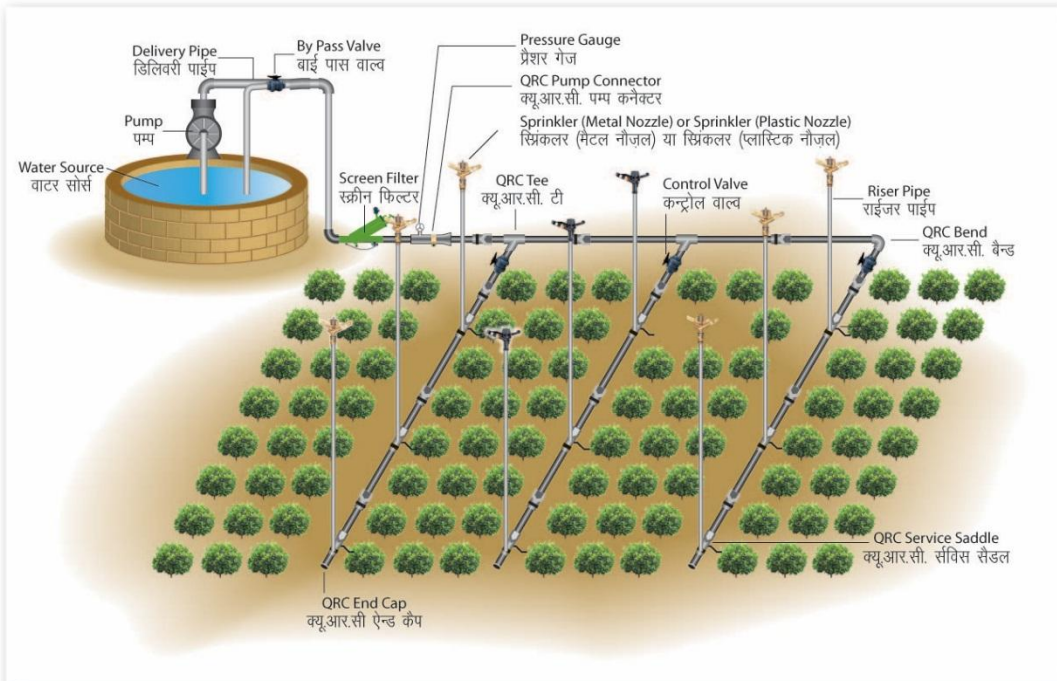
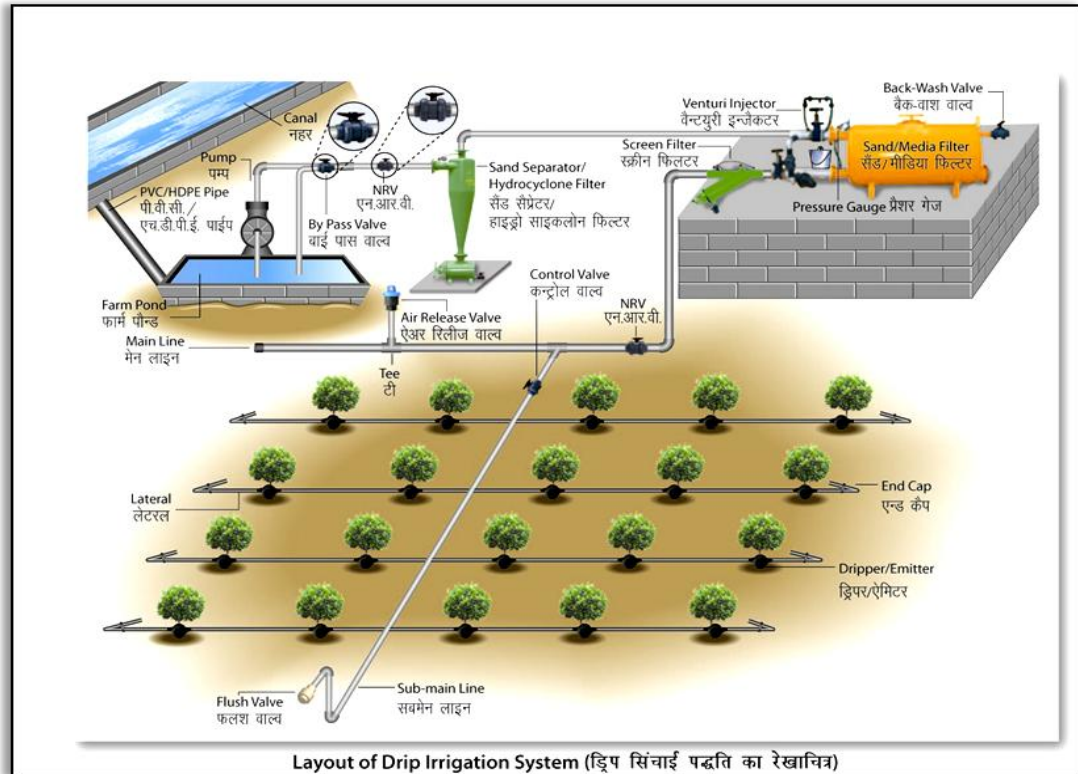

List of BIS Standards

SN	Component Description	BIS
1	Polyethylene pipes for Irrigation- Laterals with amendment number 6	IS 12786: 1989 (reaffirmed 2009)
2	Irrigation Equipment-Emitters- Specification	IS 13487: 1992 (reaffirmed 2009)
3	Irrigation Equipment-Emitting pipes system- Specification (first revision)	IS 13488: 2008 (reaffirmed 2014)
4	Irrigation Equipment-Strainer type filters Specification (first revision)	IS 12785: 1994 (reaffirmed 2011)
5	Irrigation equipment rotating sprinkler Part I, Design and Operational requirements (1st revision)	IS 12232 (Part I) -1996 (reaffirmed 2011)
6	Irrigation equipment rotating sprinkler Part 2, Test method for uniformity of distribution (1st revision)	S 12232 (Part 2) -1995 (reaffirmed 2011)
7	Fertilizer and Chemicals Injection system Part I Venturi Injector	IS 14483 (Part 1) 1997 (reaffirmed 2009)
8	Irrigation Equipment-Media Filters- Specification	IS 14606: 1998 (reaffirmed 2009)
9	Irrigation Equipment-Hydro cyclone filter-Specification	IS 14743: 1999 (reaffirmed 2009)
10	Unplasticized PVC pipes for portable water supplies- Specification (third revision)	IS 4985 – 2000
11	Irrigation equipment- Sprinkler pipes -Specifications Part II Quick coupled Polyethylene pipes & fittings (second revision)	IS 14151 (part II) 2008 (reaffirmed 2014)
12	High Density Polyethylene Pipes for water supply- Specification (fourth revision)	IS 4984 : 1995 (reaffirmed 2002)
13	Fertilizer & Chemical Injector System- Part 3 Fertilizer Tank	IS:14483 Part 3 - 2016

Source: Online catalogue of Bureau of Indian Standards

LAYOUT DESIGN OF DRIP & SPRINKLER IRRIGATION SYSTEMS

पत्र.....

क्र.कृआआ-२०१८/सुसियो/प्र.मं.कृ.सिं.यो./प्र.मा./प्र.क्र.५ / २०१० / फलो-४
कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य,
पुणे - ४११ ००५, दिनांक - ३० जून, २०१८

प्रति,

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी(सर्व)

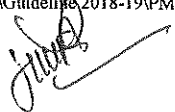
विषय : प्रधान मंत्री कृषि सिंचाई योजनेतर्गत(PMKSY)केंद्र पुरस्कृत
सूक्ष्म सिंचन योजना २०१८-१९ मध्ये राबविण्याबाबत सुचना...

- संदर्भ : १) कृषि, सहकार व शेतकरी कल्याण विभाग भारत सरकार यांचे पत्र क्र.११-
१४२/२०१५-हॉर्ट, कृषि भवन नवि दिल्ली, दि. २५ ऑगस्ट, २०१७
२) शासन निर्णय क्र.०४१८/प्र.क्र.१५५/१४-अ, दि. २७ एप्रिल, २०१८
३) शासन निर्णय क्र.सुसियो-०६१८/प्र.क्र.१९१/१८/१४-अ, दि. १९ जून, २०१८

उपरोक्त संदर्भ क्र.१ वरील पत्राव्दारे केंद्र शासनाने सन २०१७-१८ मध्ये प्रधानमंत्री कृषि सिंचाई योजना - प्रती थेंब अधिक पीक(Per Drop More Crop) केंद्र पुरस्कृत सूक्ष्म सिंचन योजना राबविण्यासाठी, कार्यात्मक मार्गदर्शक सूचना (Operational Guidelines) निर्गमित केलेल्या आहेत. सदर सुचना <http://pmksy.gov.in/micro-irrigation/Guideline.aspx> संकेतस्थळावर सुध्दा प्रसारीत केलेल्या आहेत. संदर्भ क्र.२ अन्वये उन्नत शेती समृद्ध शेतकरी अभियानाच्या मार्गदर्शक सूचना निर्गमित केलेल्या आहेत. त्याच प्रमाणे संदर्भ क्र.३ अन्वये प्रधानमंत्री कृषि सिंचाई योजनेतर्गत केंद्र पुरस्कृत सूक्ष्म सिंचन योजना राज्यात सन २०१८-१९ मध्ये राबविण्यासाठी, केंद्र हिस्सापोटी रु.४००.०० कोटी आणि राज्य हिस्सापोटी रु.२५६.०० कोटी अशा एकुण रु.६५६.०० कोटी निधीच्या वार्षिक कृति आराखड्यास राज्य शासनाची प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली आहे. (जिल्हानिहाय वार्षिक कृति आराखडा सोबत परिशिष्ट-१ मध्ये जोडला आहे) या शासन निर्णयामध्ये नमूद मार्गदर्शक सुचनांनुसार योजनेची सन २०१८-१९ मध्ये अंमलबजावणी करावयाची आहे. त्यानुषंगाने करावयाच्या कार्यवाहीबाबतच्या सुचना पुढील प्रमाणे कळविण्यात येत आहेत.

१. तालुका कृषि अधिकारी -

- लाभार्थी शेतकऱ्याने ऑनलाईन प्रणालीव्दारे नोंदणी करून योजनेत सहभागी होण्यासाठी अर्ज सादर केल्यानंतर स्वयंचलीत संगणकीय प्रणालीव्दारे सूक्ष्म सिंचन संच बसविण्यासाठी उपलब्ध अनुदानाच्या मर्यादेत पुर्व संमती देतील.
- पुर्वसंमती प्राप्त अर्जदाराने सूक्ष्म सिंचन संच बसवून बील ईनव्हाईस व अनुदान मागणीचा प्रस्ताव आवश्यक अभिलेखांच्या प्रतिसह ऑनलाईन प्रणालीवर सादर केल्यानंतर, तालुका कृषि अधिकारी प्रस्तावाची, कागदपत्रांची / अभिलेखांची तपासणी संदर्भ क्र.३ वरील शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट -अ मधील अ.क्र.४ मधील नमुद ७ दिवसाच्या कालावधीत मंडल कृषि अधिकारी यांच्या मदतीने पुर्ण करतील.
- अनुदान प्रस्तावाची छाननी करताना शेतकऱ्यांच्या मालकी हक्काचा ७/१२ व ८-अ उतारा, सिंचनाची सुविधा, कायमस्वरुपी विद्युत जोडणी, आधार लिंक राष्ट्रीयकृत बँकेतील खाते आहे काय, राष्ट्रीय बागवानी मंडळाकडून/ इतर कोणत्याही केंद्र किंवा राज्य योजनेतर्गत यापूर्वी सूक्ष्म सिंचन संचाकरीता लाभ घेतला नाही इत्यादी व इतर सर्व अनुषंगिक बाबी तपासाव्यात.
- संदर्भ क्र.२ व ३ वरील शासननिर्णयान्वये कृषि पर्यवेक्षकांनी १०० % प्रस्तावांची मोक्या तपासणी करावयाची आहे. त्यामुळे प्राप्त प्रस्तावांची छानणी पुर्ण झाल्यानंतर मोक्यातपासणी बाबत मंडल कृषि अधिकारी कृषि पर्यवेक्षकांना आदेशित करतील. तसेच त्या त्या कृषि पर्यवेक्षकांच्या कार्यक्षेत्रातील

लाभधारकांचे प्रस्ताव मोका तपासणीसाठी हस्तांतरीत करतील. कृषि पर्यवेक्षकांकडे हस्तांतरीत केलेल्या प्रस्तावांची नोंद मंडल कृषि अधिकारी यांनी ठेवावी, तसेच हस्तांतरीत केलेल्या प्रस्तावांची पोहोच कृषि पर्यवेक्षकांकडून घ्यावी.

५. कृषि पर्यवेक्षकांनी त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर संदर्भ क्र.३ वरील शासन निर्णया सोबतच्या परिशिष्ट-अ मधिल अ.क्र.५ मधील नमुद १० दिवसाच्या कालावधीत संचाची तपासणी करुन मोका तपासणी अहवाल संगणकीय प्रणालीवर नोंदवतील (*upload*). कृषि पर्यवेक्षकांनी मोका तपासणीचे प्रपत्र स्वतःचे हस्ताक्षरात भरावे. (**परिशिष्ट- २ व ३**)

६. कृषि पर्यवेक्षक यांनी केंद्र शासनाच्या भूवन अॅपद्वारे भौगोलीक स्थानांकन (*Geo tagging*) पध्दतीने लाभार्थीची नोंदणी करणे अनिवार्य राहिल. तसेच, शेतकरी / शेतकरी प्रतिनिधी समवेत संचाचे अक्षांश / रेखांश सह फोटो काढून मोका तपासणी अहवालासोबत सादर करणे अनिवार्य राहिल.

७. कृषि पर्यवेक्षकाने मोका तपासणी अहवालावर लाभार्थीची / त्याच्या प्रतिनिधीची स्वाक्षरी घ्यावी व त्याखाली नाव नमूद करावे.

८. तालुका कृषि अधिकारी मोका तपासणी अंती प्रत्यक्षात सुक्ष्म सिंचन संच बसविलेल्या लाभधारकाच्या प्रस्तावानुसार संदर्भ क्र.१ वरील केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनांमधील **Annexure-IV a** ते **Annexure-IV f** मध्ये देण्यात आलेल्या Drip Irrigation Technology - Indicative Bill of Quantities आणि **Annexure-V** ते **Annexure-IX** मध्ये देण्यात आलेल्या Indicative Bill of Quantities (BoQ) for Raingun Sprinkler Irrigation System तरतुदी व मानांकनानुसार शेतकऱ्याने उपकरणे बसविलेली आहेत यांची खातरजमा करुन अनुदानाची परिगणना करतील. तसेच, शेतकऱ्यास अनुदानाची अदायगी करण्यासाठी प्रस्ताव शिफारशीसह संदर्भ क्र.३ वरील शासन निर्णया सोबतच्या परिशिष्ट-अ मधिल अ.क्र.६ मध्ये नमुद केलेल्या ७ दिवसाच्या कालावधीत जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना ऑनलाईन प्रणालीद्वारे सादर करतील.

(केंद्र शासनाच्या कार्यात्मक मार्गदर्शक सुचनाची प्रत सोबत सलग्न केली आहे. तसेच केंद्र शासनाच्या कार्यात्मक मार्गदर्शक सुचनाची प्रत केंद्र शासनाच्या pmksy.gov.in या संकेतस्थळावरुनही उपलब्ध करुन घेता येईल)

९. तालुका कृषि अधिकारी यांनी कृषि सहाय्यकामार्फत प्रत्येक तीन महिन्यांनंतर प्रत्येक गावात बसविलेले ठिबक सिंचन / तुषार सिंचन संच लाभार्थ्यांची तपशिलवार माहिती त्या गावातील कृषि वार्ताफलकावर प्रसिध्द करावी. यामध्ये लाभार्थ्यांचे नांव, सर्वे नं., ठिबक / तुषार क्षेत्र, पीक व दिलेले अनुदान इत्यादी तपशिल असावा.

१०. शासनाने / खात्याने ठरवुन दिलेली भौतीक / गुणनियंत्रणाबाबतची तपासणी करणे.

११. तालुका कृषि अधिकारी यांनी त्यांचे कार्यक्षेत्रातील सर्व वितरकांच्या मागील महिन्याची साठा नोंदवही त्यापुढील प्रत्येक महिन्याच्या १० तारखेपर्यंत तपासावी. यामध्ये कंपनीकडून आलेले साहित्य व शेतकऱ्यांना विकलेले साहित्य याची पडताळणी करावी. **सादर काम तालुका कृषि अधिकारी कार्यालयातील कृषि अधिकारी यांनी करावे.** तत्पुर्वी वितरक व कंपनी तज्ञ यांनी तो साठा प्रमाणीत करुन नाव व पदनामासह स्वाक्षांकीत करावा. वितरकांच्या साठा नोंदवहीची तपासणी केल्यानंतरच संबंधित वितरकाद्वारे सुक्ष्म सिंचन संच बसविलेल्या शेतकऱ्यांचे अनुदान अदायगीचे प्रस्ताव जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांचेकडे शिफारस करावेत.

साठा नोंदवही तपासले बाबत तालुका कृषि अधिकारी कार्यालयातील कृषि अधिकारी परिशिष्ट ४ प्रमाणे प्रमाणित करतील आणि तपासणीचा अहवाल परिशिष्ट ५ प्रमाणे तालुका कृषि अधिकारी यांचेमार्फत जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना सादर करतील.

१२. वरील प्रमाणे सर्व खात्री करुन तालुका कृषि अधिकारी यांनी प्रस्ताव अंतिम करावा.

पत्र.....

क्र.कृआआ-२०१८/सुसियो/प्र.मं.कृ.सि.यो./प्र.मा./प्र.क्र.५ / २९० /फलो-४
कृषि आयुक्तालय,महाराष्ट्र राज्य,
पुणे - ४११ ००५, दिनांक - ३० जून,२०१८

प्रति,

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी(सर्व)

विषय : प्रधान मंत्री कृषि सिंचाई योजनेतर्गत(PMKSY)केंद्र पुरस्कृत
सूक्ष्म सिंचन योजना २०१८-१९ मध्ये राबविण्याबाबत सुचना...

- संदर्भ : १) कृषि, सहकार व शेतकरी कल्याण विभाग भारत सरकार यांचे पत्र क्र.११-
१४२/२०१५-हॉर्ट,कृषि भवन नवि दिल्ली,दि.२५ ऑगस्ट,२०१७
२) शासन निर्णय क्र.०४१८/प्र.क्र.१५५/१४-अ,दि.२७ एप्रिल,२०१८
३) शासन निर्णय क्र.सुसियो-०६१८/प्र.क्र.१९१/१८/१४-अ,दि.१९ जून,२०१८

उपरोक्त संदर्भ क्र.१ वरील पत्राद्वारे केंद्र शासनाने सन २०१७-१८ मध्ये प्रधानमंत्री कृषि सिंचाई योजना - प्रती थेंब अधिक पीक(Per Drop More Crop) केंद्र पुरस्कृत सूक्ष्म सिंचन योजना राबविण्यासाठी, कार्यात्मक मार्गदर्शक सूचना (Operational Guidelines) निर्गमित केलेल्या आहेत. सदर सुचना <http://pmksy.gov.in/micro-irrigation/Guideline.aspx> संकेतस्थळावर सुध्दा प्रसारीत केलेल्या आहेत. संदर्भ क्र.२ अन्वये उन्नत शेती समृद्ध शेतकरी अभियानाच्या मार्गदर्शक सूचना निर्गमित केलेल्या आहेत. त्याच प्रमाणे संदर्भ क्र.३ अन्वये प्रधानमंत्री कृषि सिंचाई योजनेतर्गत केंद्र पुरस्कृत सूक्ष्म सिंचन योजना राज्यात सन २०१८-१९ मध्ये राबविण्यासाठी, केंद्र हिस्सापोटी रु.४००.०० कोटी आणि राज्य हिस्सापोटी रु.२५६.०० कोटी अशा एकूण रु.६५६.०० कोटी निधीच्या वार्षिक कृति आराखड्यास राज्य शासनाची प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली आहे.(जिल्हानिहाय वार्षिक कृति आराखडा सोबत परिशिष्ट-१ मध्ये जोडला आहे) या शासन निर्णयामध्ये नमूद मार्गदर्शक सुचनांनुसार योजनेची सन २०१८-१९ मध्ये अंमलबजावणी करावयाची आहे. त्यानुषंगाने करावयाच्या कार्यवाहीबाबतच्या सुचना पुढील प्रमाणे कळविण्यात येत आहेत.

१. तालुका कृषि अधिकारी -

- लाभार्थी शेतकऱ्याने ऑनलाईन प्रणालीद्वारे नोंदणी करून योजनेत सहभागी होण्यासाठी अर्ज सादर केल्यानंतर स्वयंचलीत संगणकीय प्रणालीद्वारे सूक्ष्म सिंचन संच बसविण्यासाठी उपलब्ध अनुदानाच्या मर्यादेत पुर्व संमती देतील.
- पुर्वसंमती प्राप्त अर्जदाराने सूक्ष्म सिंचन संच बसवून बील ईन्व्हाईस व अनुदान मागणीचा प्रस्ताव आवश्यक अभिलेखांच्या प्रतिसह ऑनलाईन प्रणालीवर सादर केल्यानंतर, तालुका कृषि अधिकारी प्रस्तावाची, कागदपत्रांची / अभिलेखांची तपासणी संदर्भ क्र.३ वरील शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट -अ मधील अ.क्र.४ मधील नमुद ७ दिवसाच्या कालावधीत मंडल कृषि अधिकारी यांच्या मदतीने पुर्ण करतील.
- अनुदान प्रस्तावाची छाननी करताना शेतकऱ्यांच्या मालकी हक्काचा ७/१२ व ८-अ उतारा, सिंचनाची सुविधा, कायमस्वरुपी विद्युत जोडणी, आधार लिंक राष्ट्रीयकृत बँकेतील खाते आहे काय, राष्ट्रीय बागवानी मंडळाकडून/ इतर कोणत्याही केंद्र किंवा राज्य योजनेतर्गत यापूर्वी सूक्ष्म सिंचन संचाकरीता लाभ घेतला नाही इत्यादी व इतर सर्व अनुषंगिक बाबी तपासाव्यात.
- संदर्भ क्र.२ व ३ वरील शासननिर्णयान्वये कृषि पर्यवेक्षकांनी १०० % प्रस्तावांची मोका तपासणी करावयाची आहे. त्यामुळे प्राप्त प्रस्तावांची छानणी पुर्ण झाल्यानंतर मोकातपासणी बाबत मंडल कृषि अधिकारी कृषि पर्यवेक्षकांना आदेशित करतील. तसेच त्या त्या कृषि पर्यवेक्षकांच्या कार्यक्षेत्रातील

लाभधारकांचे प्रस्ताव मोका तपासणीसाठी हस्तांतरीत करतील. कृषि पर्यवेक्षकांकडे हस्तांतरीत केलेल्या प्रस्तावांची नोंद मंडल कृषि अधिकारी यांनी ठेवावी, तसेच हस्तांतरीत केलेल्या प्रस्तावांची पोहोच कृषि पर्यवेक्षकांकडून घ्यावी.

५. कृषि पर्यवेक्षकांनी त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर संदर्भ क्र.३ वरील शासन निर्णया सोबतच्या परिशिष्ट-अ मधिल अ.क्र.५ मधील नमुद १० दिवसाच्या कालावधीत संचाची तपासणी करुन मोका तपासणी अहवाल संगणकीय प्रणालीवर नोंदवतील (*upload*). कृषि पर्यवेक्षकांनी मोका तपासणीचे प्रपत्र स्वतःचे हस्ताक्षरात भरावे. (**परिशिष्ट- २ व ३**)

६. कृषि पर्यवेक्षक यांनी केंद्र शासनाच्या भूवन ॲपव्दारे भौगोलीक स्थानांकन (*Geo tagging*) पध्दतीने लाभार्थीची नोंदणी करणे अनिवार्य राहिल. तसेच, शेतकरी / शेतकरी प्रतिनिधी समवेत संचाचे अक्षांश / रेखांश सह फोटो काढून मोका तपासणी अहवालासोबत सादर करणे अनिवार्य राहिल.

७. कृषि पर्यवेक्षकाने मोका तपासणी अहवालावर लाभार्थीची / त्याच्या प्रतिनिधीची स्वाक्षरी घ्यावी व त्याखाली नाव नमूद करावे.

८. तालुका कृषि अधिकारी मोका तपासणी अंती प्रत्यक्षात सुक्ष्म सिंचन संच बसविलेल्या लाभधारकाच्या प्रस्तावानुसार संदर्भ क्र.१ वरील केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनांमधील **Annexure-IV a** ते **Annexure-IV f** मध्ये देण्यात आलेल्या Drip Irrigation Technology - Indicative Bill of Quantities आणि **Annexure-V** ते **Annexure-IX** मध्ये देण्यात आलेल्या Indicative Bill of Quantities (BoQ) for Raingun Sprinkler Irrigation System तरतुदी व मानांकनानुसार शेतकऱ्याने उपकरणे बसविलेली आहेत यांची खातरजमा करुन अनुदानाची परिगणना करतील. तसेच, शेतकऱ्यास अनुदानाची अदायगी करण्यासाठी प्रस्ताव शिफारशीसह संदर्भ क्र.३ वरील शासन निर्णया सोबतच्या परिशिष्ट-अ मधिल अ.क्र.६ मध्ये नमुद केलेल्या ७ दिवसाच्या कालावधीत जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना ऑनलाईनप्रणालीव्दारे सादर करतील.

(केंद्र शासनाच्या कार्यात्मक मार्गदर्शक सुचनाची प्रत सोबत सलग्न केली आहे. तसेच केंद्र शासनाच्या कार्यात्मक मार्गदर्शक सुचनाची प्रत केंद्र शासनाच्या pmksy.gov.in या संकेतस्थळावरुनही उपलब्ध करुन घेता येईल)

९. तालुका कृषि अधिकारी यांनी कृषि सहाय्यकामार्फत प्रत्येक तीन महिन्यांनंतर प्रत्येक गावात बसविलेले ठिबक सिंचन / तुषार सिंचन संच लाभार्थ्यांची तपशिलवार माहिती त्या गावातील कृषि वार्ताफलकावर प्रसिध्द करावी. यामध्ये लाभार्थ्यांचे नांव, सर्वे नं., ठिबक / तुषार क्षेत्र, पीक व दिलेले अनुदान इत्यादी तपशिल असावा.

१०. शासनाने / खात्याने ठरवुन दिलेली भौतीक / गुणनियंत्रणाबाबतची तपासणी करणे.

११. तालुका कृषि अधिकारी यांनी त्यांचे कार्यक्षेत्रातील सर्व वितरकांच्या मागील महिन्याची साठा नोंदवही त्यापुढील प्रत्येक महिन्याच्या १० तारखेपर्यंत तपासावी. यामध्ये कंपनीकडून आलेले साहित्य व शेतकऱ्यांना विकलेले साहित्य याची पडताळणी करावी. **सादर काम तालुका कृषि अधिकारी कार्यालयातील कृषि अधिकारी यांनी करावे.** तत्पुर्वी वितरक व कंपनी तज्ञ यांनी तो साठा प्रमाणीत करुन नाव व पदनामासह स्वाक्षांकीत करावा. वितरकांच्या साठा नोंदवहीची तपासणी केल्यानंतरच संबंधित वितरकाव्दारे सुक्ष्म सिंचन संच बसविलेल्या शेतकऱ्यांचे अनुदान अदायगीचे प्रस्ताव जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांचेकडे शिफारस करावेत.

साठा नोंदवही तपासले बाबत तालुका कृषि अधिकारी कार्यालयातील कृषि अधिकारी **परिशिष्ट ४** प्रमाणे प्रमाणित करतील आणि तपासणीचा अहवाल **परिशिष्ट ५** प्रमाणे तालुका कृषि अधिकारी यांचेमार्फत जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना सादर करतील.

१२. वरील प्रमाणे सर्व खात्री करुन तालुका कृषि अधिकारी यांनी प्रस्ताव अंतिम करावा.

२. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी -

१. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी लाभार्थ्यांची निवड आणि अनुदानाचे वितरण पारदर्शक पध्दतीने व शासन निर्णयानुसार होईल याची जिल्हास्तरावरून खातरजमा करावी.
२. कृषि आयुक्तालयस्तरावरून पुर्वसंमतीसाठी ई-ठिबक अज्ञावलीवर जिल्हानिहाय दर्शविण्यात आलेले अनुदान अधिनस्त तालुका कृषि अधिकाऱ्यांच्या लॉगइन मध्ये उपलब्ध करून देणे.
३. केंद्र शासनाकडून वेळो वेळी प्राप्त होणारा निधी कृषि आयुक्तालयस्तरावरून जिल्हास्तरावरील PFMS खात्यावर प्राप्त झाल्यानंतर, प्राप्त निधीचे तालुकानिहाय वितरण ई-ठिबक अज्ञावलीवर दर्शविणे.
४. शासन / कृषि आयुक्तालयस्तरावरून सन २०१८-१९ मध्ये नोंदणी व नुतनीकरणास मान्यता दिलेल्या सुक्ष्म सिंचन संच उत्पादकांनी प्राधिकृत केलेल्या वितरक / विक्रेत्यांची जिल्हास्तरावरून सुक्ष्म सिंचन योजनेतर्गत सुक्ष्म सिंचन संच पुरवठा करणेसाठी नोंदणीस मान्यता देणे.
५. तालुका कृषि अधिकारी यांचेकडून ऑनलाईन प्रणालीद्वारे प्राप्त झालेल्या प्रस्तावाची / अनुदान परिगणनेची तपासणी / पडताळणी जिल्हास्तरावर करून लाभधारकास देय असणाऱ्या अनुदानाची रक्कम PFMS प्रणालिशी सलग्न केलेल्या बँक खात्यातून लाभार्थ्यांच्या आधार सलग्न राष्ट्रीयीकृत बँकखात्यामध्ये वर्ग करणे.
६. शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट-अ नुसार ठरवून दिलेल्या वेळापत्रकानुसार जिल्हा व तालुकास्तरावरून योजनेची अंमलबजावणीचे सनियंत्रण करणे.
७. केंद्र / राज्य / महालेखापाल यांच्या लेखापरिक्षण अहवालातील लेखा आक्षेपांची विहित मुदतीत पुर्तता करण्याची जबाबदारी जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांची राहिल.
८. शासनाने / खात्याने ठरवून दिलेली भौतिक व गुणनियंत्रणाबाबतची तपासणी करणे.
९. जिल्हयातील ठिबक सिंचन कार्यक्रमाचे संपूर्ण भौतिक व आर्थिक सनियंत्रण करणे.
१०. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी नवीन विक्रीपश्चात सेवा केंद्रांची १०० टक्के व जुन्या विक्री पश्चात सेवा केंद्रांपैकी किमान १० टक्के सेवा केंद्रांची तपासणी अचानकपणे प्रती वर्षी करावी. (तपासणी अहवालाचे प्रपत्र परिशिष्ट- ६ मध्ये सोबत सलग्न केले आहे)
११. सुक्ष्म सिंचन संचाची उभारणी केलेल्या लाभधारक शेतकऱ्याला विक्री पश्चात सेवा मिळत नसल्याचे निदर्शनास आल्यास, संबंधीत विक्रेता / वितरक व कंपनीवर केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनातील तरतुदीनुसार दंडात्मक कारवाई करण्यात येईल. त्याबाबतचा प्रस्ताव जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी हे विभागीय कृषि सहसंचालक यांच्या मार्फत व त्यांच्या शिफारशीसह कृषि आयुक्तालयास सादर करतील.
१२. कंपनीचे अधिकृत तंज्ञ प्रतिनिधी यांची नावे सविस्तर तपशिल व नमुना स्वाक्षरीसह तालुका कृषि अधिकारी यांना कळविणे.

३. विभागीय कृषि सहसंचालक -

सुक्ष्म सिंचन योजनेतील गुणवत्ता राखण्यासाठी विभागस्तरावर पथकांची स्थापना करून त्यांच्यामार्फत क्षेत्रिय स्तरावर बसविलेल्या कमीत कमी ५% मात्र जास्तीत जास्त २५० सुक्ष्म सिंचन संचाची आंतरविभागीय रॅण्डम पध्दतीने निवड करून तपासणी करावयाची आहे. याचे संपूर्ण सनियंत्रण विभागस्तरावरून करण्यात यावे. यासाठी पुढील प्रमाणे कार्यपध्दती अवलंबावी.

१. राज्यातील एका विभागाने दुस-या विभागातील जिल्हयांतर्गत बसविण्यात आलेल्या सुक्ष्म सिंचन संचाची आंतरविभागीय तपासणी करण्यासाठी खालीलप्रमाणे नियोजन करण्यात आलेले आहे. त्यानुसार संबंधित विभागाने त्याच्यासमोर दर्शविलेल्या विभागाची तपासणी करावयाची आहे.

अ. क्र.	ज्यांनी तपासणी करावयाची तो विभाग	ज्या विभागाची तपासणी करावयाची तो विभाग
१.	ठाणे विभाग	पुणे विभाग
२.	नाशिक विभाग	ठाणे विभाग
३.	पुणे विभाग	कोल्हापूर विभाग

Handwritten signature

अ. क्र.	ज्यांनी तपासणी करावयाची तो विभाग	ज्या विभागाची तपासणी करावयाची तो विभाग
४.	कोल्हापूर विभाग	औरंगाबाद विभाग
५.	औरंगाबाद विभाग	अमरावती विभाग
६.	लातूर विभाग	नाशिक विभाग
७.	अमरावती विभाग	नागपूर विभाग
८.	नागपूर विभाग	लातूर विभाग

२. ज्या विभागाची तपासणी करावयाची त्या विभागाच्या विभागीय कृषि सहसंचालकाने तपासणी पथकास सर्व अभिलेख उपलब्ध करून द्यावेत. तसेच संबंधित क्षेत्रिय अधिकारी/कर्मचारी यांना तपासणीसाठी उपस्थित राहण्याच्या सक्त सूचना द्याव्यात.

३. तपासणी करणा-या विभागाच्या विभागीय कृषि सहसंचालकाने, तपासणी करावयाच्या विभागातील विभागीय कृषि सहसंचालक यांचेशी संपर्क साधून त्यांच्या अधिनस्त असलेल्या प्रत्येक जिल्ह्यात सन २०१८-१९ मध्ये बसलेल्या संचाच्या तपासणीचे नियोजन करावे.

४. सदरची तपासणी दरमहा करून मार्च २०१९ अखेर तपासणी विहित टक्केवारी / संच तपासणी मर्यादेनुसार पुर्ण होईल यादृष्टीने नियोजन करावे.

५. विभागातील सर्व जिल्ह्यांत व सर्व तालुक्यात तपासणी होईल आणि ती तेथे बसलेल्या संचाच्या प्रमाणात असेल याची खात्री करण्याची जबाबदारी तपासणी करणा-या विभागाच्या विभागीय कृषि सहसंचालक यांची राहिल.

६. तपासणी पथक - प्रत्येक विभागात विभागीय कृषि सहसंचालक स्तरावर आंतरविभागीय तपासणी करण्यासाठी खालीलप्रमाणे विशेष पथकांची स्थापना करण्यात यावी.

अ. क्र.	तपासणी पथकातील सदस्य	तपशिल	सदस्य संख्या
१.	अधिक्षक कृषि अधिकारी, विभागीय कृषि सहसंचालक कार्यालय	पथक प्रमुख	
२.	कृषि उपसंचालक/उप विभागीय कृषि अधिकारी	सदस्य	१
३.	तंत्र अधिकारी/तालुका कृषि अधिकारी	सदस्य	१
४.	मंडल कृषि अधिकारी/कृषि अधिकारी	सदस्य	१

७. विभागीय कृषि सहसंचालक कार्यालयातील अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी पथक प्रमुख म्हणून आंतरविभागीय तपासणीचे नियोजन व संनियंत्रण करावे.

८. विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी क्षेत्रिय व कार्यालयीन कामकाजाचा अंदाज घेऊन तपासणी पथकातील सदस्यांची निवड करून तसे आदेश निर्गमित करावेत.

९. विभागीय कृषि सह संचालक यांनी तपासणीचा अहवाल त्यांच्या अभिप्रायासह कृषि आयुक्तालयास प्रत्येक तिमाहीच्या शेवटी सादर करावा. तथापि तपासणीत गंभीर त्रुटी / उणिवा / अनियमितता आढळून आल्या तर त्याबाबतचा अहवाल तातडीने कृषि आयुक्तालयास सादर करावा.

१०. सदर तपासणीसाठी आवश्यक असल्यास तेवढ्यापुरते वाहने भाडेतत्वावर उपलब्ध करून घ्यावेत व त्यासाठीचा खर्च या योजनेच्या त्यांना उपलब्ध करून दिलेल्या आकस्मीक निधीतून भागविण्यात यावा.

११. तपासणी सोबतच्या परिशिष्ट-७ मधील नमुन्यानुसार करण्यात यावी.

१२. विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी अधिनस्त सर्व कर्मचारी/अधिका-यांचे तपासणी अहवाल वेळेवर सादर होतील याचे संनियंत्रण व पाठपुरावा करावा.

१३. विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी त्यांचे विभागातील भौतिक व आर्थिक प्रगतीचे संनियंत्रण करावे.

(Handwritten Signature)

१४. विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी त्यांचे विभागामध्ये शासनाने / विभागाने ठरवून दिलेली भौतिक व गुणवत्तानियंत्रणविषयक तपासणी करणे.

४. कृषि आयुक्तालयस्तरारून तपासणी -

कृषि आयुक्तालयस्तरारून देखिल प्रत्येक विभागातील जिल्हांतर्गत बसविण्यात आलेल्या सुक्ष्म सिंचन संचाची यादृच्छीक (Random) पध्दतीने तपासणी करण्यात येईल.यासाठीचे पथक खालील प्रमाणे राहिल.

अ.क्र.	पदनाम	तपशील
१	कृषि सहसंचालक(फलो)	पथक प्रमुख
२	संबंधित जिल्हयांचे जि.अ.कृ.अ.कार्यालयातील कृ.उ.स.	सदस्य
३	कृषि उपसंचालक(सिंचन)	सदस्य
४	कृषि अधिकारी, कृषि आयुक्तालय	सदस्य

सदर पथकाने वर्षात प्रत्येक विभागातून किमान तीन सुक्ष्म सिंचन संचांची यादृच्छीक(Random) पध्दतीने निवड करून त्याची सखोल तपासणी करावी आणि त्याचा अहवाल त्या-त्या वेळी संचालक(फलो) यांना सादर करावा.

५. कंपनी व वितरकांसाठी सुचना -

- कंपनीने प्राधिकृत केलेल्या विक्रेते / वितरकांना जिल्हास्तरारून सुक्ष्म सिंचन योजनेतर्गत सुक्ष्म सिंचन संच पुरवठा करणेसाठी नोंदणीस मान्यता देण्यात येईल.
- वितरकांकडून शेतकऱ्यांना देण्यात येणाऱ्या बिलाच्या सर्व प्रतीवर शेतकरी / प्रतिनिधीच्या स्वाक्षरी घेऊन स्थळप्रतीवर प्रत मिळाल्याची शेतकऱ्यांची किंवा त्यांच्या प्रतिनिधीची नावासह स्वाक्षरी घेणे बंधनकारक राहिल. तसेच सदरच्या बिलाच्या तीन प्रती करून एक प्रत प्रस्तावासाठी, एक प्रत शेतकऱ्यास व एक प्रत वितरकाने स्वतःच्या दफ्तरी ठेवावी.
- केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनानुसार उत्पादक कंपन्यांना त्यांचे स्वतःचे दरपत्रक लागू करण्यास आणि त्यानुसार बिलींग करण्यास परवानगी देण्यात आली आहे. त्यामुळे वितरक शेतकऱ्यांना ठिबक / तुषार सिंचन संच साहित्य खरेदीचे जे बिल देतील त्या बीलावर प्रत्यक्ष दराबरोबरच कंपनीने शासनास कळविलेले दर सुध्दा नमुद करणे वितरकांना बंधनकारक राहिल जेणे करून शेतकऱ्यांना कंपनीचे मुळ दरही अवगत होतील.

अ. क्र.	सुक्ष्म सिंचन संच घटक / साहित्याचा प्रकार	बॅच क्रमांक	सीएमएल क्रमांक	आकार	मीटर / संख्या	कंपनीने शासनास सादर केलेले दर	प्रत्यक्ष दर	रक्कम
---------	---	-------------	----------------	------	---------------	-------------------------------	--------------	-------

४. वितरकाने शेतकऱ्यांचे शेतावर संच बसविल्यानंतर विक्रीपश्चात सेवा पुरवाव्यात व संचाची निगा घेणेबाबत मार्गदर्शन करावे.

५. कंपनीच्या तज्ञ प्रतिनिधीने(Technical Representative) अर्जदार शेतकऱ्याच्या शेताचे सर्वेक्षण करून पिकाच्या दोन ओळीमधील अंतर, दोन रोपामधील अंतर, पिकनिहाय पाण्याची गरज, माती व पाणी परिक्षण अहवाल तसेच ज्या क्षेत्रावर संच बसवावयाचा आहे त्या क्षेत्राच्या चारही बाजूंचे जीपीआरएस (GPRS) व्दारे सर्वेक्षण करून सुक्ष्म सिंचन संचाचा आराखडा तयार करावा.

६. सुक्ष्म सिंचन संचाचा आराखडा ग्राफ पेपरवर असावा आराखडा " तांत्रिकदृष्ट्या योग्य व आर्थिकदृष्ट्या किफायतशिर " असल्याचे प्रमाणपत्र कंपनीच्या तज्ञ प्रतिनिधीने द्यावे. कंपनीने / कंपनी प्रतिनिधीने सदरचा आराखडा संबंधित शेतकऱ्यास द्यावा.

Yash

७. संबंधित कंपनी प्रतिनिधी व त्यांचे वितरकाने तांत्रिकदृष्ट्या योग्य आराखड्याप्रमाणे संच बसविण्याची कार्यवाही पूर्ण करावी. संचातील घटक हे केंद्र शासनाने विहित केलेल्या बी.आय.एस.(BIS) दर्जाचे असणे बंधनकारक राहिल. शेतकऱ्यांच्या शेतावर सुक्ष्म सिंचन संच बसविल्यानंतर भौगोलीक स्थानांकन (Geo tagging) पध्दतीने शेतकरी / शेतकरी प्रतिनिधी समवेत संचाचे अक्षांश / रेखांश सह फोटो काढून शेतकऱ्यास प्रस्तावासोबत सादर करण्यासाठी उपलब्ध करून देणे अर्निवार्य राहिल.

८. वितरकाने सुक्ष्म सिंचन कार्यक्रम राबविण्यासाठी कृषि विभागातील अधिकारी / कर्मचाऱ्यांना आवश्यक सहकार्य करणे, वेळोवेळी लेखी मागीतलेली माहिती तसेच सुक्ष्म सिंचन संच बसविलेल्या बिलाच्या स्वाक्षरीत / छायांकित प्रती व इतर आवश्यक कागदपत्रे वितरकाने विहित मुदतीत देणे त्यांच्यावर बंधनकारक राहिल.

९. शेतकऱ्यांच्या शेतावर कंपनीमार्फत बसविलेल्या ठिबक सिंचन संचाच्या घटकामध्ये ३ वर्षांच्या कालावधीत काही उत्पादन दोष आढळून आल्यास तो सुस्थितीत करून देण्याची (Performance Warrantee) जबाबदारी वितरक / विक्रेता व कंपनीची राहिल.

१०. तीन वर्षांपर्यंत विक्री पश्चात सेवा देणे कंपनीवर बंधनकारक राहिल.लाभार्थी शेतकऱ्यांना सुक्ष्म सिंचन संचामध्ये उत्पादन दोष / कार्यक्षमते संदर्भात काही तक्रार असल्यास, शेतकऱ्यांना तक्रार करता यावी याकरीता वितरकाने माहिती पुस्तकाबरोबर टोल फ्री क्रमांकही उपलब्ध करून देणे बंधनकारक राहिल.

११. वितरकांनी प्रमाणित साठा नोंदवही ठेवणे बंधनकारक आहे.वितरकांनी त्यांच्या स्तरावर ठेवलेली साठा नोंदवही तालुका कृषि अधिकारी यांच्याकडून प्रमाणित करून घ्यावी व त्यातच वितरकांनी नोंदी घ्याव्यात.

१२. या आर्थिक वर्षामध्ये कंपनीने उत्पादित केलेल्या व त्यांनी राज्यात विक्रीसाठी जिल्हानिहाय प्राधिकृत केलेल्या वितरकांना पुरविलेल्या सुक्ष्म सिंचन संच घटकांची माहिती सोबतच्या परिशिष्ट-८(अ) मध्ये व सुक्ष्म सिंचन संच विक्रीपोटी शासनास जमा केलेल्या वस्तु व सेवा कराची (GST) महीना निहाय माहिती परिशिष्ट-८(ब) मध्ये जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी आणि कृषि आयुक्तालयास सादर करावी.

१३. वितरक / विक्रेत्यांनी आर्थिक वर्षामध्ये त्यांना प्राधिकृत केलेल्या कंपनीकडून विक्रीसाठी वितरीत केलेल्या व त्यांच्या स्तरावर प्राप्त झालेल्या सुक्ष्म सिंचन संच घटकांची माहिती विहित परिशिष्ट-८(क) मध्ये व सुक्ष्म सिंचन योजनेतर्गत शेतकऱ्यांना वितरीत केलेल्या सुक्ष्म सिंचन संच घटकांची माहिती परिशिष्ट-८(ड) मध्ये.(सादरची माहिती वितरकांनी त्यांचेस्तरावर ठेवलेल्या साठा नोंदवहीतील नोंदीवरून उपलब्ध करून द्यावी) तसेच, सुक्ष्म सिंचन संच विक्रीपोटी शासनास जमा करण्यात आलेल्या वस्तु व सेवा कराची (GST) माहिती विहित परिशिष्ट-८(इ) मध्ये दर महिन्याला संबंधित जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना सादर करणे बंधनकारक राहिल.

६. लाभार्थी शेतकऱ्यांकडून अर्ज स्वीकारणे -

१. लाभार्थी शेतकऱ्यांकडून अर्ज फक्त ई-ठिबक अज्ञावलीमध्ये ऑनलाईन प्रणालीद्वारेच स्वीकारण्यात येतील.

२. सुक्ष्म सिंचन योजनेतर्गत सहभागी होऊ इच्छिणाऱ्या लाभार्थी शेतकऱ्यांनी ई-ठिबक अज्ञावलीद्वारे स्वतःची नोंदणी करावी व पुर्वसंमतीसाठी ऑनलाईन अर्जसादर करावा.(सविस्तर कार्यपध्दती संदर्भ क्र.३ वरील शासन निर्णयातील परिच्छेद ६.५ ते ६.१२ मध्ये देण्यात आलेली आहे)

३. लाभार्थींनी ऑनलाईन अर्ज सादर केल्यानंतर स्वयंचलीत संगणकीय प्रणालीद्वारे तालुका कृषि अधिकाऱ्यांकडून सुक्ष्म सिंचन संच बसविण्यासाठी पुर्व संमती देण्यात येईल. संदर्भ क्र.३ वरील शासन निर्णया सोबतच्या परिशिष्ट-अ मधील अ.क्र.३ येथे नमुद केल्यानुसार, पुर्वसंमती प्राप्त झाल्यापासुन ३० दिवसाच्या कालावधीत कृषि विभागाने नोंदणी / नुतनीकरणास मान्यता दिलेल्या सुक्ष्म सिंचन संच

उत्पादक कंपनीमधून त्यांच्या पसंतीच्या सूक्ष्म सिंचन संच उत्पादक कंपनी अथवा त्यांचे प्राधिकृत विक्रेते / वितरक यांचे कडून सूक्ष्म सिंचन संचाची उभारणी करावी. तसेच, संच कार्यान्वीत करून घ्यावा व **बील इनव्हाईस व अनुदान मागणीचा संपूर्ण प्रस्ताव** आवश्यक अभिलेखांच्या प्रतिसह ऑनलाईन प्रणालीद्वारे सादर करावा.

४. लाभार्थी शेतकऱ्यांनी पुर्वसंमती प्राप्त झाल्यानंतर ३० दिवसांच्या कालावधीत सूक्ष्म सिंचन संचाची उभारणी करून बिल इनव्हाईस व अनुदान मागणीचा प्रस्ताव आवश्यक अभिलेखांच्या प्रतिसह ऑनलाईन प्रणालीवर न भरल्यास त्यांची पुर्वसंमती संगणकीय प्रणालीद्वारे आपोआप रद्द होईल. अशा प्रकारे ज्या लाभार्थीचा अर्ज रद्द होईल त्यांना पुनःश्च नव्याने अर्ज करण्याची संधी उपलब्ध राहिल.

५. सूक्ष्म सिंचन संच बसविण्यापुर्वी शेतकऱ्याने त्यांच्या पसंतीनुसार निवडलेल्या उत्पादक कंपनी किंवा त्यांचे प्रतिनिधीबरोबर करार करणे आवश्यक आहे.

६. अनुदान प्रस्तावासाठी आवश्यक कागदपत्रे -

१. शेतकऱ्याने केलेल्या ऑनलाईन अर्जाची प्रत
२. पुर्वसंमती पत्र
३. ७/१२ उतारा (मालकी हक्कासाठी)
४. ८ - अ उतारा (एकूण क्षेत्राच्या माहितीसाठी)
५. आधार कार्ड सत्यप्रत
६. आधार लिंक राष्ट्रीयकृत बँक खात्याच्या पासबुकची सत्यप्रत
७. कंपनी प्रतिनिधीने तयार केलेला सूक्ष्म सिंचन आराखडा व प्रमाणपत्र (**परिशिष्ट-१०**) आणि भौगोलीक स्थानांकन (GEO tagging) पध्दतीने लाभार्थी नोंदणी संदर्भातील शेतकरी/शेतकरी प्रतिनिधी समवेत संचाचे अक्षांश/रेखांशसह फोटोची प्रत.
८. बिलाची मुळ प्रत (टॅक्स इनव्हाईस)
९. शेतकऱ्यांचे हमीपत्र (विहित नमुना सोबत **परिशिष्ट - ९** मध्ये सहपत्रीत केला आहे)

७. सर्वसाधारण सुचना -

७.१ तुषार सिंचन संचाच्या पाईपवर एम्बॉसींग -

तुषार सिंचन संच हा एका जागेवरून दुसरीकडे सहज हलविता येण्यासारखा असतो. लाभधारक शेतकऱ्यांकडे प्रत्यक्ष संचाची तपासणी करताना हा संच दुसऱ्या शेतकऱ्यांकडून आणला जाऊ नये व त्यामुळे एका संचावर दोन वेळा अनुदान दिले जाऊ नये म्हणून तुषार संचाचे पाईपच्या जोडावर, फिमेल पार्टवर एम्बॉसींग करून पुढीलप्रमाणे मजकूर लिहावा “ **शेतकऱ्यांचे नाव, गाव, संच बसविल्याचे वर्ष व सूक्ष्म सिंचन संच उत्पादक कंपनी** ”. सदरचा मजकूर ठळकपणे व सहजपणे वाचता (normal eyesight) येईल असा सुस्पष्टपणे वितरकाकडून संच हस्तांतरित करण्यापुर्वी कोरून टाकण्यात यावा. कोरल्यानंतर त्यावर रंग द्यावा. मजकूर कोरतांना शक्यतो साधे मशीनद्वारे कोरावा. मजकूर सहजासहजी नष्ट होणार नाही अशा स्वरूपात असावा. हा मजकूर लिहिला आहे याबाबतची क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांनी त्यांच्या मोक्या तपासणीच्या वेळी खात्री करावी व त्याची नोंद मोक्या तपासणी अहवालात घ्यावी. मोक्या तपासणीत वरील प्रमाणे एम्बॉसींग आढळले नाही तर मोक्या तपासणी करणाऱ्या अधिकाऱ्याने अशा संचाचे अनुदान अदा करू नये अशी शिफारस करावी.

७.२ सूक्ष्म संच घटकांचे बिल व बिलींग

१. केंद्र शासनाने दोन ओळी व दोन रोपांमधील अंतरासाठी क्षेत्रनिहाय ठिबक संचाच्या लॅटरलच्या अंतरानुसार क्षेत्रनिहाय संचासाठी सुचक साहित्य गरज (Indicative Material Requirement) ठरवून दिलेली आहे. शक्यतो त्याप्रमाणे संच उभारणी करून वितरकांनी शेतकऱ्यांना बिल देणे अपेक्षित आहे. वितरकांनी शेतकऱ्यांना पक्की बिले द्यावीत. आगाऊ कच्ची बिले शेतकऱ्यांना देऊ नयेत. संचासाठी निर्धारित केलेले साहित्याव्यतिरिक्त इतर बाबींच्या अथवा घटकांच्या किंमतींचा अंतर्भाव बिलात करू नये.

वाहतूक व जोडणी खर्च उत्पादक कंपन्यानी करावयाचा आहे. यासाठी कंपन्यानी किंवा वितरकांनी शेतकऱ्यांकडून जास्तीची रक्कम घेवू नये.

२. बिलामध्ये प्रमुख घटकाचा (उदा. लॅटरल, पाईप, फिल्टर इ.) बॅच नंबर नमूद करणे आवश्यक आहे.
३. शासनाने निर्धारित केलेल्या विविध लॅटरल अंतरांसाठी निश्चित केलेल्या संच उभारणी खर्च मर्यादेपेक्षा कमी किंमतीचे बील असेल, तर घटकांची खात्री करुन बिलाच्या रक्कमेवर अनुदानाची परिगणना करावी. मात्र विविध लॅटरल अंतरांसाठी निश्चित केलेल्या संच उभारणी खर्च मर्यादेपेक्षा जास्त किंमतीचे बील असेल, तर घटकांची खात्री करुन संबंधीत लॅटरल अंतरांसाठी शासनाने निर्धारित केलेल्या संच उभारणी खर्च मर्यादा रक्कमेवर अनुदान परिगणना करावी. कोणत्याही परिस्थितीत जास्तीचे अनुदान अदा होणार नाही याची दक्षता घ्यावी.

४. केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनानुसार उत्पादक कंपन्यांना त्यांचे स्वतःचे दरपत्रक लागू करण्यास आणि त्यानुसार बिलींग करण्यास परवानगी देण्यात आली आहे. त्यामुळे वितरक शेतकऱ्यांना ठिबक / तुषार सिंचन संच साहित्य खरेदीचे जे बील देतील त्या बीलावर प्रत्यक्ष दराबरोबरच कंपनीने शासनास कळविलेले दर सुध्दा नमूद करणे बंधनकारक राहिल जेणे करुन शेतकऱ्यांना कंपनीचे मुळ दरही अवगत होतील.

अ. क्र.	सुक्ष्म सिंचन संच घटक / साहित्याचा प्रकार	बॅच क्रमांक	सीएमएल क्रमांक	आकार	मीटर / संख्या	कंपनीने शासनास सादर केलेले दर	प्रत्यक्ष दर	रक्कम
---------	---	-------------	----------------	------	---------------	-------------------------------	--------------	-------

७.३ क्षेत्रिय तपासणी -

योजनेची अंमलबजावणी यशस्वीरित्या होण्याच्या दृष्टिने सोबतच्या विहित परिशिष्ट-७ मधिल नमुन्यात खालील प्रमाणात तपासणी करण्यात यावी.

१. मंडल कृषि अधिकारी	-	२५ टक्के किंवा १५० संच / वर्ष
२. तालुका कृषि अधिकारी	-	१० टक्के किंवा ८० संच / वर्ष
३. उपविभागीय कृषि अधिकारी	-	३ टक्के किंवा ६० संच / वर्ष
४. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी	-	५ संच / माहे
५. विभागीय कृषि सह संचालक	-	२ संच / माहे
६. कृषि सहसंचालक(फलोत्पादन)	-	२ संच / माहे
६. संचालक फलोत्पादन	-	१ संच / माहे

८. गुणवत्ता नियंत्रण -

ठिबक/तुषार सिंचन संच घटकांचे साहित्य बी.आय.एस.(BIS) दर्जाचे असणे अत्यंत आवश्यक आहे. यासाठी केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनानुसार सुक्ष्म सिंचन संच उत्पादक व पुरवठादारास नोंदणीस आणि सुक्ष्म सिंचन योजनांतर्गत सुक्ष्म सिंचनाची कामे करण्यास मान्यता देण्यात आली आहे. बीआयएस या संस्थेकडून प्रमाणपत्र धारकाचे नमुने घेतले जात असतात व गुणवत्ता नियंत्रणाची काळजी घेतली जाते. कृषि विभागातील क्षेत्रिय अधिकाऱ्यांमार्फत सुध्दा नमुने काढून तपासणी करवून घेण्याची कार्यवाही गेल्या काही वर्षांपासून सुरु आहे.

केंद्र शासनाने दि.२५/०८/२०१७ अन्वये प्रधानमंत्री कृषि सिंचाई योजनेंतर्गत प्रति थेंब अधिक पीक घटकांतर्गत सुक्ष्म सिंचन योजनेच्या अंमलबजावणी संदर्भात कार्यात्मक मार्गदर्शक(Working Guideline) सुचना निर्गमित केलेल्या आहेत. केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनामधिल परिच्छेद - १७ मध्ये गुणवत्ता नियंत्रणाबाबत सविस्तर सुचना दिलेल्या आहेत. यामध्ये सुक्ष्म सिंचन योजनेंतर्गत बसविण्यात आलेल्या सुक्ष्म सिंचन संचाची क्षेत्रिय तपासणी आणि वेळो वेळी करावयाच्या पहाणि तसेच, सुक्ष्म सिंचन संच घटकांचे नमुने काढण्यासाठी राज्यस्तरीय मंजूरी समितीने संयुक्त तपासणी चमु तयार.

करण्याच्या सुचना आहेत. त्यानुसार प्रधानमंत्री कृषि सिंचाई योजनेच्या दिनांक १६/०८/२०१७ रोजीच्या चौथ्या राज्यस्तरीय मंजूरी समितीच्या बैठकमध्ये खालील प्रमाणे चमु गठीत करण्यास राज्यस्तरीय मंजूरी समितीने मान्यता दिलेली आहे.

१. कृषि उपसंचालक, जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी कार्यालय	-	चमु प्रमुख
२. संबंधित मंडल कृषि अधिकारी	-	सदस्य
३. कंपनीचा अधिकृत प्रतिनिधी	-	सदस्य
४. कंपनीचे अधिकृत विक्रेते / वितरक	-	सदस्य

उपरोक्त पार्श्वभूमी व केंद्र शासनाच्या सुचना विचारात घेवून चालू आर्थिक वर्षामध्ये प्रधानमंत्री कृषि सिंचाई योजनेतर्गत केंद्र पुरस्कृत सुक्ष्म सिंचन योजना तसेच, मराठवाडा विभागातील ८ जिल्ह्यांसाठी १०० % राज्य पुरस्कृत सुक्ष्म सिंचन योजनेतर्गत बसविण्यात आलेल्या सुक्ष्म सिंचन संच घटकांचे नमुने काढण्यासाठी खालील प्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत.

१. सुक्ष्म सिंचन संच घटकाचे तीन नमुने तपासणी चमुने संयुक्तपणे तपासणीसाठी काढावेत.
२. सुक्ष्म सिंचन बसविल्यापासून तीन वर्षांच्या कालावधित सदर चमुने क्षेत्रियस्तरावरून कालबध्दरित्या यादृच्छीक पध्दतीने (random) सुक्ष्म सिंचन संच घटकांचे नमुने घ्यावेत.
३. सदर नमुने विहित **परिशिष्ट- ११ नुसार** योग्यरित्या नमुन्याचे वर्णनदर्शक तपशिल नमुद करून स्वाक्षरीत करावेत आणि त्यानंतरच नमुने सिलबध्द करावेत. यापैकी **एक नमुना** तपासणीसाठी अधिकृत प्रयोगशाळांकडे **कृषि उपसंचालक**, जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी कार्यालय यांनी पाठवून तपासून घ्यावेत, **दुसरा नमुना** जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी कार्यालयातील **कृषि उपसंचालक** यांनी त्याचे कार्यालयस्तरावर जतन (in the custody of nodal officer) करावा. उर्वरीत एक नमुना **सुक्ष्म सिंचन संच उत्पादक कंपनी प्रतिनिधीकडे** जतन करण्यासाठी देण्यात यावा. त्याची रितसर पावती **कृषि उपसंचालक** यांनी कंपनी प्रतिनिधीकडून घ्यावी व त्यांचेस्तरावर जतन करावी.
४. सुक्ष्म सिंचन संचातील सर्व महत्वाच्या घटकांचे नमुने (विशेषतः पाईप्स / नळी (Pipes & tubing) काढावेत.
५. बॅचनंबरसह नमुने काढणे अनिवार्य (Mandatory) राहिल.
६. **नमुना कोठून घ्यावा** - राज्यस्तरीय सुक्ष्म सिंचन समितीने ज्या उत्पादकांना मान्यता दिलेली आहे अशा उत्पादकांच्या कारखाना ते शेतकऱ्यांच्या शेतावर संच बसविणे या साखळीमधून नमुने घ्यावेत. **यामध्ये प्राधान्याने शेतकऱ्यांच्या शेतातूनच नमुने काढावेत.** शेतातून नमुने काढणे शक्य नसल्यास तसे कारण नमुद करून जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांच्या परवानगीने उत्पादकांच्या कारखान्यातून / गोडावूनमधून व त्यांचे प्राधिकृत वितरकांकडून नमुने घ्यावेत. मुख्यतः उत्पादकाकडून नमुना घेतेवेळी उपलब्ध असलेल्या वेगवेगळ्या लॉटची यादी मिळवावी व त्यामध्ये रॅन्डम पध्दतीने लॉटमधून खालील दिलेल्या प्रमाणात नमुने घ्यावेत. नमुना उत्पादक कंपनी प्रतिनिधी / वितरक व विक्रीपश्चात सेवा केंद्राचे प्रमुख यांचे समक्ष घ्यावा व तो नमुना त्यांचे समक्ष सीलबंद करावा. त्यावर चमुतील सदस्यांसह उपस्थित सर्व प्रतिनिधीची स्वाक्षरी घ्यावी.

ठिबक / तुषार संच घटकांचा नमुना परिमाण

अ. क्र.	ठिबक/तुषार घटकाचे नाव	बीआयएस क्रमांक	तपासणी	आवश्यक परिमाण मीटर/संख्या
१.	लॅटरल	१२७८६	1. Identification & composition analysis 2. Thickness	१५ मीटर
२.	इमिटींग पाईप (इनलाईन)	१३४८८	3. Pressure Test 4. Dimensions	५० मीटर

अ. क्र.	ठिबक/तुषार घटकाचे नाव	बीआयएस क्रमांक	तपासणी	आवश्यक परिमाण मीटर/संख्या
३.	एचडीपीई पाईप	४९८४ आणि १४१५१ (भाग-२)	1. Identification & composition analysis 2.Thickness 3.Pressure Test 4.Dimensions	१ मीटर
४.	पीव्हीसा पाईप्स (UPVC Pipes IS: 4985)	४९८५	1. Identification & composition analysis 2.Thickness 3.Pressure Test 4.Dimensions	१ मीटर
५.	इमीटर (ड्रीपर)	१३४८७	1. Identification & composition analysis 2. Flow rate	५० नग

७. शेतकऱ्यांच्या शेतावरून नमुना काढण्याची पध्दत -

- शेतकऱ्यांच्या शेतावर ठिबक/तुषार संच बसविलेनंतर संयुक्त तपासणी चमुने शेतकऱ्याकडील ठिबक/तुषार सिंचन संचाच्या घटकाचा नमुना घ्यावा.
- शेतकऱ्यांच्या शेतावर नमुना काढताना रॅन्डम पध्दतीचा अवलंब करावा. संयुक्त तपासणी चमुने जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांचेकडून त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील ठिबक/तुषार संच बसविलेल्या शेतकऱ्यांची यादी प्राप्त करावी. सदरची यादी कंपनीनिहाय असावी, प्राप्त केलेल्या यादीतून रॅन्डम पध्दतीने शेतकऱ्यांच्या नावाची निवड करावी व निवडलेल्या शेतकऱ्यांच्या शेतातील नमुना काढावा.
- ज्या शेतकऱ्यांच्या शेतावरील नमुना घेण्यात येणार आहे, अशा शेतकऱ्यांच्या उपस्थितीत नमुना काढावा. स्वतः शेतकरी उपस्थित राहू न शकल्यास शेजारचे शेतकरी यांचे समक्ष नमुना काढावा. अपवादात्मक परीस्थितीमध्ये अशावेळी कंपनी / वितरक यांचे प्रतिनिधी यांचेसमक्ष नमुना काढावा. असा नमुना काढल्यानंतर सिलबंद करावा व त्यावर संबंधित शेतकरी / प्रतिष्ठित नागरिक यांची स्वाक्षरी घ्यावी.

८. नमुना सिलबंद करणेची पध्दती -

- लॅटरलचे / इमिटिंग पाईपचे नमुने काढल्यानंतर त्याची योग्य गुंडाळी करावी, गुंडाळी करताना ते चेपले जाणार नाहीत अशा बेताने गोल गुंडाळी करावी व गोल गुंडाळी केल्यानंतर त्याला सुतीपट्टीने व्यवस्थित गुंडाळावे. सर्व बाजूने सुतीपट्टीने गुंडाळल्यानंतर ज्याठिकाणी गुंडाळी संपेल तेथे सुतीपट्टीच्या गाठीवर लाखेचे सील करावे.

ड्रीपरचे नमुने सुती कापडी पिशवीत घालून ती पिशवी सीलबंद करावी (ड्रीपरचे नमुने शेतातून घेताना ते वेगवेगळ्या ठिकाणावरून घेण्यात यावेत)

- सीलबंद केलेली लॅटरल / इमिटिंग पाईपचे गुंडाळी व ड्रीपरचे पिशवीमध्ये परिशिष्ट-११ प्रमाणे तयार केलेले माहिती पत्रक, काढलेला नमुना सीलबंद करताना कापडी पिशवीत न टाकता जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी कार्यालयस्तरावर स्वतंत्र नस्ती मध्ये जतन करावे. तसेच, त्याची एक प्रत कंपनी प्रतिनिधीसही उपलब्ध करून देण्यात यावी.

- शेतकऱ्यांच्या शेतातून काढलेला नमुना स्वच्छ धुवावा. असे नमुने शेतकऱ्यांच्या शेतातून काढले याबाबतचा उल्लेख परिशिष्ट-११ मध्ये करावा, म्हणजे तपासणी करताना संबंधित प्रयोगशाळा योग्य ती काळजी घेऊ शकेल.

४. शेतकऱ्यांच्या शेतातून नमुना काढल्यानंतर शेतकऱ्यांचा संच बंद होणार नाही, याची शक्यता काळजी घ्यावी. ज्या ठिकाणातून नमुने काढले असतील अशा ठिकाणी संबंधित वितरकाकडून नवे साहित्य बसवून घ्यावे व संच संबंधित वितरकाकडून तातडीने कार्यान्वीत करून घ्यावा. नमुना काढलेल्या ठिकाणी पुन्हा साहित्य बसवून देण्याची जबाबदारी संबंधित वितरकाची राहिल.

५. एचडीपीई व पीव्हीसी पाईपचे नमुन्यांच्या बाबतीत उपरोक्त १ ते ३ प्रमाणे कार्यपध्दती अवलंबावी.

९. तपासणी चमू प्रमुखाने काढलेल्या नमुन्यांची नोंद परिशिष्ट-१२ मधील नोंदवहीत घ्यावी. कृषि आयुक्तालयाकडून कळविण्यात आलेल्या सुक्ष्म सिंचन संच उत्पादकनिहाय प्रत्येक घटकाचा सीएमएल नंबर काढलेल्या नमुन्याशी पडताळून पहावा.

१०. तपासणी संस्थेकडे नमुने पाठवताना संस्थेस पाठवावयाच्या पत्रामध्ये नमुन्याचा कोड व सुक्ष्म सिंचन संच घटकाचा तांत्रिक तपशिलच (Technical specification) पाठवावा. गोपनीयतेच्या दृष्टीने कोणत्याही परिस्थितीत परिशिष्ट-११ तपासणी संस्थेस पाठविण्यात येवू नये. सिल केलेल्या नमुन्यावर (कापडी गुंडाळी) मार्कर पेनव्दारे केवळ नमुन्याचा कोड क्रमांक व बीआयएस क्रमांक ठळकपणे नमुद करावा.

११. तपासणी संस्थेकडे पाठवावयाच्या तपशिलाचा नमुना सोबत प्रपत्र-१३ मध्ये देण्यात आलेला आहे.

१२. नमुन्याला कोड देण्याची पध्दती सोबत परिशिष्ट-१४ मध्ये देण्यात आलेली आहे. त्याचा तपशिल पुढील प्रमाणे देण्यात येत आहे.

• नमुना कोड - MI LT PN-001-18-19

यामध्ये म्हणजे MI - Micro Irrigation, LT- Lateral, PN - जिल्हाचे संक्षेपन(पुणे जिल्हा), ००१ - नोंदवहीतील क्रमांक व १८-१९ वर्ष दर्शविते.

१३. नमुना कोडमध्ये जिल्हयाचे संक्षेपन किमान २ व कमाल ३ अद्याक्षराच्या मर्यादेत असावे.(उदा. नंदुरबार - NDB, अहमदनगर - AMD, बीड - BD इत्यादी)

१४. नमुने काढणे सिलबंद करणे तसेच नमुने काढण्यासाठी क्षेत्रस्तरावरील प्रवासासाठीचा खर्च जिल्हास्तरावर सुक्ष्म सिंचन योजनेंतर्गत उपलब्ध असलेल्या आकस्मिक निधीतून खर्च करावा.

१५. काढण्यात आलेल्या नमुन्यांचा तपशिल सोबतचे परिशिष्ट-१५ मध्ये दर महिन्याला जिल्हास्तरावरील कृषि उपसंचालक यांनी कृषि आयुक्तालयास सादर करावा.

९. उपयोगिता प्रमाणपत्र -

१. प्राप्त निधीचे उपयोगिता प्रमाणपत्र जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी विभागीय कृषि सहसंचालक यांचे प्रतिस्वाक्षरीसह आयुक्तालयास सादर करावे. केंद्र शासनास सादर करण्यात येणारे आंग्लभाषिय उपयोगिता प्रमाणपत्र जीएफआर १९-अे नूसार सादर करण्यात यावे.

२. उपलब्ध करून दिलेला निधी तात्काळ खर्च करावा व त्याप्रमाणे उपयोगिता प्रमाणपत्र विहित अहवालासह सादर करावे. हे उपयोगिता प्रमाणपत्र सादर झाल्याशिवाय पुढील निधी वितरीत केला जाणार नाही. हे प्रमाणपत्र देताना मासिक खर्चाचे विवरणपत्राशी पडताळून पहाण्याची जबाबदारी जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी व विभागीय कृषि सहसंचालक यांची राहिल. यामध्ये तफावत राहणार नाही याची दक्षता घ्यावी.

१०. लेखा परिक्षित उपयोगिता प्रमाणपत्र -

१. योजनेंतर्गत प्राप्त होणाऱ्या निधीचे लेखा परिक्षित उपयोगिता प्रमाणपत्र आर्थिक वर्ष पूर्ण होताच केंद्र शासनास सादर करावयाचे असते. याकरीता योजनेतील जमा-खर्चाचे सविस्तर लेखा परिक्षण करण्यासाठी आवश्यक ते अभिलेख वेळो वेळी अद्ययावत करण्याबाबतची जबाबदारी जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांची राहिल.

२. लेखांकन व लेखापरीक्षण करण्यासाठी स्वतंत्र सनदी लेखापालाची नियुक्ती जिल्हास्तरावरून करावी.
३. जिल्हास्तरावरून लेखे तपासणी / लेखा परिक्षण करून घेवून केंद्र व राज्य हिस्सा निधीचे लेखा परिक्षीत उपयोगिता प्रमाणपत्र जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी व सनदिलेखापालांच्या संयुक्त स्वाक्षरीने आयुक्तालयास सादर करावे.
४. लेखांकन व लेखापरीक्षण करण्यासाठी येणारा खर्च योजनेसाठी प्राप्त आकस्मिक निधीमधून भागविण्यात यावा.

११. प्रशासकीय व संकिर्ण खर्च -

सुक्ष्म सिंचन योजनेतर्गत ५ टक्के प्रशासकीय खर्चासाठी राखून ठेवण्यात आलेल्या निधीचे वितरण करण्यात आलेले आहे. त्यानुसार प्रशासकीय खर्चासाठी उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या निधीचे विभागीय कृषि सहसंचालक - ५%, जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी - २० % आणि तालुका कृषि अधिकारी - ७५ % याप्रमाणे वाटप करण्यात यावे.

सदरच्या सुचना केंद्र व राज्य शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार निर्गमित करण्यात येत असून योजनेची अंमबजावणी करतांना अडचणी निर्माण झाल्यास केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचना अंतीम समजण्यात याव्यात. उपरोक्त सुचना केंद्र शासन, राज्य शासन निर्णयांच्या व वेळोवेळी दिलेल्या पत्राच्या अधीन राहून निर्गमित करण्यात आलेल्या आहेत. यामध्ये काही शंका, अडचणी व इतर काही मुद्दे उपस्थित झाल्यास मूळ शासन निर्णय,पत्र,सुचना इ.अंतिम राहतील त्यानुसार कार्यवाही करावी.

सोबत : वरील प्रमाणे

संचालक, फलोत्पादन
कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे-५

- १) मा.अपर मुख्य सचिव(कृषि), कृषि व पदुम विभाग मंत्रालय, मुंबई-३२ यांना माहितीस्तव सादर.
- २) विभागीय कृषि सहसंचालक(सर्व) यांना माहितीस्तव व पुढील योग्य कार्यवाहीस्तव
- ३) संचालक(सर्व) कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- ४) कृषि सहसंचालक(सर्व) कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

परिशिष्ट - १

प्रधानमंत्री कृषि सिंचाई योजना - प्रति थैब अधिक पिक जिल्हा निहाय वार्षिक कृति आराखडा

PMKSY - Annual Action Plane 2018-19									
Sr. No.	District	Physical Target (Ha.)							Grand Total
		Sprinkler			Drip			Bamble & Lower Wardha Irrigation Project	
		Hort.	Agril.	Total	Hort.	Agril.	Total		
1	2	6	7	8	9	10	11	12	14
1	Thane	0	0	1	21	82	103	0	104
2	Palghar	0	0	0	6	22	28	0	28
3	Raigad	0	0	0	2	7	9	0	9
4	Ratnagiri	4	6	9	19	76	95	0	104
5	Sindhudurg	1	2	3	11	42	53	0	56
	Div. Total	5	8	13	57	230	287	0	300
6	Nashik	479	720	1199	1175	4699	5873	0	7072
7	Dhule	72	108	179	938	3753	4691	0	4870
8	Nandurbar	78	117	194	315	1261	1576	0	1770
9	Jalgaon	262	393	655	2005	8020	10025	0	10680
	Div. Total	891	1337	2228	4433	17732	22165	0	24392
10	Ahmednagar	1229	1845	3074	1567	6267	7833	0	10908
11	Pune	202	303	505	1085	4341	5427	0	5932
12	Solapur	246	369	615	1769	7075	8844	0	9458
	Div. Total	1677	2517	4194	4420	17683	22104	0	26298
13	Sangli	134	201	334	1053	4212	5265	0	5599
14	Satara	173	259	432	627	2509	3136	0	3568
15	Kolhapur	16	24	40	259	1037	1296	0	1336
	Div. Total	322	484	806	1939	7758	9697	0	10503
16	Aurangabad	733	1101	1834	1519	5253	6566	0	8401
17	Jalna	1953	2933	4886	1347	5388	6735	0	11621
18	Beed	1212	1820	3031	842	3368	4210	0	7241
	Div. Total	3898	5853	9752	3502	14009	17511	0	27263
19	Latur	2221	3335	5557	519	2075	2594	0	8151
20	Osmanabad	1534	2303	3837	650	2601	3252	0	7088
21	Nanded	1570	2358	3928	584	2336	2920	0	6848
22	Parbhani	1472	2210	3681	652	2608	3259	0	6941
23	Hingoli	2485	3731	6216	279	1114	1393	0	7609
	Div. Total	9282	13937	23219	2683	10735	13418	0	36637
24	Amravati	4427	6646	11073	592	2366	2958	0	14031
25	Buldhana	2945	4422	7368	823	3294	4117	0	11485
26	Akola	3739	5614	9353	278	1114	1392	0	10745
27	Washim	3898	5853	9752	135	538	673	0	10424
28	Yavatmal	6765	10158	16923	260	1042	1302	0	18225
	Div. Total	21775	32694	54468	2088	8354	10442	0	64911
29	Nagpur	1208	1814	3022	209	838	1047	0	4069
30	Wardha	2372	3561	5933	207	827	1034	0	6967
31	Bhandara	28	43	71	12	47	59	0	130
32	Chandrapur	1085	1578	2663	42	169	211	0	2874
33	Gondia	6	9	15	20	82	102	0	117
34	Gadchiroli	2	3	5	2	6	8	0	13
	Div. Total	4702	7008	11710	492	1969	2461	0	14171
	Comm. Level	0	0	0	0	0	0	13059	13059
	Total M.S.	42552	63838	106390	19615	78470	98085	13059	217534

Handwritten signature/initials

Sr. No.	District	Physical Target (No. of farmer)							Grand Total
		Sprinkler			Drip			Bembla & lower Wardha Irrigation Project	
		Hort.	Agril.	Total	Hort.	Agril.	Total		
1	2	15	16	17	18	19	20	21	23
1	Thane	0	1	1	23	94	117	0	118
2	Paighar	0	0	0	6	25	31	0	31
3	Raigad	0	0	0	2	8	10	0	10
4	Ratnagiri	6	8	14	22	86	108	0	122
5	Sindhudurg	2	2	4	12	48	60	0	64
	Div. Total	8	11	19	65	262	327	0	346
6	Nashik	719	1079	1798	1338	5351	6689	0	8487
7	Dhule	108	161	269	1068	4274	5342	0	5611
8	Nandurbar	117	175	292	359	1436	1794	0	2086
9	Jalgaon	393	589	982	2283	9134	11417	0	12399
	Div. Total	1336	2004	3340	5049	20194	25243	0	28583
10	Ahmednagar	1844	2766	4609	1784	7137	8921	0	13530
11	Pune	303	454	757	1236	4944	6180	0	6938
12	Solapur	369	553	921	2014	8057	10072	0	10993
	Div. Total	2515	3773	6288	5035	20139	25173	0	31461
13	Sangli	200	301	501	1199	4797	5996	0	6497
14	Satara	259	389	648	714	2858	3572	0	4220
15	Kolhapur	24	36	60	295	1180	1476	0	1535
	Div. Total	483	725	1209	2209	8835	11043	0	12252
16	Aurangabad	1100	1650	2750	1496	5983	7478	0	10229
17	Jalna	2930	4395	7325	1534	6137	7671	0	14996
18	Beed	1818	2727	4545	959	3835	4794	0	9339
	Div. Total	5848	8772	14620	3989	15954	19943	0	34563
19	Latur	3332	4999	8331	591	2364	2955	0	11286
20	Osmanabad	2301	3451	5752	741	2963	3703	0	9455
21	Nanded	2356	3534	5890	665	2660	3325	0	9215
22	Parbhani	2208	3312	5519	742	2970	3712	0	9231
23	Hingoli	3728	5592	9320	317	1269	1586	0	10906
	Div. Total	13925	20887	34812	3056	12225	15281	0	50093
24	Amravati	6640	9961	16601	674	2695	3369	0	19970
25	Buldhana	4418	6628	11046	938	3751	4689	0	15735
26	Akola	5609	8414	14023	317	1268	1585	0	15609
27	Washim	5848	8772	14620	153	613	766	0	15386
28	Yavatmal	10149	15223	25372	297	1187	1483	0	26855
	Div. Total	32665	48998	81663	2378	9514	11892	0	93555
29	Nagpur	1812	2719	4531	239	954	1193	0	5724
30	Wardha	3558	5337	8896	235	942	1177	0	10073
31	Bhandara	43	64	107	13	54	67	0	174
32	Chandrapur	1628	2441	4069	48	193	241	0	4310
33	Gondia	9	13	22	23	93	117	0	139
34	Gadchiroli	3	5	8	2	7	9	0	17
	Div. Total	7053	10580	17633	561	2243	2803	0	20436
	Comm. Level	0	0	0	0	0	0	14365	14365
	Total M.S.	63833	95750	159583	22341	89366	111707	14365	285655

[Handwritten Signature]

Sr. No.	District	Financial Target (Rs. In Lakhs)											Grand Total
		Sprinkler			Drip			Bembla & lower Wardha Irrigation Proj.	Total Subsidy Part	State Share	Central		
		Hort.	Agril.	Total	Hort.	Agril.	Total				Subsidy	Contingencies	
1	2	24	25	26	27	28	29	30	32	33	34	35	36
1	Thane	0	0	0	8	34	42	0	42	17	25	1	43
2	Palghar	0	0	0	2	9	11	0	11	5	7	0	12
3	Raigad	0	0	0	1	3	4	0	4	1	2	0	4
4	Ratnagiri	1	1	2	8	31	39	0	41	16	24	1	42
5	Sindhudurg	0	0	0	4	17	22	0	22	9	13	1	23
	Div. Total	1	1	2	24	94	118	0	120	48	72	3	123
6	Nashik	86	129	216	482	1926	2408	0	2624	1050	1574	70	2694
7	Dhule	13	19	32	385	1539	1923	0	1955	782	1173	52	2008
8	Nandurbar	14	21	35	129	517	646	0	681	272	409	18	699
9	Jalgaon	47	71	118	822	3288	4110	0	4228	1691	2537	113	4341
	Div. Total	160	240	401	1817	7270	9087	0	9488	3795	5693	254	9742
10	Ahmednagar	221	332	553	642	2569	3212	0	3765	1506	2259	101	3865
11	Pune	36	55	91	445	1780	2225	0	2316	926	1389	62	2378
12	Solapur	44	66	111	725	2901	3626	0	3736	1495	2242	100	3836
	Div. Total	302	453	755	1812	7250	9062	0	9817	3927	5890	263	10080
13	Sangli	24	36	60	432	1727	2159	0	2219	887	1331	59	2278
14	Satara	31	47	78	257	1029	1286	0	1364	545	818	36	1400
15	Kolhapur	3	4	7	106	425	531	0	538	215	323	14	553
	Div. Total	58	87	145	795	3151	3976	0	4121	1648	2472	110	4231
16	Aurangabad	132	198	330	538	2134	2692	0	3022	1209	1813	81	3103
17	Jalna	352	527	879	552	2209	2761	0	3640	1456	2184	97	3738
18	Beed	218	327	545	345	1381	1726	0	2271	909	1363	61	2332
	Div. Total	702	1053	1754	1436	5744	7179	0	8934	3574	5360	239	9173
19	Latur	400	600	1000	213	851	1064	0	2063	825	1238	55	2119
20	Osmanabad	276	414	690	267	1067	1333	0	2023	809	1214	54	2078
21	Nanded	283	424	707	239	958	1197	0	1904	761	1142	51	1955
22	Parbhani	265	397	662	267	1069	1336	0	1999	799	1199	53	2052
23	Hingoli	447	671	1118	114	457	571	0	1689	676	1014	45	1735
	Div. Total	1671	2506	4177	1100	4401	5501	0	9679	3872	5807	259	9938
24	Amravati	797	1195	1992	243	970	1213	0	3205	1282	1923	86	3291
25	Buldhana	530	795	1326	338	1350	1688	0	3014	1205	1808	81	3094
26	Akola	673	1010	1683	114	457	571	0	2254	901	1352	60	2314
27	Washim	702	1053	1754	55	221	276	0	2030	812	1218	54	2085
28	Yavatmal	1218	1827	3045	107	427	534	0	3579	1431	2147	96	3674
	Div. Total	3920	5880	9800	856	3425	4281	0	14081	5632	8449	377	14458
29	Nagpur	217	326	544	86	343	429	0	973	389	584	26	999
30	Wardha	427	640	1067	85	339	424	0	1491	596	895	40	1531
31	Bhandara	5	8	13	5	19	24	0	37	15	22	1	38
32	Chandrapur	195	293	488	17	69	87	0	575	230	345	15	590
33	Gondia	1	2	3	8	34	42	0	45	18	27	1	46
34	Gadchiroli	0	1	1	1	3	3	0	4	2	2	0	4
	Div. Total	846	1270	2116	202	807	1009	0	3125	1250	1875	84	3209
	Comm. Level	0	0	0	0	0	0	4655	4655	1862	2793	0	4655
	Total M.S.	7660	11490	19150	8043	32172	40215	4655	64020	25608	38412	1588	65608

(Handwritten Signature)

परिशिष्ट - २

ठिबक सिंचन संच - मोका तपासणी प्रपत्र

शेतकऱ्याचे नाव -----गाव ----- तालुका -----जिल्हा ----- स.नं. -----पीकाचे नाव ---- तपासणी दिनांक -----

अ. क्र.	बाब	बीलाप्रमाणे		प्रत्यक्षात	
		बीआयएस/ सीएमएल नं./ ब्रॅन्ड नेम	मी./ संख्या	बीआयएस/ सीएमएल नं./ ब्रॅन्डनेम	मी./ संख्या
१	पाण्याच्या स्रोतचे अंतर	--		--	
२	मेन - लांबी व्यास	--		--	
३	सबमेन - लांबी व्यास	--		--	
४	लॅटरल - लांबी (मीटर) व्यास (मि.मी.)				
५	ड्रीपर - ऑनलाईन असल्यास - संख्या इनलाईन असल्यास - ड्रीपर मधील अंतर(से.मी.)				
६	फिल्टर - स्क्रीन - सॅन्ड -				
७	बायपास असेंब्ली	--		--	
८	कंट्रोल फ्लश वॉल्व्ह (संख्या)	--		--	
९	ड्रीपरचा डीसचार्ज - अ) लॅटरलच्या सुकवातीस ब) शेवटी एक तासापूर्वी व नंतर	--		--	
१०	प्रेसर गेज दिला आहे काय? असल्यास दाब- समान/असमान	--		--	
११	क्षेत्राची परिगणना - १. फळबाग पिके - दोन झाडातील अंतर(मी)X दोन ओळीतील अंतर(मी)X झाडांची संख्या = हेक्टर १०००० २. इतर पिके - दोन लॅटरल मधील अंतर(मी)X लॅटरल संख्याX लॅटरलची सरासरी लांबी(मी) = हेक्टर १००००				
१२	विशेष शोरा -				

प्रमाणपत्र

मी -----कृषि पर्यवेक्षक, सजा ----- ता. ----- जि. ----- प्रमाणीत करतो की, वरीलप्रमाणे मोका तपासणी केलेली असून, क्षेत्र परिस्थितीप्रमाणे बरोबर आहे. सदर प्रकरण ----- हेक्टर क्षेत्रासाठीच्या अनुदानासाठी शिफारस करण्यात येत आहे.

स्वाक्षरी
(शेतकऱ्याचे संपूर्ण नाव)

स्वाक्षरी
(संपूर्ण नाव)
कृषि पर्यवेक्षक

परिशिष्ट - ३
तुषार सिंचन संच - मोका तपासणी प्रपत्र

शेतकऱ्याचे नाव -----गाव ----- तालुका -----जिल्हा ----- स.नं. -----पीकाचे नाव ---- तुषार सिंचना खालील क्षेत्र ----- निरीक्षण दिनांक -----

अ.क्र.	बाब	सीएमएल नंबर	बीलाप्रमाणे		प्रत्यक्षात	
			परिमाण	संख्या	परिमाण	संख्या
१	स्प्रिंकलर पाईप (६ मि. दाब २.५ कि/चौ.सें.मी. आयएस १४१५१ (पार्ट-१) (क्लास-२) १९९४ किंवा ॲल्युमिनियम पाईप मेन लाईन कपलरसह (आयएस-७०९२ प्रमाणे)					
२	नोजल / स्प्रिंकलर (गन मेटल) आयएस-१२२३२, पार्ट-१, १९८७ प्रमाणे किंवा ॲल्युमिनियम पाईप स्प्रिंकलर कपलरसह					
३	रायझर पाईप (किमान २.५ फुट) किंवा रायझर क्विक कपलर					
४	बॅंड (९० डिग्री) किंवा रायझर क्विक कपलर कनेक्टर					
५	स्प्रिंकलर बेस बॅटन ॲक्सेसरीसह किंवा नोजल/ स्प्रिंकलर (गन मेटल) आयएस-१२२३२, पार्ट-१, १९८७ प्रमाणे					
६	एन्ड प्लग	--				
७	पंप कनेक्टिंग निपल/स्कूड कपलर	--				
८	प्रेसर गेज	--				
९	बेन्ड (९० डिग्री)	--				
१०	मेटलीक सॅडल/बॅटन	--				
११	तुषार सिंचन संचावर इंबॉसिंग केले आहे/ नाही					
१२	विशेष शोरा -					

प्रमाणपत्र

मी----- कृषि पर्यवेक्षक, सजा, ----- ता. ----- जि. ----- प्रमाणीत करतो की, वरीलप्रमाणे मोका तपासणी केलेली असून ती क्षेत्र परिस्थितीप्रमाणे बरोबर आहे. सदर प्रकरण ----- हेक्टर क्षेत्रासाठी अनुदानास शिफारस करण्यात येत आहे.

स्वाक्षरी
(शेतकऱ्याचे संपूर्ण नाव)

स्वाक्षरी
(संपूर्ण नाव)
कृषि पर्यवेक्षक

परिशिष्ट - ४
साठा नोंदवही ठेवल्याचे व ती अद्यावत असल्याचे प्रमाण पत्र

प्रमाणीत करण्यात येते की, वितरकाचे नाव -----गाव-----तालुका---- जिल्हा---- हे --
----- या कंपनीचे अधिकृत वितरक असून, त्यांनी ठेवलेल्या परिशिष्ट - १९ मधील
नमुन्यातील ठेवलेल्या साठा नोंद वहीतील पान क्रमांक ----- ते ----- ची तपासणी मी स्वतः केली आहे.
साठा नोंद वहीत आवक बाजूस घेतलेल्या नोंदी कंपनीने पुरवठा केलेल्या साहित्याप्रमाणे/इनव्हाईस/
बिलाप्रमाणे बरोबर आहे.तसेच जावक बाजूस शेतक-यांना दिलेल्या साहित्याची नोंद वितरकाच्या बिल
पुस्तकाप्रमाणे तपासली असून ती बरोबर आहे. साठा नोंदवहीतील सर्व नोंदी मी तपासल्या असून त्या
बरोबर आहेत.

स्वाक्षरी
(नांव- .....)
कृषि अधिकारी
तालुका कृषि अधिकारी-----
जिल्हा -

स्थळ-----
दिनांक

परिशिष्ट - ५
साठा नोंदवही ठेवल्याचे व ती अद्यावत असल्याचा अहवाल

जावक क्र. व दिनांक

प्रती,

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी -----

विषय: सुक्ष्म सिंचन संच वितरकाने साठा नोंदवही ठेवल्याचे व ती अद्यावत असल्याचा अहवाल बाबत

----- या उपविभागातील ----- या तालुक्यातील विविध कंपन्यांच्या अधिकृत वितरकांनी
विहित नमुन्यातील ठेवलेल्या साठा नोंदवहीचा व अद्यावत असल्याचा माहे. ----- अखेरचा अहवाल
खालील प्रमाणे आहे.

अ.क्र.	तालुका	कंपनीचे नाव	वितरकाचे नाव	वितरकाचा पत्ता	नोंदवही तपासणी दिनांक	तपासणीच्या वेळी आढळलेल्या त्रुटी

स्वाक्षरी
तालुका कृषि अधिकारी-----

प्रत - विभागीय कृषि सहसंचालक,----- यांना माहितीसाठी सादर

विक्रीपश्चात सेवा केंद्राचा तपासणी अहवाल

१. ठिबक / तुषार सिंचन संच उत्पादक कंपनीचे नाव.
२. विक्रीसेवा केंद्र कार्यालयाचा पत्ता (दूरध्वनी क्रमांकासह)
३. विक्रीसेवा केंद्रामध्ये उत्पादकातर्फे नियुक्ती केलेल्या अधिकाऱ्याचे नाव व शैक्षणिक अर्हता.
४. भेटीच्यावेळी संबंधीत सर्व्हिस इंजिनियर उपस्थित होते किंवा कसे?
५. माती/पाणी परीक्षण अहवालाची नोंदवही ठेवली आहे /नाही
६. शेतकऱ्यांना पुरविण्यात येणाऱ्या कार्ड व कूपन बाबत स्वतंत्र रजिस्टर ठेवण्यात आले आहे काय?
७. असल्यास तपासणी अधिकाऱ्याने रजिस्टर प्रमाणीत केले आहे काय?
८. आम्ल/अल्कली प्रक्रिया देण्यात येतात काय? त्याचे रजिस्टर ठेवण्यात आले आहे काय?
९. विक्रीपश्चात सेवा केंद्रात ठिबक सिंचन संचाचे सुटे भाग उपलब्ध आहेत काय?
१०. शेतकऱ्यांच्या तक्रारीबाबत स्वतंत्र रजिस्टर ठेवण्यात आले आहे काय?
११. शेतकऱ्यांच्या तक्रारीचे निवारण करण्यात येते काय?
१२. मागील वर्षी हे केंद्र कार्यरत होते काय? असल्यास पूर्वी तपासणी झाल्याचा दिनांक व तपासणी अधिकारी यांचे नाव व हुद्दा.
१३. पूर्वी तपासणी झाली असल्यास टिपणीतील तपासणी अहवालाची पूर्तता केली आहे काय?
१४. संचासोबत मराठी भाषेतील माहिती पुस्तिका पुरविण्यात येते काय? असल्यास पुरविलेल्या पुस्तिकेची प्रत जोडावी.
१५. उत्पादकामार्फत लाभार्थीचे प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजन करण्यात येतात काय? असल्यास यापूर्वीच्या कार्यक्रमाचा तपशिल.

मी श्री.----- पदनाम यांनी दि. ----- रोजी ----- या विक्रीपश्चात सेवा केंद्राची तपासणी केली आहे. केंद्र व राज्य शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनानुसार या विक्री पश्चात सेवा केंद्राची उभारणी करण्यात आली आहे. आवश्यक नोंदवह्या ठेवण्यात आल्या आहेत. सदर कंपनीस ----- या जिल्ह्यात काम करण्यासाठी नोंदणी करून देण्यासाठी शिफारस करण्यात येत आहे.

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी
जिल्हा -----

परिशिष्ट - ७

सुक्ष्म सिंचन संच तपासणी प्रपत्र

- तपासणीचा दिनांक :-
- तपासणी अधिका-याचे नाव व पदनाम :-
- तपासणीच्या वेळी उपस्थित शेतक-याचे/ प्रतिनिधीचे नाव :- श्री./श्रीमती
- तपासणीच्या वेळी उपस्थित अधिकारी /कर्मचारी :-
  - १. श्री. पदनाम-
  - २. श्री. पदनाम-
  - ३. श्री. पदनाम-
  - ४. श्री. पदनाम-

अ.क्र.	बाब	तपशिल
१	लाभार्थी शेतक-याचे नाव-	
२	गाव	
३	तालुका	
४	जिल्हा	
५	लाभार्थी शेतक-याचा प्रवर्ग- अ) भुधारणा - अल्प /अत्यल्प / इतर ब) अनुसुचित जाती/अनुसुचित जमाती / सर्वसाधारण	
६	सुक्ष्म सिंचन संचाचा प्रकार- ठिबक सिंचन संच / तुषार सिंचन संच	
७	ठिबक सिंचन/ तुषार सिंचन संच बसविलेला सर्व्हे नंबर	
८	ठिबक सिंचन/ तुषार सिंचन संच बसविलेले क्षेत्र(हे.)	
९	ठिबक सिंचन / तुषार सिंचन संच बसविलेल्या क्षेत्राची (लांबी X रुंदी) मी.	
१०	ठिबक सिंचन / तुषार सिंचन संच बसविलेले वर्ष-	
११	ठिबक सिंचन संचअसल्यास लॅटरल अंतर (मी Xमी)	
१२	तुषार सिंचन संचअसल्यास पाईपचा व्यास मिमी ६३ /७५ /९० मिमी	
१३	योजनेचे नाव - PMKSY	
१४	ठिबक सिंचन / तुषार सिंचन संच उत्पादक कंपनीचे नाव	
१५	ठिबक सिंचन/तुषार सिंचन संच वितरकाचे नाव-	
१६	ठिबक सिंचन / तुषार सिंचन संच उभारणीसाठी आलेला खर्च/ बिलाची रक्कम-	
१७	मोका तपासणी केलेल्या अधिका-याचे /कर्मचा-याचे नाव व पदनाम-	
१८	ठिबक सिंचन / तुषार सिंचन संचासाठी लाभार्थी शेतक-यांस मिळालेल्या अनुदानाची रक्कम-	
१९	सध्या घेतलेले पीक	

परिशिष्ट - ७(अ)
ठिबक सिंचन संच - तपासणी प्रपत्र

अ.क्र.	बाब	बीआयएस/ सीएमएल नं./ ब्रॅन्ड नेम	मी./संख्या
१	सबमेन - लांबी व व्यास		
२	लॅटरल - व्यास (मी.मी) व लांबी (मी.)		
३	ड्रीपर - ऑनलाईन असल्यास संख्या इनलाईन लॅटरल असल्यास लांबी (मी.)		
४	इनलाईनसाठी इनलाईन पाईप वर्ग	वर्ग-१/वर्ग-२/वर्ग-३	
५	फिल्टर - स्क्रीन, सॅन्ड, डिस्क		
६	बायपास असेंब्ली	लागू नाही	
७	कंट्रोल फ्लश व्हॉल्व्ह	लागू नाही	
८	ड्रीपरचा डीसचार्ज लॅटरलच्या सुरुवातीस व शेवटी एक तासापूर्वी व नंतर	लागू नाही	
९	लॅटरलमधील प्रेशर गेज दिला आहे काय? असल्यास दाब- समान/असमान	लागू नाही	
१०	लाभार्थी शेतक-याचे ठिबक सिंचन / तुषार सिंचन संचाबाबतचे सर्वसाधारण अभिप्राय		
११	ठिबक सिंचन/ तुषार सिंचन संचाबाबत तपासणी अधिका-याचे अभिप्राय		

स्वाक्षरी
नाव
शेतकरी / शेतकरी प्रतिनिधी

स्वाक्षरी
नाव
पदनाम
क्षेत्रीय अधिकारी/ कर्मचारी

स्वाक्षरी
नाव
पदनाम
तपासणी अधिकारी

परिशिष्ट - ७(ब)
तुषार सिंचन संच - तपासणी प्रपत्र

अ.क्र.	बाब	प्रत्यक्षात	
		परिमाण	संख्या
१	स्प्रिंकलर पाईप (६ मि. दाब २.५ कि/चौ.सें.मी. आयएस १४१५१ (पार्ट-१) (क्लास-२) १९९४ किंवा अॅल्युमिनियम पाईप मेन लाईन कपलरसह (आयएस-७०९२ प्रमाणे)		
२	नोजल / स्प्रिंकलर (गन मेटल) आयएस-१२२३२, पार्ट-१, १९८७ प्रमाणे किंवा अॅल्युमिनियम पाईप स्प्रिंकलर कपलरसह		
३	रायझर पाईप (किमान २.५ फुट) किंवा रायझर क्विक कपलर		
४	बॅंड (९० डिग्री) किंवा रायझर क्विक कपलर कनेक्टर		
५	स्प्रिंकलर बेस बॅटन अॅक्सेसरीसह किंवा नोजल/स्प्रिंकलर (गन मेटल) आयएस-१२२३२, पार्ट-१, १९८७ प्रमाणे		
६	एन्ड प्लग		
७	पंप कनेक्टिंग निपल/स्कूड कपलर		
८	प्रेसर गेज		
९	बेन्ड (९० डिग्री)		
१०	मेटॅलीक सॅडल/बॅटन		
११	तुषार सिंचन संचावर इंबॉसिंग केले आहे / नाही		
१२	लाभार्थी शेतक-याचे ठिबक सिंचन / तुषार सिंचन संचाबाबतचे सर्वसाधारण अभिप्राय		
१३	ठिबक सिंचन/ तुषार सिंचन संचाबाबत तपासणी अधिका-याचे अभिप्राय		

स्वाक्षरी
नाव
शेतकरी / शेतकरी प्रतिनिधी

स्वाक्षरी
नाव
पदनाम
क्षेत्रीय अधिकारी/ कर्मचारी

स्वाक्षरी
नाव
पदनाम
तपासणी अधिकारी

(Handwritten Signature)

परिशिष्ट ८ (अ)

सुक्ष्म सिंचन योजनांतर्गत नोंदणीस मान्यता देण्यात आलेल्या सुक्ष्म सिंचन संघ उत्पादक कंपनीने जिल्हानिहाय प्राधिकृत केलेल्या वितरकांना सुक्ष्म सिंचन घटकांचा वितरित केलेल्या सुक्ष्म सिंचन संघ घटकांचा वितरक, जिल्हा व महिनावार अहवाल.

सुक्ष्म सिंचन संघ उत्पादक कंपनीचे नांव व पत्ता -
/२०

दि. / /२०१८ ते दि. /

अ. क्र.	जिल्हा	तालुका	वितरक / विक्रेत्याचे पुर्ण नांव व पत्ता	विक्रीसाठी वितरित केलेला सुक्ष्म सिंचन घटक(मीटर/संख्या)							
				ठिबक सिंचन घटकाचे नांव			तुषार सिंचन घटकाचे नांव				
				वितरित केलेले पीव्हीसी पाईप (मीटर)	वितरित केलेले lateral BIS-12786 (मीटर)	वितरितकेलेले Emitter (online) BIS-13487 (संख्या)	वितरितकेलेले Emitter (Inline) BIS-13488 (मीटर)	वितरित केलेले Filter BIS-12785 (संख्या)	वितरित केलेले Sprinkler Pipes Part-I Polyethylene Pipe BIS - 14151 (Part-I) (संख्या)	वितरित केलेले Sprinkler Pipes Part-II Polyethylene Pipe (QCPP) BIS - 14151(Part-II) (संख्या)	Rotating Sprinkler Nozzle BIS - 12232 वितरित केलेले(संख्या)
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२
			एकूण								

टिप - वर नमूद केलेले ठिबक व तुषार सिंचन घटकांचे CML नंबर माहितीच्या शेवटी नमूद करावेत.

परिशिष्ट ८ (ब)

सन २०१८-१९ मध्ये सुक्ष्म सिंचन संच विक्रीपोटी शासनास जमा केलेल्या वस्तु व सेवा कराची (GST) महिनावार माहिती

दि. / /२०१८ ते दि. / /२०

(रक्कम रु.लाख)

अ. क्र.	कंपनीचे नांव व पत्ता	कंपनीची सन २०१८-१९ मधील वार्षिक उलाढाल	शासनास जमा केलेल्या वस्तु व सेवा कराची (GST) रक्कम	शेरा
१.	२.	३.	४.	५.

[Handwritten Signature]

परिशिष्ट ८ (क)

सुक्ष्म सिंचन योजनेंतर्गत जिल्हास्तरावरून नोंदणीस मान्यता देण्यात आलेल्या वितरकांना विक्रीसाठी प्राधिकृत केलेल्या कंपनीकडून सन २०१८-१९ मध्ये प्राप्त झालेल्या सुक्ष्म सिंचन संघ घटकांचा वितरक निहाय महिनावार तपशिल.

सुक्ष्म सिंचन संघ उत्पादक कंपनीने प्राधिकृत केलेल्या वितरकाचे नांव व पत्ता -

प्राधिकृत केलेल्या सुक्ष्म सिंचन संघ उत्पादक कंपनीचे नांव व पत्ता -

दि. / /२०१८ ते दि. / /२०

अ. क्र.	डॉसी नंबर तारीख (Delevary Chalan)	कंपनीकडून विक्रीसाठी प्राप्त झालेले सुक्ष्म सिंचन घटक(मीटर/संख्या)							
		ठिबक सिंचन घटकाचे नांव			तुषार सिंचन घटकाचे नांव				
		वितरित केलेले पीव्हीसी पाईप (मीटर)	वितरित केलेले lateral BIS- 12786 (मीटर)	वितरित केलेले Emitter (online) BIS- 13487 (संख्या)	वितरित केलेले Emitter (Inline) BIS- 13488 (मीटर)	वितरित केलेले Filter BIS- 12785 (संख्या)	वितरित केलेले Sprinkler Pipes Part-I Polyethylene Pipe BIS - 14151 (Part-I) (संख्या)	वितरित केलेले Sprinkler Pipes Part-II Polyethylene Pipe (QCPP) BIS - 14151(Part-II) (संख्या)	वितरित केलेले Rotating Sprinkler Nozzle BIS - 12232 (संख्या)
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
	एकूण								

[Handwritten Signature]

परिशिष्ट ८ (ड)

सुक्ष्म सिंचन योजनेतर्गत वितरकांनी सन २०१८-१९ मध्ये शेतकरीनिहाय विक्री केलेल्या सुक्ष्म सिंचन संच घटकांचा महिनावार तपशिल.

जिल्हा - वितरकाचे नांव व पत्ता -

प्राधिकृत केलेल्या सुक्ष्म सिंचन संच उत्पादक कंपनीचे नांव व पत्ता
दि. / /२०१८ ते दि. / /२०

अ. क्र.	शेक-याचे नाव	गाव	तालुका	सुक्ष्म सिंचनाखालील क्षेत्र	डीसी नंबर तारीख (Delevary Chalan)	बील क्रमांक तारीख	बील रक्कम
१	२	३	४	५	६	७	८
१.							
२.							
	एकूण						

विक्री केलेले सुक्ष्म सिंचन घटक(मीटर/संख्या)

ठिबक सिंचन घटकाचे नांव		तुषार सिंचन घटकाचे नांव					
वितरित केलेले पीव्हीसी पाईप (मीटर)	वितरित केलेले lateral BIS-12786 (मीटर)	वितरित केलेले Emitter (online) BIS-13487 (संख्या)	वितरित केलेले Emitter (Inline) BIS-13488 (मीटर)	वितरित केलेले Filter BIS-12785 (संख्या)	वितरित केलेले Sprinkler Pipes Part-I Polyethylene Pipe BIS-14151 (Part-I) (संख्या)	वितरित केलेले Sprinkler Pipes Part-II Polyethylene Pipe (QCPP) BIS-14151(Part-II) (संख्या)	वितरित केलेले Rotating Sprinkler Nozzle BIS-12232 (संख्या)
९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६

टिप - वर नमुद केलेले ठिबक व तुषार सिंचन घटकांचे CML नंबर माहितीच्या शेवटी नमुद करावेत.

परिशिष्ट ८ (इ)

सन २०१८-१९ मध्ये सुक्ष्म सिंचन संच विक्रीपोटी शासनास जमा केलेल्या वस्तु व सेवा कराची (GST) महिनावार माहिती

दि. / /२०१८ ते दि. / /२० (रक्कम रु.लाख)

अ. क्र.	वितरकाचे नांव व पत्ता	कंपनीची सन २०१८-१९ मधील वार्षिक उलाढाल	शासनास जमा केलेल्या वस्तु व सेवा कराची (GST) रक्कम	शेरा
१.	२.	३.	४.	५.

परिशिष्ट - १

शेतक-याने दयावयाचे हमी पत्र

लाभार्थीचे
पासपोर्ट साईज
छायाचित्र

मी -----रा.-----,ता.-----,जि.-----दि. / / ,
रोजी-----या स. न. मधील -----क्षेत्रावर-----पिकासाठी ठिबक सिंचन/तुषार सिंचन संचाच्या
अनुदानासाठी अर्ज केलेला आहे. मला आपणाकडून पुर्वसंमती मिळालेली आहे.
त्यानुसार मी ठिबक/तुषार संच बसविलेला आहे. व अनुदानासाठी प्रस्ताव सादर करत आहे.
मी सत्यप्रतिज्ञेवर प्रमाणीत करतो की,

- १) मी खालीलप्रमाणे कागदपत्र सोबत जोडलेली असून ती सर्व माहिती/कागदपत्रे बरोबर आहेत. याची सर्व जबाबदारी माझी राहिल.
  १. शेतक-यांचे हमीपत्र
  २. शेतक-याने केलेल्या ऑनलाईन अर्जाची प्रत
  ३. ७/१२ उतारा (मालकी हक्कासाठी)
  ४. ८ अ उतारा (एकूण क्षेत्राच्या माहितीसाठी)
  ५. आधार कार्ड सत्यप्रत
  ६. आधार लिंक बँक खात्याच्या पासबुकची सत्यप्रत
  ७. कंपनी प्रतिनिधीने तयार केलेला सुक्ष्म सिंचन आराखडा व प्रमाणपत्र
  ८. बिलाची मुळ प्रत (टॅक्स ईन्व्हाईस)
- २) सदर ठिबक/तुषार सिंचनाच्या साठी आवश्यक असलेली सिंचनाची सोय: विहीर /कॅनल /शेततळे/सामुदायिक सिंचन सुविधा/ माझ्याकडे उपलब्ध आहे.
- ३) ठिबक/तुषार सिंचन संचासाठी आवश्यक असलेली उर्जा साधने पुढीलपैकी ----- पंप (विद्युत मोटर्स/डिझेल/सोलर) माझ्याकडे उपलब्ध असून अधिकृत विद्युत जोडणीची सुविधा माझ्याकडे उपलब्ध आहे.
- ४) ज्या क्षेत्रासाठी ठिबक/तुषार अनुदानासाठी अर्ज केलेला आहे त्या क्षेत्रावर यापूर्वीच्या ७ वर्षांमध्ये मी शासनाच्या कोणत्याही योजनेतून ठिबक/तुषार संचाच्या अनुदानाचा लाभ घेतलेला नाही.
- ५) ज्या क्षेत्रासाठी ठिबक /तुषार सिंचन संचाच्या अनुदानाची मागणी केलेली आहे त्यासह मी एकूण ५ हे.क्षेत्रापेक्षा जास्त क्षेत्रासाठी तसेच माझ्या एकूण जमीन धारणेपैकी (८-अ नुसार) जास्त क्षेत्रासाठी ठिबक/तुषार सिंचन अनुदानाचा लाभ घेत नाही.
- ६) संयुक्त ७-१२ मध्ये इतर खातेदारांकडून काही वाद निर्माण झाल्यास त्याची जबाबदारी माझी राहिल.
- ७) बिलामध्ये नमूद सर्व साहित्य मला प्राप्त झाले असून ते योग्य दर्जाचे असल्याचे मी खात्री करून ते स्विकारले असून त्याबाबत माझी काही तक्रार नाही.

- ८) अनुदान ठिबक/तुषार संचासाठी प्राप्त झाल्यानंतर पुढील ५ वर्षांपर्यंत सदर संच सुस्थितीत ठेवण्याची व वापरात ठेवण्याची माझी जबाबदारी असुन मी त्यांची अथवा त्यातील कोणत्याही भागाची विक्री करणार नाही.
- ९) ठिबक/तुषार सिंचन संचाच्या उत्पादक कंपनीच्या इंजिनियरने करुन द्यावयाच्या आराखड्यासाठी आवश्यक कागदपत्रे/माहिती, उदा. माती, पाणी परिक्षण अहवाल, विद्युत मोटर /डिझेल इंजिन क्षमता, सिंचन सुविधेपासुन ठिबक/तुषार संचाचे अंतर, हेड, घ्यावयाचे/घेत असलेले पिक, पाणी उपलब्धता इ. सर्व तांत्रिक बाबींची माहिती त्यांना उपलब्ध करुन द्यायची जबाबदारी माझी असुन त्यानुसार त्यांनी आराखडा तयार करुन दिलेला आहे.
- १०) वितरकासोबत विहित नमुन्यातील करारनामा मी करुन घेतला असुन तो माझ्याकडे ठेवलेला आहे.
- ११) अंमलबजावणी यंत्रणेच्या अधिका-यांना सदरचा संच तपासणी करण्यासाठी माझी मुभा आहे. मी संच तपासणीसाठी कोणत्याही प्रकारचा अडथळा अथवा हरकत करणार नाही. तपासणीसाठी अडथळा अथवा हरकत केल्यास मी अनुदान मिळण्यास अपात्र राहीन/ मिळालेले अनुदान वसुल करण्यास मी पात्र राहिल याची मला जाणीव आहे.

वरील सर्व माहिती मी सत्यप्रतिज्ञेवर प्रमाणित करुन देत आहे. सदर माहिती खोटी अरढळून आल्यास, भारतीय दंड संहिता अन्वये आणि किंवा संबंधित कायद्यानुसार माझ्यावर खटला भरला जाईल व त्यानुसार मी शिक्षेस पात्र राहिल याची मला पुर्ण जाणिव आहे.

तरी माझ्या अर्जाचा अनुदानासाठी विचार करावी हि विनंती.

दिनांक:-----

सही: -----

स्थळ:-----

शेतक-यांचे नाव: -----

साक्षिदार -

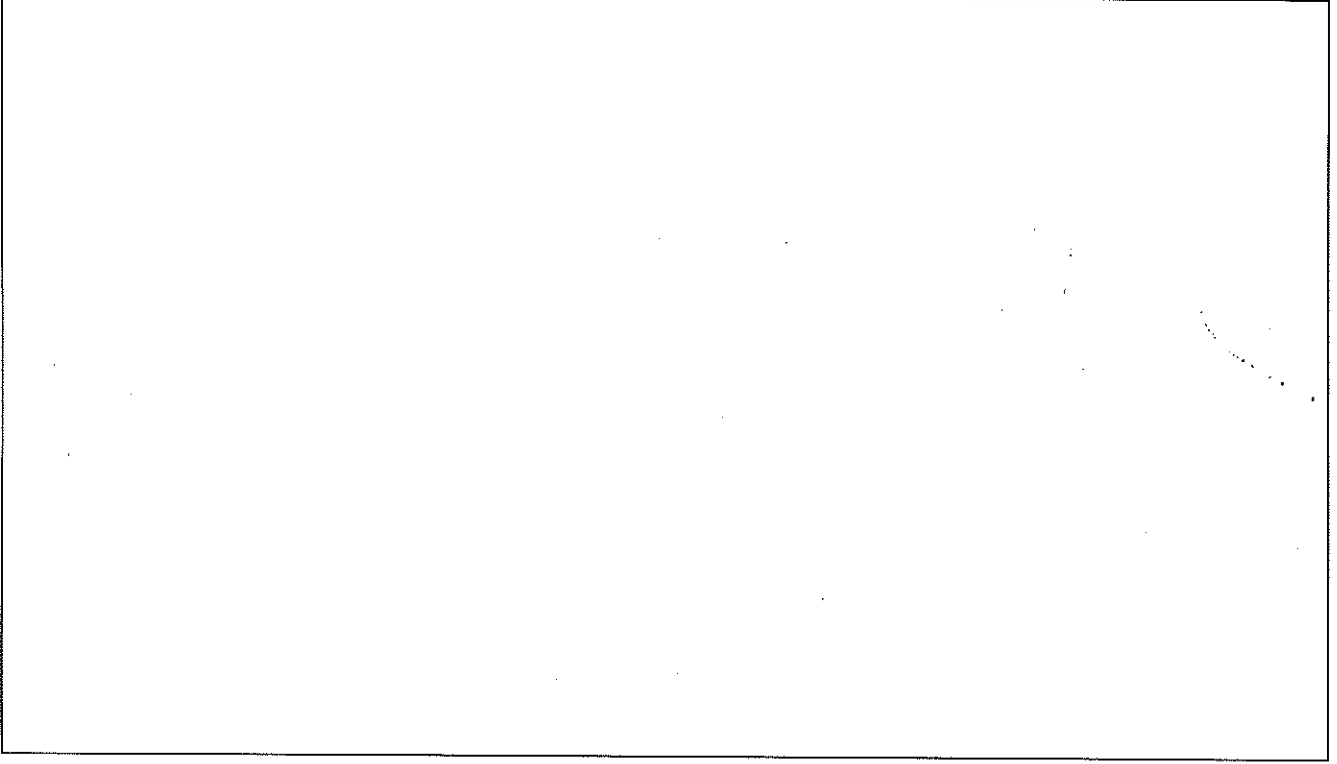
१. स्वाक्षरी -

नांव -----,रा.-----,ता.-----,जि.-----

२. स्वाक्षरी -

नांव -----,रा.-----,ता.-----,जि.-----

परिशिष्ट - १०
संकल्प आराखडा व प्रमाणपत्र

कंपनीच्या प्रतिनिधीने संकल्प चित्रावर दयावयाचे प्रमाणपत्र

वरीलप्रमाणे संकल्पचित्र शेतक-यांने दिलेला पाणी परिक्षण अहवाल तसेच पाणी उपलब्धता, डिझेल/ विदयुत मोटरीची क्षमता, मातीचा प्रकार, घ्यावयाचे पीक, जमीनीचा चढउतार, पाण्याच्या सुविधेपासुन ठिबक/तुषार सिंचन संचाचे अंतर इ. माहितीच्या आधारे व प्रत्यक्ष पाहाणी करुन तयार केलेले आहे. ठिबक सिंचन संच व्यवस्थित चालण्याच्या दृष्टीने वरील संकल्प चित्र तांत्रिकदृष्टया योग्य आहे.

सही : -----

(कंपनी प्रधिकृत इंजिनियर)

कंपनीचे नाव/शिकका:-----

Handwritten signature

परिशिष्ट - ११

१. नमूना काढल्याचा दिनांक :
२. नमूना घटकाचे नाव :
३. नमूना घटकाचा बीआयएस नंबर :
४. नमूना घटकाचा बॅच नंबर :
५. नमूना घटकाचा सीएमएल नंबर :
६. नमूना घटकाचा क्लास नंबर (लॅटरल/इमिटींग पाईप) : Class - I / Class - II
७. नमूना घटकाची कॅटेगरी (ड्रीपर/इमिटींग पाईप) : ए किंवा बी
८. नमूना घटकाचा टाईप (प्रकार मीमी) (लॅटरल/इमिटींग पाईप):
९. नमूना घटकाचा डिस्चार्ज (ड्रीपर/इमिटींग पाईप) : २ / ४ / ८ एल.पी.एच.
१०. नमूना घटकाचा प्रकार (ड्रीपर/इमिटींग पाईप) : रेग्युलेटेड किंवा नॉन रेग्युलेटेड
११. नमूना घटकाचे परिमाण (मीटर/संख्या) :
१२. नमूना कोठून काढला? : (शेतकऱ्याच्या शेतातून/वितरकाकडून/फॅक्टरी/गोडावूनमधून)
१३. नमूना वितरकाकडून/फॅक्टरी/गोडावूनमधून काढला असल्यास साठा प्राप्त दिनांक : डीलीव्हरी चलन क्र.- साठा प्राप्त दिनांक -
१४. नमूना शेतकऱ्याच्या शेतावरून काढला असल्यास : शेतकऱ्याचे नाव - गाव - , तालुका - , जिल्हा - सर्व्हे क्र. - सुक्ष्म सिंचन संच बसविल्याचे क्षेत्र - ---- हे. संच बसविल्याचा दिनांक -

टीप : (अनावश्यक मजकूर खोडावा)

प्रमाणित करण्यात येते की, सदरचा नमुना चमुप्रमुख व चमुतील सदस्यांनी समक्ष काढला असून सर्वासमक्ष सील बंद केला आहे.

स्वाक्षरी/-

(नाव :)
चमु प्रमुख तथा कृषि उपसंचालक,
जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी,-----

स्वाक्षरी/-

(नाव :)
मे.----- कंपनीने प्राधिकृत
केलेल्या कंपनीचा अधिकृत प्रतिनिधी

स्वाक्षरी/-

(नाव :)
मंडल कृषि अधिकारी,
द्वारा तालुका कृषि अधिकारी,-----

स्वाक्षरी/-

(नाव :)
मे.----- कंपनीनेचे
प्राधिकृत विक्रेते / वितरक
तालुका : -----जिल्हा -----

स्वाक्षरी/-

(शेतकऱ्याचे नाव :),
गांव : -----, तालुका : -----
जिल्हा-----

स्वाक्षरी/-

(शेतकऱ्याच्या शेतावरील नमुना ज्यांच्या समक्ष
काढण्यात आला त्या व्यक्तीचे नाव :),
गांव : -----, तालुका : -----

परिशिष्ट - १२
नमूना तपासणी नोंदवही

अ. क्र.	नमूना काढल्याचा दिनांक	नमुना काढल्याचे ठिकाण (शेतकऱ्यांच्या शेतावरून/कंपनी/ वितरकाचे साठ्यातून)	शेतकरी/कंपनी/ वितरकाचे नांव/गाव/ तालुका/ जिल्हा	नमुन्याचा तपशिल				
				घटक	उत्पादक	बॅच क्रमांक	सीएमएल क्रमांक	क्लास /कॅटेगरी/ टाईप
१.	२.	३.	४.	५.	६.	७.	८.	९.

नमुना तपासणी संस्थेकडे पाठवल्याच्या			तपासणी संस्थेकडून अहवाल प्राप्त			अप्रमाणित नमुन्याबाबत तपासणी अहवालातील श्रे	अप्रमाणित नमुन्यावरील कार्यवाहीचा तपशिल		
पत्राचा क्रमांक	दिनांक	नमुन्याचा कोड क्रमांक	पत्र क्रमांक	दिनांक	प्रमाणित / अप्रमाणित		आदेश क्रमांक	दिनांक	कार्यवाही
१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९

परिशिष्ट - १३
Specification details for the purpose of testing as per IS Standards

Sr. No.	Sample Code	Name of component	Type	Class	In case of Dripper Category	Regulated or Unregulated	Discharge of Dripper
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.

परिशिष्ट - १४
नमूना कोड कार्यपध्दती

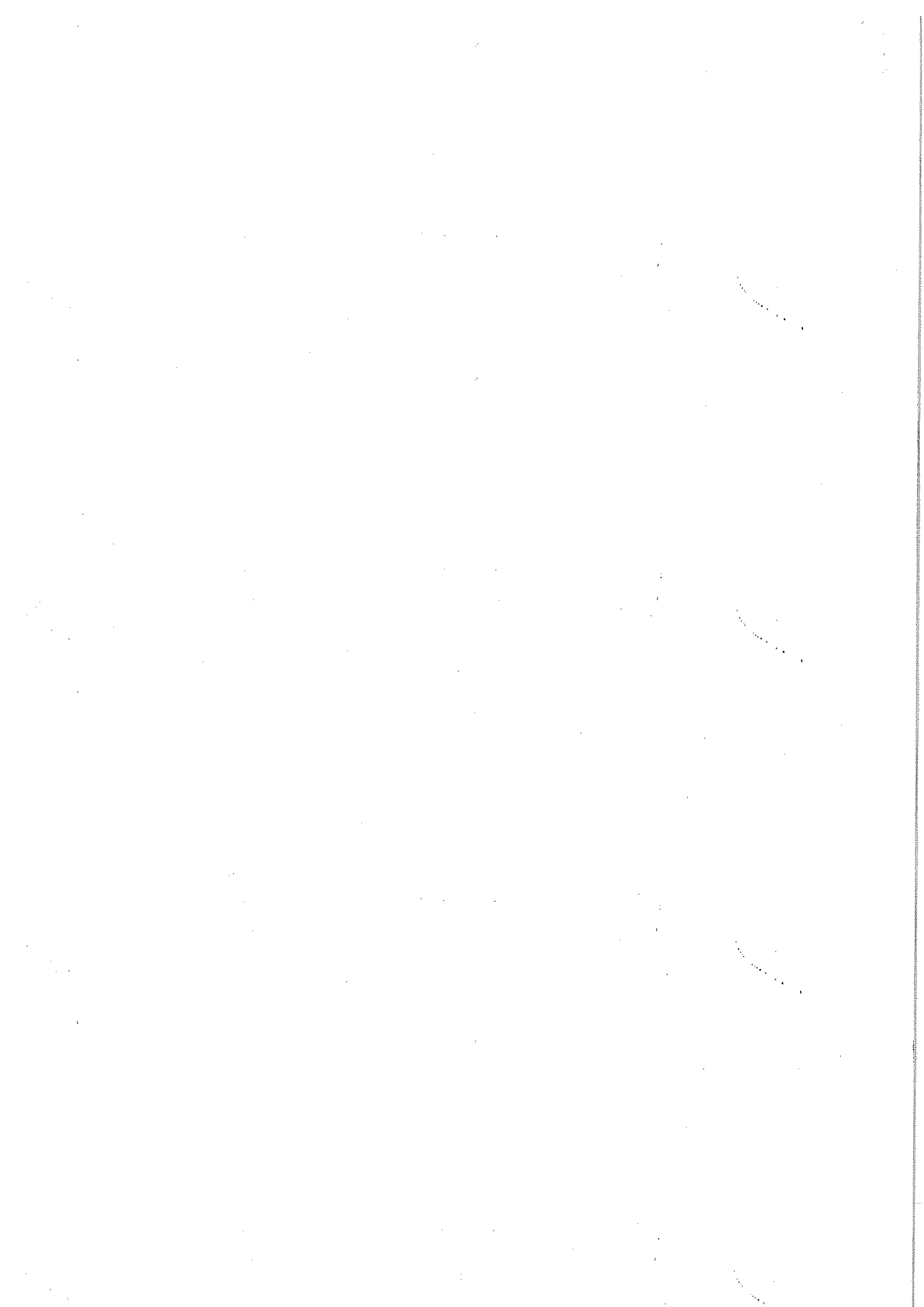
अ.क्र.	ठिबक/तुषार घटकाचे नाव	बीआयएस क्रमांक	नमुना कोड
१.	लॅटरल	१२७८६	MILT PN-001-17-18
२.	इमिटींग पाईप (इनलाईन)	१३४८८	MIEP PN-001-17-18
३.	एचडीपीई पाईप	४९८४ आणि १४१५१ (भाग-२)	MIHDP PN-001-17-18
४.	पीव्हीसी पाईप्स (UPVC Pipes IS: 4985)	४९८५	MIPVP PN-001-17-18
५.	इमीटर (ड्रीपर)	१३४८७	MIDP PN-001-17-18

परिशिष्ट - १५

प्रधानमंत्री कृषि सिंचाई योजना - प्रति थेंब अधि पिक सुक्ष्म सिंचन
तपासणीसाठी पाठविण्यात आलेल्या नमूत्यांचा मासिक अहवाल

अ. क्र.	जिल्हा	सुक्ष्म सिंचन संच घटक	सुक्ष्म सिंचन संच उत्पादक कंपनी	काढण्यात आलेले नमुने संख्या	तपासणी साठी पाठविलेले नमुने संख्या	
					तपासणी संस्था	पाठविलेले नमुने संख्या
१.	२.	३.	४.	५.	६.	

केंद्र पुरस्कृत प्रधान मंत्री कृषि सिंचन योजना, प्रति थेंब अधिक पीक योजनेकरिता सन २०१८-१९ या आर्थिक वर्षाकरिता केंद्र शासनाकडून प्राप्त निधी वितरीत करणेबाबत. (लेखाशिर्ष २४०१ A६१९) (केंद्र हिस्सा)

महाराष्ट्र शासन
आदिवासी विकास विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: बीयुडी-२०१८ / प्र.क्र.११ / कार्यासन.६

मंत्रालय विस्तार, मुंबई-४०० ०३२.

तारीख:- ३जुलै, २०१८.

वाचा -

- १) वित्त विभाग, शासन परिपत्रक क्र.अर्थसं-२०१८ / प्र.क्र.६८ / अर्थ-३, दि. ०२.०४.२०१८.
- २) आदिवासी विकास विभाग, समक्रमांक शासन निर्णय दि.१.०६.२०१८
- ३) कृषि व पदुम विभाग, नस्ती क्र. सुसियो- ०६१८ / प्र. क्र. १९१/भाग-२)/ १४-अं.

शासन निर्णय-

राज्यात केंद्र पुरस्कृत प्रधानमंत्री कृषि सिंचन योजना, प्रति थेंब अधिक पीक योजनेतर्गत मागणी क्र. टी-५, २४०१ पीक संवर्धन, ७९६- जनजाती क्षेत्र उपयोजना, (०१) जनजाती क्षेत्र उपाययोजना, (०१) (२७) प्रधानमंत्री कृषि सिंचन योजना- प्रति थेंब अधिक पीक (केंद्र पुरस्कृत योजना) (केंद्र हिस्सा ६०%) (२४०१ A६१९), ३३ अर्थसहाय्य या योजनेअंतर्गत सन २०१८-१९ या आर्थिक वर्षाकरिता रु. २३८४.५६ लाख इतका निधी अर्थसंकल्पित करण्यात आलेला आहे. सदर अर्थसंकल्पित निधीपैकी वाचा क्र.२ मध्ये नमूद शासन निर्णय दि.१.०६.२०१८ अन्वये रु.१२५८.७० लाख इतका निधी कृषि व पदुम विभागास वितरित करण्यात आलेला आहे.

२. आता, कृषि व पदुम विभागाच्या वाचा क्र.३ येथील प्रस्तावास अनुसरून सन २०१८-१९ या आर्थिक वर्षाकरिता प्रधान मंत्री कृषि सिंचन योजना, प्रति थेंब अधिक पीक योजनेकरिता (केंद्र हिस्सा ६०%) (२४०१ A६१९), ३३ अर्थसहाय्य या लेखाशिर्षाखाली रु. ९८०.०० लाख (अक्षरी रुपये नऊ कोटी ऐंशी लाख फक्त) इतका निधी प्रशासकीय विभाग प्रमुख म्हणून अपर मुख्य सचिव (कृषि), कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांना अर्थसंकल्पीय वितरण प्रणालीवर (BEAMS) वितरीत करण्यास मंजूरी प्रदान करण्यात येत आहे.

३. सदर निधी अर्थसंकल्पीय वितरण प्रणालीवर वितरीत करण्यात आला आहे. नियंत्रण अधिकारी / विभागप्रमुख यांनी खर्चासंबंधीच्या सध्याच्या शासकीय धोरणास अनुसरून मंजूर आराखडयानुसार याच वर्षात सदर निधी खर्च होईल याची दक्षता घ्यावी. तसेच उपलब्ध करून दिलेल्या तरतूदीतून झालेल्या खर्चाचा अहवाल, लेखाशिर्षनिहाय / उपलेखाशिर्षनिहाय तसेच साध्य झालेले भौतिक उद्दिष्टनिहाय माहिती, निधी उपयोगिता प्रमाणपत्र, संबंधित क्षेत्रिय अधिकारी यांनी आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक; संबंधित अपर आयुक्त, आदिवासी विकास; आदिवासी विकास विभाग व कृषि व पदुम विभाग यांना प्रत्येक महिन्याच्या १० तारखेपर्यंत पाठवणेबाबत सूचना देण्यात यावी.

४. नियंत्रण अधिकारी व विभाग प्रमुख यांनी आदिवासी उपयोजना क्षेत्र, अतिरिक्त आदिवासी उपयोजना क्षेत्र तसेच आदिवासी उपयोजने क्षेत्राबाहेरील योजनांवर केलेला खर्च स्वतंत्रपणे नोंदविला जाईल याची दक्षता घ्यावी. जेणेकरून शासनाला आदिवासी क्षेत्रातील व उपयोजने क्षेत्राबाहेरील योजनांवर होणा-या खर्चावर लक्ष ठेवता येईल.

५. आदिवासी घटक कार्यक्रमांतर्गत उपलब्ध करून दिलेली तरतूद फक्त आदिवासी लाभार्थ्यांकरिता व आदिवासी उपयोजना क्षेत्रांतर्गत खर्च करण्यात यावी. तसेच आदिवासी उपयोजना क्षेत्राबाहेर केलेली तरतूद त्या क्षेत्रातील आदिवासी वैयक्तिक लाभार्थ्यांकरिताच खर्च करण्यात यावी.
६. उपरोक्त योजनेतर्गत केंद्र हिश्यास समरूप राज्य हिस्सा जिल्हा योजनेतर्गत वितरीत करण्यात आलेला असल्याने सदरहू निधी संबंधित यंत्रणेकडून उपलब्ध करून घेण्यात यावा.
७. सदर शासन निर्णय वित्त विभागाने **वाचा** येथील क्रमांक १ अन्वये विभागास प्रदान केलेल्या अधिकारान्वये तसेच अनौपचारिक संदर्भ क्र. ३१७ / अर्थोपाय, दि. ११.०६.२०१८ अन्वये दिलेल्या सहमतीस अनुसरून निर्गमित करण्यात येत आहे.
८. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१८०७०२१६५१३४९०२४ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

**Ravindra
Digambarrao
Aute**

Digitally signed by Ravindra
Digambarrao Aute
DN: cn=Ravindra Digambarrao Aute,
o=Tribal Development Department,
ou=Government of Maharashtra,
email=rajendra.aute@nic.in, c=IN
Date: 2018.07.03 10:55:15 +05'30'

रविंद्र दि.औटे

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रत,

१. अपर मुख्य सचिव (कृषि) कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२. आयुक्त (कृषि), महाराष्ट्र राज्य, पुणे .
३. आयुक्त, आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक.
४. अपर आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक / नागपूर / ठाणे / अमरावती.
५. वित्त विभाग (अर्थसंकल्प- १९), मंत्रालय, मुंबई.
६. कृषि व पदुम विभाग मंत्रालय, मुंबई.
७. ग्रंथपाल, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, ५ वा मजला, विधानभवन, मुंबई.
८. महालेखापाल (लेखापरिक्षा)/(लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र १/२, मुंबई/नागपूर.
९. कार्यासन क्र. २ व ९, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.
१०. निवड नस्ती (का.६), आदिवासी विकास विभाग